

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
GÖNEN MESLEK YÜKSEKOKULU
UYGULAMALI
SOSYAL BİLİMLER VE
GÜZEL SANATLAR DERGİSİ

Yıl: 2022 Cilt: 4 Sayı: 8

ISSN: 2687-4903

Derginin Sahibi / Owner of the Journal

Prof. Dr. İbrahim DİLER

(Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Adına / On Behalf of Isparta University of Applied Sciences Applied)

Editör / Managing Editor

Dr. Öğr. Üyesi / Assist. Prof. Dr. Nihat ALTUNTEPE

Editör Yardımcıları / Editorial Assistants

Dr. Öğr. Üyesi/ Assist. Prof. Dr. Hatice E. TÜTÜNSATAR

Öğr. Gör. Dr. Murat Yusuf UÇAN

Öğr. Gör. Dr. Elif Bayrak KAYA

Yayın ve Danışma Kurulu / Editorial and Advisory Board

Prof. Dr. Yahya FİDAN	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Şebnem ASLAN	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Himmet KARADAL	Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU	Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. Recep KARADAĞ	İstanbul Aydın Üniversitesi
Prof. Dr. Özhan ÇETİNKAYA	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Selçuk İPEK	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Olcay Bige AŞKUN	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Nurhan PAPATYA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Bekir GÖVDERE	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Levent KÖSEKAHYAOĞLU	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Yakup ALTAN	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Mirzahan EGEMBERDİYEV	El Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi
Doç. Dr. Özcan DEMİR	Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet UÇAR	Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Gürcan PAPATYA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. İzzet TAŞAR	Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Gülnar TAUBAEVA	M. Auezov Güney Kazakistan Ulusal Ün.
Doç. Dr. Musa TÜRKOĞLU	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Raşit TACİBAYEV	Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Ün.
Doç. Dr. Beyhan AKSOY	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Muhammet DÜŞÜKCAN	Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa GENÇ	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Fatima DURSUNOVA	Mehmet E. Resulzade Bakü Devlet Ün.
Doç. Dr. Mete Kaan NAMAL	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa KOÇANCI	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan ÖZKUL	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Adem BABACAN	Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ece Çalış ZEĞEREK	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Şerife DURMAZ	Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özgür ÇETİNTAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Emrah DOĞAN
Dr. Öğr. Üyesi Mine Ülkü Öztürk
Dr. Öğr. Üyesi Begül ÖZKOCA

Bitlis Eren Üniversitesi
Bitlis Eren Üniversitesi
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Web Editörü / Web Editor

Öğr. Gör. Harun ÇAKIR
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Kapak Tasarım / Cover Design

Öğr. Gör. Yasemin DURAN
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Redaktör / Proofreader

Öğr. Gör. Serdar YETİŞEN
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

İletişim Adresi / Contact Info

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Gönen MYO, Gönen/ISPARTA
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosguz>
sosguz@isparta.edu.tr
0 246 2812300

Amaç / Aim

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ) Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi bünyesinde yayınlanan uluslararası hakemli bir e-dergidir. Sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarındaki hem teorik hem de uygulamalı çalışmaların yer aldığı dergi, sosyal bilimler ve güzel sanatların hızla gelişen alanlarına ilişkin makalelerin yayımına öncelik tanır ve disiplinler arası yöntem ve teknolojiler üzerine yoğunlaşmayı, sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarındaki en güncel bilimsel ve sanatsal gelişmeleri araştırmacılara, sanatçılara ve ilgili kitlelere ulaştırmayı hedefler. Dergiye gönderilen bilimsel çalışmaların yayımlanmamış ve sözlü veya poster sunum olarak başka yerde yayın için değerlendirme aşamasında olmaması gereklidir.

Kapsam / Scope

Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi" sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarındaki bütün konuları kapsayan bir dergidir. Dergi ulusal ve uluslararası düzeyde sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarında orijinal bir araştırmayı bulgu ve sonuçlarıyla yansıtan ve bilime katkısı olan araştırma makalelerini veya yeterli sayıda bilimsel makaleyi tarayıp, konuyu bugünkü bilgi ve uygulama düzeyinde özetleyen, değerlendirme yapan ve bulguları karşılaştırarak yorumlayan tarama makalelerini kabul etmektedir

“Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)” sosyal ve sanatsal konuları içerisine alan uygulamalı bilimler konusundaki araştırmaları yayınlayan uluslararası, hakemli ve bilimsel bir dergidir. Dergi, uluslararası düzeyde sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarında en güncel gelişmeleri araştırmacılara, sanatçılara ve ilgili kitlelere ulaştırmayı hedefler. Dergi sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarında orijinal bir araştırmayı bulgu ve sonuçlarıyla yansıtan ve bilime katkısı olan araştırma makalelerinin yayımına öncelik tanır ve disiplinler-arası yöntem ve teknolojiler üzerine yoğunlaşmayı amaç edinir.

“Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)” evrensel bilime ve uygulamaya katkıda bulunmak şartıyla, her türlü yapıcı, yaratıcı ve yenilikçi görüşlere açıktır. Dergi yılda 2 sayı yayınlanmakta (Haziran - Aralık) olup, Türkçe ve İngilizce dillerinden birinde yazılmış makaleleri kabul etmektedir. Teorik (kuramsal) veya uygulama içeren araştırma ve çalışmaların yayımlandığı disiplinlerarası bir dergidir. Özgün araştırma makalelerinin başka dergilerde yayınlanmamış olması, teorik ve uygulama sonuçları içermesi beklenir. Derleme makalelerinde ise belirli bir konu üzerinde bilimsel, uygulama ve güncel gelişmelerin geniş bir kaynakça kullanılarak yansıtılması ve bunların doyurucu bir değerlendirilmesinin yapılması aranır.

Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar alanlarında;

- Özgün araştırma makaleleri,
- Derleme ve tarama makaleleri,
- Lisansüstü ve doktora tez makaleleri
- Kongre, konferans, sempozyum bildirileri,

kabul edilmektedir. Dergide yayımlanan makaleler izin alınmaksızın başka bir yerde yayımlanamaz veya bildiri olarak sunulamaz. Makalelerin bir kısmı veya tamamı Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar dergisi (SOSGÜZ) kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

İndeksler / Indexes

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ) aşağıdaki veri tabanları/bibliyografya/indeksler tarafından taranmaktadır:

Isparta University of Applied Sciences Journal of Applied Social Sciences and Fine Arts (JASSFA) are indexed in the following data bases/bibliographies/indices:

ASOS
indeks

Asos Index (2020)

Central And East European Index
(CEENDX) (2020)

Citefactor Academic Journals
(2020)

International Institute Of Organized
Research (I2OR) (2020)

kaynakça.info (2020)

ideal online (2020)

Scientific Indexing Services (SIS)
(2020)

Directory of Academic and
Scientific Journals (2020)

Hakem Kurulu / Referee Board

Prof. Dr. Nurullah UÇKUN
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Prof. Dr. Orhan İŞCAN
İstanbul Gelişim Üniversitesi

Prof. Dr. Selim YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Serkan DİLEK
Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Belma KEKLİK
Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşegül KARAKELLE
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Doç. Dr. Abdulkadir ATAR
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Eray Ekin SEZGİN
Munzur Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Begül ARIÖZ
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KALELİ
Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. M. Hadin ÖNER
Aksaray Üniversitesi

Liste dergimizin bu sayısında yayınlanan makaleleri değerlendiren hakemlerden oluşmaktadır. Hakemlerimize dergimize yapmış oldukları katkıdan dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

This list constitutes of the referees that evaluate the articles published in this volume of our Journal. We thank all the referees for their priceless contributions to our Journal.

Serkan AYCİL

Dr. Öğr. Üyesi Gökçin ÇUBUKCU

Geleneksel Türk Halk Oyunlarının Posta Pulları Üzerinden Değerlendirilmesi

Evaluation of Traditional Turkish Folk Dances On Postage Stamps

1-14

Sevgi TURAN

Osmanlı Devleti'nde Ahilik Teşkilatında Orta Sandıkları ile Başlayan Tekafül Uygulamaları ve Geleceği
Takaful Applications and Its Future That Started with The Charity Funds in The Akhi Organization in Ottoman
State

15-29

Prof. Dr. İclal ATTİLA

Dr. Abdulaziz GÜLAY

Türkiye'de Sigorta Prim Üretimlerinin Dünya Sigortacılık Sektöründeki Yeri
The Place of Turkey's Insurance Premium Productions Within The World Insurance Sector

30-45

Enes KAYA

Dr. Öğr. Üyesi Selim GÜNDÜZ

Sağlık Kurumlarında Merhamet Yorgunluğu ve Hasta Güvenliğinin Önemi
The Importance of Compassion Fatigue and Patient Safety in Health Institutions

46-61

Seyfettin Alper YAMAN

Prof. Dr. Selim Adem HATIRLI

Araç Kaskosu Farkındalığı Üzerine Bir Çalışma: Isparta İli Örneği
A Study on Purchasing Comprehensive Car Insurance Awareness: An Example of Isparta Province

62-72

YAYIN İLKELERİ / PUBLICATION PRINCIPLES

1. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ) yılda 2 sayı yayınlanmakta (Haziran- Aralık) olup, Editör Kurulu gerekli gördüğü takdirde belirlediği başlıklarda özel sayı çıkarma yetkisine sahiptir.
2. Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır.
3. Dergide sosyal ve sanatsal konuları içerisine alan uygulamalı bilimler konusundaki araştırmalara yer verilir.
4. Türkçe ve İngilizce dillerinden birinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.
5. Dergiye gönderilen bilimsel çalışmaların yayımlanmamış ve sözlü veya poster sunum olarak başka yerde yayın için değerlendirme aşamasında olmaması gereklidir.
6. Dergide yayımlanan makalelerde ifade edilen görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.
7. “Yayın İlkeleri”ne uygun olan “Araştırma Makalesi” türündeki eserler çifte kör hakemlik sürecine ve benzerlik/intihal kontrolüne tabiidir. Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olduğu durumda, yazı üçüncü bir hakeme gönderilebilir ya da son karar yayın kurulu tarafından mevcut raporlara göre verilir. Yayımlanmasına karar verilen yazılar dergi yönetimince uygun görülen bir sayıda yayımlanır.
8. Hakemlerden gelen değerlendirme raporları doğrultusunda makalenin yayımlanmasına, yazardan düzeltme istenmesine ya da makalenin geri çevrilmesine karar verilecektir. Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç üç ay içinde yapılarak dergimize ulaştırılması gerekmektedir.
9. Çalışmalarını gönderen yazarlar; makalede hiçbir şekilde intihal yapmadığını, intihalden doğan tüm sorumlulukların kendilerine ait olduğunu, bu konuda derginin hiçbir sorumluluğunun olmadığını beyan etmiş olmaktadır.
10. Dergide yayımlanmak üzere gönderilen makaleler ilk olarak intihal programından geçirilmektedir. Benzerlik indeksi oranı yüksek olan makaleler değerlendirme sürecine alınmadan reddedilmektedir.
11. Dergide yayınlanan makalelerdeki görüşler derginin görüşleri değildir. Tüm sorumluluk yazarına aittir. Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır.
12. Derginin tüm giderleri Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti alınmaz.
13. Gönderi dosyası Microsoft Word dokümanı dosyası biçimindedir.
14. Gönderilen makalelerde SOSGÜZ yazım kuralları aranır.
15. Makaleler akademik intihal engelleme programından (Örneğin: Ithenticate, intihal.net vb.) alınmış orijinallik raporu ile birlikte gönderilmelidir. Bu oran %20'ye kadar kabul edilmektedir. %20'nin üzerinde benzerlik oranı olan çalışmalar ön kontrol aşamasında iade edilir.
16. Yazarlar Telif hakkı formunu imzalayarak sisteme yüklemek zorundadırlar.
17. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.
18. Derginin ilke ve kurallara uymayan ve yazım kurallarında belirtilen şartları taşımayan makaleler değerlendirmeye alınmaz ve gerekli düzenlemelerin tamamlanması için makale yazara iade edilir ya da reddedilir.
19. Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.
20. Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası çift kör olarak hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.
21. Kabul edilen yayından önce veya sonra etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır.
22. Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.
23. Yayımlanan eserler için yazar(lar)a telif ücreti ödenmez.
24. Yayın ilkelerine uygun olmayan makaleler hakem değerlendirme sürecine alınmayacaktır.

YAZIM KURALLARI / SPELLING RULES

ÇALIŞMANIN TÜRKÇE BAŞLIĞI 12 PUNTO İLE BU ALANA YAZILIR
ÇALIŞMANIN İNGİLİZCE BAŞLIĞI 12 PUNTO İLE BU ALANA YAZILIR

ÖZ

Özet metni Times New Roman yazı tipinde 10 punto ile yazılmalı, içerisinde kısaltma kullanılması halinde, kısaltmanın açık adı parantez içinde belirtilmelidir. Özetle çalışmanın amacı ve kullanılan yöntemler kısaca belirtilmeli, bulgular yeterli sayısal ayrıntıyla birlikte özetlenmeli ve sunulan bulgular çerçevesinde sonuç açıklanmalıdır. İstenildiği takdirde özet; amaç, yöntem, bulgular ve sonuç başlıkları kullanılarak alt başlıklara ayrılabilir. Özet 200 kelimeyi aşmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kurallar, Makale, Sayfa, Şablon, Yazı Tipi. 10 punto

Jel Kodları :.....10 punto

ABSTRACT

The abstract section should be written using in 10 pt. If the abbreviation is used, the abbreviated name should be specified in parentheses. The intent of the study and the methods used should be briefly stated, the findings should be summarized with sufficient numerical details and the results should be explained within the presented findings. Summarize if desired; purpose, method, findings and conclusions. The entire summary should not be exceed 200 words.

Keywords: Article, Font Style, Page, Rules, Template.

Jel Codes :

TAM METİN MAKALE YAZIM KURALLARI

1. Makaleler “Office Word” programında A4 boyutlarında hazırlanmalıdır ve uzunluğu dergi formatında 30 sayfayı geçmemelidir.
2. Sayfa düzeni; Üst: 4,5 cm, Alt: 2,5 cm, Sol: 2,5 cm ve Sağ: 2,5 cm olmalıdır.
3. Makaleler 11 punto ve “Times New Roman” karakteri ile tek satır aralığı kullanılarak yazılmalıdır. Yazımda, virgül ve noktalardan sonra bir karakter ara verilmelidir.
4. Paragraflarda başlangıç girintisi kullanılmamalı, paragraftan önce ve sonra ise 6nk boşluk bırakılmalıdır. Paragraflar arasında ilave boş satır bırakılmamalıdır.
5. Makalenin ilk sayfasında 12 punto ve ortalı olarak, büyük harflerle ve kalın yazı tipi Türkçe ve İngilizce başlık, 10 punto olarak en az 120 en fazla 200 kelimededen oluşan Türkçe ve İngilizce öz ile en az 3 en fazla 5 tane olmak üzere Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler bulunmalıdır.
6. Dergimiz JEL (Journal of Economic Literature) sınıflandırma kodu uygulaması olduğundan gönderilecek makalelerde yazarların en fazla 5 tane olmak üzere JEL sınıflandırma kodlarını da belirtmesi gerekmektedir.
7. Makalede ana başlıklar ve alt başlıklar kalın (bold), 11 punto ve sola yaslı (girintisiz) olarak 1., 1.1., 1.1.1., 1.1.2., 1.1.2.1. gibi ondalıklı şekilde numaralandırılmalıdır. Ana başlıkların bütün harfleri büyük yazılmalı, alt başlıkların ise sadece baş harfleri büyük yazılmalıdır. Ana başlıklardan önce 1 satır boşluk bırakılmalı, başlık sonrasında ise boşluk bırakılmamalıdır. Alt başlıkların ise hem öncesinde hem de sonrasında herhangi bir satır boşluğu bırakılmamalıdır.
8. Makale içindeki tüm tablo ve şekiller metnin uygun yerlerinde sayfaya ortalı olarak gösterilmelidir. Her tablo ve şekle kalın yazı tipinde bir sıra numarası (**Tablo 1.**, **Şekil 2.** vb. gibi) ve normal yazı tipinde bir başlık verilmelidir. Başlık; tablolarda üstte, şekillerde altta, sayfaya ortalı, yalnızca kelimelerin baş harfleri büyük olacak şekilde, 10 punto olarak, paragraftan önce ve sonra ise 6nk boşluk bırakılarak hazırlanmalıdır. Tablo ve şekil içindeki metin Times New Roman karakteri ile 8-10 punto aralığında ve tek satır olmalıdır. Grafik, çizelge, harita, çizim ve fotoğraf gibi tüm görseller şekil olarak nitelendirilmelidir. Tüm tablo ve şekiller yukarıda verilen sayfa düzenine uygun ve kolaylıkla okunacak biçimde olmalıdır. Tablo ve şekillerde açıklama ve kaynaklar tablo ve şeklin altında 8 punto olarak, paragraftan önce ve sonra 3nk boşluk bırakılarak verilmelidir. Tablo ve şekilden önce ve sonra satır boşluğu bırakılmamalıdır.
9. Dergiye gönderilen makaleler; referans sistemi, dipnot gösterme biçimi ve kaynakça düzenlenmesinde American Psychological Association (APA) stilinde hazırlanmalıdır. Bu bağlamda atıflar metin içerisinde

bağlaç yöntemi kullanılarak yapılmalıdır. Açıklama notları ise sayfa altında dipnot şeklinde ve 8 punto olarak ifade edilmelidir.

10. Metin içerisinde atıflar yazar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı ve sayfa numarası şeklinde yapılmalıdır. Yazar adı yoksa kurum adı yazar yerine kullanılmalıdır.

Tek yazarlı yayınlarda atıf: (Derer, 2014:32).

İki yazarlı yayınlarda atıf: (Çakır ve Köklü, 2014:28).

Üç ve daha çok yazarlı yayınlarda atıf: (Öztürk vd., 2017:68).

Birden fazla kaynağa atıf: (Mishkin, 1999:57; Bernanke, 2005:36).

Kaynağın tamamı için atıf: (Richard, 2017).

Yazar adı olmayan kaynaklar için atıf: (TCMB, 2016:72).

11. Yapılacak atıf bir internet sitesinden alınmışsa ve atfın yazarı belirli ise süreli yayınlardakine benzer şekilde atıf yapılmalıdır. İnternette indirilen kaynak için tarih verilmemişse ilgili dosyaya erişim tarihi kaynağın yılı olarak kullanılmalıdır. Eğer atfın yazarı belli değilse parantez içerisinde internet sitesinin kurumu ve erişim yılı yazılmalıdır.

Yazar adı ve yayın yılı belli olan atıf: (Rahmani ve Maleki, 2009).

Yazar adı ve yayın yılı belli olmayan atıf: (IMF, 2018).

12. Bir yazarın aynı yıl içinde yayınlanmış birden fazla eserine atıf yapılıyorsa, eserler yılın yanına a, b, c, şeklinde harf verilerek gösterilmelidir.

(Tütünsatar, 2017a:42).

(Tütünsatar, 2017b:78).

13. Yazarın adı cümle içinde geçiyorsa aşağıdaki gibi atıf yapılmalıdır.

Kaya'ya (2016:27) göre,

14. Makalede kullanılan her türlü kaynak kaynakça bölümünde yer almalıdır. Kullanılan kaynaklar nitelik (tez, kitap, makale, rapor vb.) ayrımı yapılmaksızın yazar soyadına göre alfabetik olarak sıraya konulmalıdır. Aynı yazarın eserleri "en yeni tarihli" olandan başlanarak kaynakçaya yerleştirilmelidir. Kaynakça aşağıda belirtilen örneklere uygun olarak hazırlanmalıdır.

Kitaplar:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Kitabın Adı, Basım Yeri: Yayınevi.

Akdış, M. (2011). Para Teorisi ve Politikası, Ankara: Gazi Kitabevi.

Orhan, O. Z. ve Erdoğan, S. (2015). Para Politikası, İstanbul: Umuttepe Yayınları.

Çeviri Kitaplar:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Kitabın Adı, Çevirmenin Adının Baş Harfi. Çevirmenin Soyadı (Çev.), Basım Yeri: Yayınevi.

Mevdudi, E.A., (2016). İslam Ekonomisinin temel İlkeleri, Ş.Haşimi (Çev.), İstanbul: Çıra yayınları.

Editörlü Kitaplar:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). "Bölümün Adı", Editörün Adının Baş Harfi. Editörün Soyadı (Ed.), Kitabın Adı, içinde (Bölümün Sayfa Aralığı), Basım Yeri: Yayınevi.

Aktay. (2010). "Kıdem Tazminatı Fonu Düzenleme Çalışmaları", T. Topalhan (Ed.), Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar III, içinde (21-28), Ankara: Gazi Kitabevi.

Makaleler:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). "Makalenin Adı", Derginin Adı, Cilt(Sayı), Sayfa Aralığı.

Uçan, M., Y., (2015), "2050 Yılına 38 Yıl Kala, Balkanlar, Dünya ve Türkiye: Müzakere Yönetimi Yaklaşımı", Yeni Türkiye Dergisi, 21 (70), 6050-6059.

Türkoğlu, M. ve Yetişen S., (2016), "Düzyey 2 Bölgelerinde Eğitim ve Sağlık Açısından Beşeri Sermaye Yapısının Panel Veri Analizi İle Karşılaştırılması", Vizyoner Dergisi, 7 (14), 66-80.

Tezler:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Tez Başlığı, Yüksek Lisans Tezi / Doktora Tezi, Üniversitenin Adı, Yayın Yeri.

Yetişen, S., (2015), İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzyey 2 Bölgelerinde Beşeri Sermaye Yapısının Karşılaştırılması: Panel Veri Analizi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Sempozyum/Konferanslar:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). "Bildirinin Adı", Sempozyum/Konferans Adı, Düzenleyen Kurum, Düzenlenme Tarihi, Düzenlenme Yeri, Sayfa Aralığı.

Derer, E., Kocabıyık T. ve Altunay M., A., (2010), "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Bazı Finansal Yönetim Uygulamaları", 9.İşletmecilik Kongresi Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak. 12-15 Mayıs 2015,120-135.

Çalışma Metinleri (Working Paper):

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Çalışma Metninin Adı, Çalışma Metni, Yayın Yeri.

Özatay, F., Sak G., (2019). Ekonominin Seyir Defteri, Maliye Politikasında Manevra Alanı Var Mı?, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV).

Gazeteler:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Tam Yayın Tarihi). "Makalenin Adı", Gazetenin Adı, Varsa Sayfa Aralığı.

Alkin, K., (12.04.2019), "İhracat Odaklı Sürdürülebilir Ekonomi", Sabah.

Gazetede yayınlanmış yazarsız makaleye gönderme;

..... (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca, geçen yıl sabit yatırım tutarı toplam 5 milyar lira olan 270 turizm yatırımı için teşvik belgesi düzenlendi, Sabah, 15.04.2019).

İnternet Kaynakları:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yayınlanma Tarihi). Başlık, İnternet Adresi. (Erişim Tarihi: Tarih).

Salah K., (2018), Entrepreneurship From An Islamic Perspective, Theoretical Framework And Research Methodology,

https://www.researchgate.net/publication/293488871_Entrepreneurship_From_An_Islamic_Perspective_Theoretical_Framework_And_Research_Methodology(Erişim Tarihi:30 Kasım 2011).

15. Makalenin yazarı/yazarları, adını, soyadını makalenin başlığının altında, varsa akademik unvanıyla birlikte sağa dayalı şekilde, görev yaptığı kurumu, ORCID Kodunu ve e-posta adresini sayfa sonunda dipnot şeklinde tam ve açık olarak belirtmelidir.
16. Yazar/Yazarların DOSYALAR kısmında yer alan Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi Telif Hakkı Devri Formunu doldurup imzaladıktan sonra makale başvuru sırasında makale ile birlikte sisteme yüklemeleri gerekir.
17. Metnin sonunda KAYNAKÇA başlığı altında, atıfta bulunulan kaynaklar soyadına göre sıralanmalıdır. Kaynakça için asılı paragraf biçimi uygulanmalıdır (Ofis'te Paragraf-Girinti ve Aralıklar-Girinti-Özel-Asılı Paragraf).

Örnek:

Banerje, S (2017), "A Study Of Visual Pollution And Its Effect On Mental Health", Scholarly Journal for Interdisciplinary Studies, 4(30), 4768-4771.

18. Makalenin sonunda Kaynakçadan sonra varsa Görsel kaynakçası yer almalıdır.

Örnek

Resim:1 İnal, G. (1995). Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara kadar). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

19. Görseller, JPEG formatında ve 300 dpi çözünürlüğünde ve çok temiz olmalıdır. (yani fotoğraflar yüksek çözünürlükte olmalıdır).
20. Yazım konusunda belirtilmeyen durumlarda bilimsel yazımlarda benimsenen hususlar dikkate alınmalıdır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

**GELENEKSEL TÜRK HALK OYUNLARININ POSTA PULLARI ÜZERİNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ**
**EVALUATION OF TRADITIONAL TURKISH FOLK DANCES ON POSTAGE
STAMPS**

Serkan AYCİL¹
Dr. Öğr. Üyesi Gökçin ÇUBUKCU²

ÖZ

Türk folklor geleneğinde halk oyunları çalışmalarını bir araya getirerek bilimsel bir kaynak oluşturma amacını taşıyan araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Literatür taramasına ve konuyla ilgili pul nesnelерinin derlenmesine dayanan bu çalışmanın amacı, geleneksel Türk halk oyunlarını pul nesneleriyle farklı bir formda yeniden sentezlemeye çalışmaktır. Çalışma nicel araştırma yöntemlerinden betimleme yöntemi üzerinden ilerletilmiş, esasını yazılı ve görsel kaynaklar oluşturmuştur. Yazılı kaynaklar, geleneksel Türk halk oyunları ekseninde, pul seçimleri ise genellikle seriler üzerinden şekillenmiştir. Bulgular; coğrafik bölgelerimize özgü halk oyunları zengin bir çeşitliliğin ve güçlü bir kültürel birikimin varlığını ortaya koymaktadır. Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki halk oyunlarının sayısı ve çeşitliliği diğer bölgelerdeki sayı ve çeşitlilikten fazladır. Sonuç olarak; Türk halk oyunları, köklü bir medeniyetin birikimi olarak ortaya çıkmıştır. Benzer oyunlar artık Anadolu'nun hemen hemen her tarafında farklı bir formda oynanmaktadır. Zaman içerisinde bazı halk oyunları unutulmaya yüz tutarken bazı oyunların da figürleri farklılaşmıştır. Kaybolmaya yüz tutan halk oyunları ve geleneksel oyun kıyafetleri posta pullarında tasvir edilebilir. Geleneksel Türk halk oyunlarını konu alan nostaljik bir pul albümü yayınlanabilir. Halk oyunları ile ilgili pul tasarımı yaparken çok renklilikten ve çok fazla detay kullanımından kaçınmak gerekmektedir. Ayrıca, Araştırmanın sonraki süreçte, gösterebilimsel analiz yöntemleriyle oluşturulacak çalışmalara kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Halk Oyunları, Folklor, Posta Pulu, Gösterebilim, Coğrafi Bölge

Jel Kodları: M30, M39, Y90, Z10

ABSTRACT

The number of studies aiming to create a scientific resource by bringing together folk dance studies in the Turkish folklore tradition is quite limited. The aim of this study, which is based on literature review and compilation of stamp objects related to the subject, is to try to re-synthesize Traditional Turkish folk dances with stamp objects in a different form. The study has been advanced through the descriptive method, one of the quantitative research methods, and written and visual sources have formed its basis. Written sources were shaped on the axis of traditional Turkish folk dances, and stamp selections were generally based on series. Findings; Folk dances specific to our geographical regions reveal the existence of a rich diversity and a strong cultural background. The number and variety of folk dances in the Mediterranean, Eastern Anatolia and Southeastern Anatolia Regions are more than the number and variety in other regions. Result; Turkish folk dances have emerged as the accumulation of a deep-rooted civilization. These games are now played in a different form in almost every part of Anatolia. While some folk dances have faded into oblivion over time, the figures of some dances have changed. Folk dances and traditional dance costumes that are on the verge of disappearing can be depicted on postage stamps. A nostalgic stamp album about traditional Turkish folk dances could be published. While designing stamps for folk dances, it is necessary to avoid using too many colors and too many details. In addition, it is thought that the research will be a source for studies that will be created with semiotic analysis methods in the next period.

Keywords: Folk Dances, Folklore, Postage Stamp, Semiology, Geographical Region

Gel Codes: M30, M39, Y90, Z10

¹ İstanbul PTT Bölge Başmüdürlüğü, Muhasebe ve Finans Müdürlüğü, sserkan.aycil@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3540-5548>

² Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, gokcincubucu@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1113-3610>

1. GİRİŞ

Görsel ve işitsel kültürün bileşeni olan oyun kavramı; geçmişten günümüze aktarılan verileri en iyi biçimde yansıtan unsurlardan biri olma özelliğine sahiptir. Geleneksel halk dansları; ulusların, bölgelerin ve yörelerin sosyolojik alt yapısını içeren ve bunu kültürel zenginliklerle bezeyen oldukça önemli bir sanatın yansımasıdır (Koralan, 2020:9). Genellikle müzik eşliğinde oynanan halk oyunlarında, vücut uyumu önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle halk oyunları; ritmik ve ölçülü hareketler sonucu oluşan geleneksel halk danslarının bütünüdür ifade eder. Halk danslarının kökeni dini törenlerde yapılan ritüellere ve büyü geleneklerine dayanmaktadır (Karakas ve Dünder, 2018:310). Geleneksel halk oyunları, büyü kaynaklı pratiklerin değişime uğraması ve ritüellerdeki eğlenceli kısımların konseptte dâhil edilmesiyle oluşmuştur. Bu nedenle halk oyunlarının derinliklerine bakıldığında aslında; inançlar, yaşam tarzı, hayvanlar ve doğaüstü olaylar görülebilir (Koralan, 2020:16-17).

Pullar ise geleneksel halk oyunlarındaki; inançları, yaşam tarzını, hayvanları ve doğaüstü olayları yansıtmakla birlikte, ülkemizin farklı bölgelerindeki kültürel dokuları da ayrıca sentezlemektedir. Farklı bölgeler üzerinden oluşturulan bu doku uyumu üzerinden, zengin bir mozaik elde edilmekte ve bu mozaığın tüm dünyada görülmesi sağlanmaktadır. Böylece geleneksel Türk halk oyunları konusu üzerinden, ülkemizin tanıtımı açısından da oldukça önemli olan bir işlevi ortaya çıkmaktadır. İngiltere’de bastırılan ve 6 Mayıs 1840 tarihinde tedavüle çıkarılan ilk posta pulunun görselinde Kraliçe Victoria’nın resmine yer verilmiştir (Güven Bezaz, 2006:291-292). Pul, ön yüzü desen, şekil, kabartma, motif ve resimlerden oluşan arkası kendinden yapışkanlı veya zamlı, çevresi dantelli, biçim itibarıyla temaya uygun olarak tasarlanabilen ve posta idaresinin kontrolünde tedavül edilen minyatür boyutlu değerli kâğıtlardır (Aydoğmuş, 2015:30).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Folklor (Halk Bilim) Kavramı

Folklor sözü İngilizce “folk” ve “lore” sözcüklerinden oluşmuştur. Folk “halk”, lore ise “bilim, bilgi” anlamına gelir. Bu nedenle Türkçe’de Folklor terimi “Halk Bilimi” sözüyle de karşılanmaktadır. Folklor terimi ilk olarak 1846 yılında İngiliz William J. Thoms tarafından kullanılmıştır (Kalaycı, 2004:1). Folklor teriminin Türkiye’deki kullanımı ise 1913-1914 yıllarına denk gelmektedir. Yazılı kaynaklarda bu kullanıma, ilk olarak Ahmet Vefik Paşa’nın 1885 yılında Macar bilgini Ignacz Kunos ile yaptığı görüşmede rastlanmaktadır. Folklor (Halk bilimi); sözlü veya fiili olarak geçmişten geleceğe aktarılan ve her icradan sonra yeniden kurgulanan bir kültür ürünü olarak tanımlanmıştır (Durbilmez, 2013:102-104). Halk Bilimi teriminin Türk Dil Kurumuna ait Güncel Türkçe Sözlükteki karşılığı “*Bir ülkede yaşayan halkın kültür ürünlerini, sözlü edebiyatını, geleneklerini, törelerini, inançlarını, mutfağını, müziğini, oyunlarını, halk hekimliğini inceleyerek bunların birbirleriyle ilişkilerini belirten, kaynak, evrim, yayılım, değişim, etkileşim vb. sorunlarını çözmeye, sonuç, kural, kuram ve yasaları bulmaya çalışan bilim dalı*”. Olarak belirtilmektedir (TDK Türkçe Güncel Sözlük, 2022).

2.2. Halk Oyunları ve Halk Oyunlarında Giyim Kuşam

Rıza Tefvik Bölükbaşı 1900 yılında yayınlanan *Nevsâl-i Âfiyet Salname-i Tıbbi* isimli bir yılda ilk defa halk oyunları konusuna yer vermiştir. Halk oyunları açısından yeni bir dönemin başlangıcı kabul edilen bu yazıda, günümüzde hâlâ geçerliliği devam eden birçok folklorik temaya değinilmiştir (Eroğlu, 2017:68). Hareket ve ritim olmak üzere iki temel öğeden oluşan halk oyunları, düzenli aralıklarla birbirini takip eden ve müzik uyumu içerisinde tekrarlayan bedensel hareketler olarak ortaya çıkmıştır (Koralan, 2020:36). Günümüzde halk oyunları çalışmalarını konu alan birçok tasnif yöntemi mevcuttur. Bunlar genellikle illere, bölgelere, cinsiyete, hayvan adlarına, dizilime, hıza, oyuncu sayısına ve ayak hareketlerine göre değişiklik göstermektedir (Uzunkaya, 2005:8).

Coğrafi şartlardan ziyadesiyle etkilenen Anadolu insanı, doğayla giriştiği mücadeleyi hem oynadığı oyunlara hem de bu oyun kültürü içerisinde kullandığı kıyafetlere yansıtmıştır. Her yörede farklı şekillerde icra edilen bu oyunlar, bir yönüyle günlük yaşamda kullanılan kıyafetlerin süslenerek farklı bir forma kavuşmasına ve folklorik bir değer olarak yeniden şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Oynanan oyunların yanı sıra giyilen kıyafetler de ilgili yörenin tarihsel birikimine zenginlik katmaktaydı. Çünkü oyuncuların giydiği kıyafetler bazen günlük yaşamda bazen de düğün benzeri etkinliklerde süslemelerle birlikte kullanılmaktaydı (Yavaş, 1992:126). Dolayısıyla oyun geleneğindeki bu döngü, doğal bir koruma alanı oluşturarak etkinliklerde kullanılan kıyafetleri yöreye özgü bir olgu haline getirmekteydi. Farklı kültürlerle etkileşimin sınırlı olduğu gerçeği, kıyafetlerin değişime uğrama olasılığını ortadan kaldırarak orijinal halleriyle günümüze kadar gelebilmelerini sağlamaktadır.

3. TÜRKİYE’DE İCRA EDİLEN HALK OYUNLARININ BÖLGESEL DAĞILIMI

Halk oyunlarının bölgesel dağılımı konusundaki araştırmalar, Türkiye’de çok farklı oyun türlerinin olduğunu göstermektedir. Her ne kadar il bazlı bir tasnif yaygınlık göstermiş olsa da yapılan araştırmalarda aynı oyunun, başka bir ilin coğrafi sınırları içerisinde oynandığına dair bulguları da ortaya konmuştur. Bu bağlamda en doğru kodlama yönteminin, yöresel veya bölgesel tasnif olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır (Eroğlu, 2017:69).

3.1. Akdeniz Bölgesi Halk Oyunları

Kahramanmaraş’ın batısından başlayan Akdeniz Bölge kültürü; Toroslar, Kıbrıs ve Teke Yöresini de kapsayan bir realiteyle Muğla sınırına kadar devam etmektedir. Bu bağlamda Adana, Osmaniye, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde ağırlıklı olarak Halay türü oyunlar oynanırken Mersin dolaylarında ise Zeybek türü oyunlar oyun kültürü içerisinde önemli bir yer tutmaktadır (Eroğlu, 2017:76).

Şekil 1’de 1981 yılında emisyon edilen ve *Avrupa 1981-Halk Oyunları* konulu çalışmayı oluşturan 2’li pul serisinden birincisine yer verilmiştir. 650.000 tirajı olan bu pullar ofset baskı yöntemiyle oluşturulmuştur (Europa CEPT Avrupa Halk Oyunları, 1981). Antalya Yöresine özgü oyunları betimleyen bu pul tasarımında, erkek ve kadın folklorcuların kıyafetlerini de görmek mümkündür. Erkek figürlerde tek tip bir kıyafet bulunurken, kadın figürlerde ise renk farklılıkları göze çarpmaktadır. Folklor ekibi, şeklin ortasına konumlandırılmış ve bir daire oluşturmuştur. Aynı zamanda folklor ekibi, formada geniş bir alan kaplamakla birlikte, aynı forma içerisinde, pulun değeri ve diğer metinsel ifadeler de hususen belirtilmiştir. Pulun marjına genellikle baskı yapılmazken bu tasarımda pulun alt marjında tasarımı yapan işletme, basım yeri ve basım yılı ibarelerine yer verilmiştir. Şekil 2’de ise aynı seriye ait ikinci çalışmaya yer verilmiştir. Bu çalışmada, erkeklerden oluşan bir folklorcu ekibinin Burdur Yöresine özgü oyunları icra ettiği görülmektedir. Tasarım açısından diğer puldaki mizanpaj bu pulda da devam ettirilmiş ve böylelikle serideki tasarımın bütünlüğü elde edilmiştir. İki pul arasındaki tek fark, pulun değerini gösteren ibare değildir. Türkiye Cumhuriyeti ibaresi ile Avrupa yazısında ve CEPT harflerinin bulunduğu dairesel simgenin renk tercihinde, çapraz kullanıma gidilmiştir. Bununla birlikte bu pulda da daire şeklinde konumlandırılmış folklor ekibine yer verilmiştir. Hemen arkada ise çalgı ekibi görülmektedir. Ayrıca hem folklor hem de çalgı ekibinin kıyafetlerinde tek tip kullanımın olduğu da fark edilmektedir.

Şekil 1. Antalya Yöresi, 41x26 mm

Şekil 2. Burdur Yöresi, 41x26 mm

3.2. Doğu Anadolu Bölgesi Halk Oyunları

Halk oyunları bakımından oldukça zengin bir yapı sergileyen Doğu Anadolu Bölgesi'nde farklı türde birçok oyun icra edilmektedir. Iğdır ve Kars dolaylarında Halay oyunlarının yanı sıra Azeri kültüründen gelen; Yallı oyunları, Bayburt ve Erzurum çevresinde; Bar. Malatya, Elazığ, Tunceli, Van, Erzincan ve Ağrı çevresinde ise; Halay oyunları oynanmaktadır (Eroğlu, 2017:74). Ayrıca günümüzde bilinirliği olan halk oyunlarının yanı sıra karakteristik bazı oyun türlerine de rastlanmaktadır. Örneğin Bingöl dolaylarında oynanan Kartal oyununda, bir kartalın çetin doğa koşullarında vermiş olduğu yaşam mücadelesi figürize edilmektedir (Irmak, 2015:57).

Şekil 3'de 1969 yılında emisyon edilen ve *Halk Oyunları 1969* konulu çalışmayı oluşturan 5'li pul setinden birine yer verilmiştir. 350.000 tirajı olan bu pulların grafik tasarımcısı Neşet Günal'dır (Halk Oyunları, 1969). Tasarımın ön planında Bar oyununu geleneksel kıyafetlerle oynayan dört folklorcu ile arka planda davul ve zurna ile eşlik eden 2 icracı betimlenmektedir. Çift sayı anlayışıyla figürler konumlandırılmış ve buna bağlı olarak tasarımda denge sağa doğru kaymıştır. Duvarı oluşturan desende Türk motifleri tercih edilmiştir. Zemin olarak kullanılan pembe renk ile duvar rengi algısal açıdan pulu ağırlaştırmıştır. Bu durumu en iyi biçimde Türkiye Cumhuriyeti yazısı ve pulun değerini gösteren ibarede fark etmek mümkündür. Pul serisinde marjlarının birbirine eşit olduğu ve santre tasarım anlayışının ön plana çıktığı görülmektedir.

Şekil 4'de aynı seride yer alan pullardan bir diğerine yer verilmiştir. Bu tasarımda ise tek sayı kuralına uygun olarak bir anlayış benimsenmiş ve kompozisyon dengeli bir biçimde dağıtılmıştır. Böylece erkek ve kadınlardan oluşan 9 kişilik halay ekibi rahatlıkla görülebilmektedir. Davul ve zurnacıya ellerindeki mendillerle eşlik eden oyuncular, geleneksel kıyafetlerle sıra dışı bir bütünlük oluşturmuştur. Buna ek olarak, arka planda kullanılan renk, puldaki asıl gösterilmek istenen folklor grubunu ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti ibaresi ve pulun değeri de yine rahatlıkla okunabilmektedir. Şekil 5'de aynı seride yer alan pullardan bir diğerine yer verilmiştir. Bu pul tasarımında erkek ve kadınlardan oluşan sekiz oyuncu ellerindeki çıra tasviriyle Elazığ Yöresine özgü olan Çayda Çıra oyununu icra etmektedir. Kullanılan arka plan rengi, atmosfere uygun olarak karanlık bir ortam olduğunu göstermektedir. Figürlerin duvara vuran gölgeleri ise bu izlenimi desteklemektedir.

Şekil 6'da 1975 yılında emisyon edilen ve *Halk Oyunları* konulu çalışmayı oluşturan 5'li pul serisinden birine yer verilmiştir. Basım adedi 400.000 olan bu pulların grafik tasarımcısı Prof. Neşet Günal'dır (Halk Oyunları, 1975). Tasarımda Kafkas oyununu icra eden kadın ve erkek folklorcular betimlenmiştir. Diğer pullarda figür ve zemin ilişkisi bulunmaktayken bu tasarımda figürler havada uçuyormuş gibi bir izlenim uyandırmaktadır. Bununla birlikte renk ilişkisi bakımından da kimi ibarelerin okunurluğunda problemler oluşmuştur. Zeminde iki renk kullanılmıştır. Karelerden oluşan desene ayrıca farklı motiflerle eklemeler yapılmıştır. Bu tasarım anlayışı gözü yormaktadır. Son olarak serideki diğer pullar, yatay kompozisyonda tasarlanmışken, bu pul da dikey bir kompozisyon tercih edilmiştir.

Şekil 3. Erzurum Barı, 52x36 mm

Şekil 4. Halay, 52x36 mm

Şekil 5. Çayda Çıra, 52x36 mm

Şekil 6. Kafkas Oyunu, 36x52 mm

3.3. Ege Bölgesi Halk Oyunları

Ege Bölgesinin ulusal temsilinde Zeybek oyunu ayrı bir yer tutmaktadır. Bu oyun genellikle temsillerde, bayramlarda ve düğünlerde oynanmaktadır. Genellikle dokuz zamanlı olarak oynanan Zeybek, tek oyuncu tarafından icra edilmektedir (Eroğlu, 2017:77).

Şekil 7'de 1969 yılında emisyonu yapılan ve *Halk Oyunları* konulu çalışmayı oluşturan 5'li serideki pullardan birine yer verilmiştir. Bu şekilde Zeybek oynayan iki folklorcu, geleneksel kıyafetleriyle oyunu icra etmektedir. Oyuncuların giydiği abadan anlaşılacağı üzere Aydın Yöresine özgü Zeybek oyunu terennüm edilmektedir. Dikey kompozisyonun tercih edildiği bu pulda da santre tasarım anlayışı bulunmaktadır. Aynı zamanda tasarımda, bölgeye özgü desenlere de yer verilmiştir. Hem figür hem de desen renklerinin aynı olması, tasarımda bütünlük oluşturmaktadır. Buradaki zemin ilişkisi, renk ya da gölge ile değil, figürlerin metin üzerine konumlandırılmasıyla çözümlenmiştir.

Şekil 8'de 2019 yılında emisyon edilen ve *Halk Oyunlarımız* konulu çalışmayı oluşturan 2'li pul serisinden ilkinde yer verilmiştir. 100.000 tirajı olan pulların grafik tasarımcısı Önnur Toprak'tır (Halk Oyunlarımız, 2019). Beyaz arka plan rengi kullanılarak tasarlanan pulda, oyacı çiçekli fes takan folklorcunun hâkim yaka gömlek giymiş olduğu, Horasanlı şal kuşak taktığı ve kubur tabanca ile martini tüfek taşıdığı gözler önüne serilmektedir. Bu özellikler betimlenmekte olan figürü, tartışmasız olarak

Ege Bölgesi'ne ait kılmaktadır. Pulda belirtilen ibareler yine figürün kıyafetleriyle aynı renkte kullanılmış böylece tasarımda bütünlük korunmaya çalışılmıştır.

Şekil 9'da 1975 yılında emisyonu yapılan ve *Halk Oyunları* konulu çalışmayı oluşturan 5'li pul serisinden ikincisine yer verilmiştir. Tasarımda tek sayı kuralına uygun olarak 9 adet figür gösterilmektedir. Bu figürler ön-arka plan oluşturacak şekilde orantılandırılmıştır. En arkada zeminde oturan beş figür, orta sağ alanda konumlandırılmış davul ve zurna çalan icracılar ve son olarak daha büyük boyutlarda iki adet folklorcu Bengi oyununu icra ederken betimlenmektedir. Bengi'nin, erkekler tarafından oynanan bir oyun türü olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bu tasarımdaki figürlerin tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Arka planda tamamlayıcı renkler kullanılarak folklor grubu ön plana çıkarılmıştır. Bu renkler sayesinde pul üzerinde bulunan ibareler de rahatlıkla okunabilmektedir.

Şekil 7. Zeybek 1, 36x52 mm

Şekil 8. Zeybek 2, 36x52 mm

Şekil 9. Bengi, 52x36mm

3.4. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Halk Oyunları

Farklı toplumların meskûn bulunduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi çok renkli bir kültür desenini bünyesinde barındırmaktadır. Buradaki folklorun oluşumunda toplumsal yaşamdaki farklılıkların yanı sıra inanç sistemindeki yargılar da etkili olmuştur. Örneğin önemli kültür merkezleri arasında sayılan Gaziantep'te Merkez Oyunlarının yanında Barak Aşireti'ne özgü oyunlar da önemli bir yer tutmaktadır.

Adıyaman Yöresinin halk kültüründe ise Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa ve Harput'tun etkileri görülmektedir (Eroğlu, 2017:74-75).

Şekil 10'da 1981 yılında emisyonu yapılan ve *Halk Oyunları* konulu çalışmayı oluşturan 3'lü pul serisinden ilkinde yer verilmiştir. 1.990.000 tirajı bulunan pul ofset baskı yöntemiyle oluşturulmuştur (Halk Oyunları, 1981). Tasarımda Gaziantep Yöresine özgü oyunlar betimlenmiştir. Pulda, forma içinde forma oluşturulmuştur. Tasarımda, folklor ekibindeki figürlerin tek sayı kuralıyla yerleştirildiğini görmekteyiz. Diğer pul serilerinin aksine burada, illüstratif bir yaklaşım benimsenmiş ve fotoğraf kullanımı tercih edilmiştir. Formanın geri kalanında ise metinsel ibarelere yer verilmiştir.

Şekil 11'de aynı seriye ait ikinci çalışmaya yer verilmiştir. Şekilde altı folklorcu, davul eşliğinde Kahramanmaraş Yöresine özgü oyunları icra etmektedir. Bu pullardaki en dikkat çekici nokta ise konum itibarıyla birbirine çok yakın olan ve benzer oyunu oynayan folklor ekibinin, oyunu icra ederken, kendilerine özgü olan farklı kıyafetler kullanmış olmalarıdır. Bu durum, davullara işlenen desenlerde de kendisini göstermektedir.

Şekil 10. Gaziantep Yöresi, 41x26 mm

Şekil 11. Kahramanmaraş Yöresi, 41x26 mm

3.5. İç Anadolu Bölgesi Halk Oyunları

İç Anadolu Bölgesi'nin karakteristiğini daha çok Ankara oyunları oluşturmaktadır. Bu oyunların en önemlileri; Seymen Alayı, Ankara Zeybeği, Yandım Şeker, Hüdayda ve Misket'tir. Kırşehir ve Konya dolaylarında daha çok kaşıkla oynanan kol oyunları ön plana çıkarken Yozgat, Sivas, Nevşehir ve Niğde'de Halay ve Ağırhama türü oyunlar görülmektedir (Eroğlu, 2017:76).

Şekil 12'de 2019 yılında emisyon edilen ve *Halk Oyunlarımız* konulu çalışmayı oluşturan 2'li pul serisinden ikincisine yer verilmiştir. Tasarımda Ankara Efesi veya Ankara Yiğidi olarak bilinen bir Seğmen'in, geleneksel kıyafetli hali betimlenmiştir. Buna göre oyuncunun; çuha yelek, tiftik çorap, diz bağlan, yarım dizlik ve yemeni ayakkabısıyla oyunu icra ettiği görülmektedir. Serideki diğer pulla benzer tasarım anlayışının hâkim olduğu bu pulda, dikey bir kompozisyon tercih edilmiştir. Ayrıca, santre şeklinde bir anlayışla beyaz zemin kullanılmış ve illüstratif olarak betimlenen figür ön plana çıkarılmıştır. Kullanılan metinsel ibarelerin renkleri, figürde kullanılan renklerle aynı olduğundan tasarımda bütünlük sağlanmıştır.

Şekil 12. Seğmen, 36x52 mm

3.6. Karadeniz Bölgesi Halk Oyunları

Karadeniz Bölgesi'nde yaygın olarak icra edilen halk oyunu Horon'dur. Bu oyunda üç temel özellik ön plana çıkmaktadır. Birinci özellik, oyun esnasında oyuncuların ellerini havaya kaldırmalarıdır. İkinci özellik Kemeç faktörüdür. Üçüncü özellik ise oyunlarda söylenen mani ve türkülerdir. Ayrıca Çoruh boyunda yer alan Artvin, Borçka, Murgul ve Şavşat gibi yerleşim bölgelerinde Kemeçle oynanan oyunların yanı sıra Tulum eşliğinde icra edilen oyunlara da rastlanmak mümkündür (Eroğlu, 2017:75).

Şekil 13'de 1975 yılında emisyonu yapılan ve *Halk Oyunları* konulu çalışmayı oluşturan 5'li pul serisinden üçüncüsüne yer verilmiştir. Çalışmada, geleneksel kıyafetleriyle Horon oynayan dört folklorcunun Kemeç eşliğinde oyunu icra ettiği görülmektedir. Zemindeki ve arka plandaki duvarda zıt renklerin kullanımı figürleri iyice ortaya çıkarmıştır. Duvarda aynı zamanda motif eklemeleri yapıldığı da görülmektedir. Pul üzerinde bulunan toplam beş figür, ızgara sisteminde kompozisyona yerleştirilmiştir. Ayrıca önceden değinilen serideki diğer pulların aksine bu pulda Türkiye Cumhuriyeti ibaresi için ayrı bir alan oluşturulduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 13. Horon, 52x36 mm

3.7. Marmara Bölgesi Halk Oyunları

Marmara Bölgesi'nde daha çok Batı Trakya kökenli olan Türk göçmenlerin oyunları ön plana çıkmaktadır. Çok kültürlülük bağlamında şekillenen Balkan kültüründe; Arnavut, Yunan, Slav, Bulgar,

Romen ve Çingene topluluklarının etkileri görülmektedir (Aykent, 2020:45). Sakarya, Bilecik ve Çanakkale dolaylarında ise özellikle Halay ve Karşılamalara Zeybek eşlik etmektedir (Eroğlu, 2017:77).

Şekil 14’de 1975 yılında emisyonu yapılan ve *Halk Oyunları* konulu çalışmayı oluşturan 5’li pul serisinden dördüncüsüne yer verilmiştir. Bu şekilde, Kasap oyununu icra eden erkek ve kadın folklorcular betimlenmiştir. Arka plandaki duvar ve zeminde zıt renkler kullanılmış motifleri se büyüklü küçük olarak duvarda rastgele dağıtılmıştır. Aynı zamanda formanın sağında ve solunda duvarda kullanılan motiften farklı bir motife yer verilmiştir. Bu çalışmada kullanılan renkler, figürleri ön plana çıkarmaktadır. Genel olarak bakıldığında dinamik bir kompozisyonun bulunduğu söylenebilir. Şekil 15’de 1975 yılında emisyonu yapılan ve *Halk Oyunları* konulu çalışmayı oluşturan 5’li pul serisinden sonuncusuna yer verilmiştir. Şekilde dört folklorcunun ellerindeki kaşıkla serbest figürler çizdiği görülmektedir. Bu oyun türünde folklorcular birbirine tutunmazlar. Oyuncular bireysel olarak ekibe uyum sağlarlar. Kaşık, ritim aracı olarak kabul edilir. Kaşık oyununu, kadınlar ve erkekler ayrı ayrı oynarlar. Şekil 15, şekil 14’te yer alan puldaki gibi, bu pulda da zeminde motifler rastgele dağıtılmıştır. Formanın sağ ve sol kenarlarında, ayrıca motif çalışması bulunmaktadır. Fakat buradaki motif çalışması belli belirsiz olarak kendisini göstermektedir. Bu belirsizliğin nedeni, zeminde kullanılan renklerin koyu ağırlıklı tonda tercih edilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu problem, dikey düzlemde konumlandırılan şeritlerde ve duvardan zemine kadar olan kısımda; koyu ton, zeminde ise açık ton renk düzenlemesi yapılarak çözümlenebilir. Aynı problem, zemin üzerinde kullanılan metinlerde de gözlemlenmektedir. Buradaki problem ise figürlerin kıyafetlerinde turuncu veya beyaz rengin daha baskın tercih edilmesiyle önerilebilir.

Şekil 16’da 1981 yılında emisyonu yapılan ve *Halk Oyunları* konulu çalışmayı oluşturan 3’lü pul serisinin son çalışması yer almaktadır. Bu şekilde dört kadın folklorcu, geleneksel kıyafetleriyle Balıkesir Yöresine ait oyunları icra etmektedir. Figürlerin kıyafetlerinde koyu renkler hâkimdir. Arka planda ise bu renklerin aksine açık renkler tercih edilerek figürlerin ortaya çıkması sağlanmıştır.

Şekil 17’de 1969 yılında emisyon edilen ve *Halk Oyunları* konulu çalışmayı oluşturan 5’li pul serisinden sonuncusuna yer verilmiştir. Çalışmada geleneksel kıyafetleriyle Kılıç-Kalkan oynayan sekiz oyuncu betimlenmiştir. İllüstratif bir yaklaşımla betimlenen figürlerin hareketleri, kompozisyonu dinamik hale getirmiştir. Fakat hem kullanılan renklerin fazla oluşu ve genellikle birbirine yakın renklerin tercih edilmesi hem figürlerin birbiri üzerine binmesi hem de arka plandaki duvarda kullanılan motifin büyüklüğü, kompozisyonun anlaşılmasını zorlu bir hale getirmiştir. Örnek olarak; tasarımda sekiz adet folklorcu figürü bulunmaktadır. Fakat tasarımdaki bindirme nedeniyle özellikle pulun sağında bulunan bir figür seçilememektedir. Duvardaki motifin büyüklüğü ise orta planda ve arkada bulunan figürün algılanmasını zorlaştırmaktadır. Kullanılan renklerin toprak ya da ten rengine yakın oluşu ise metinsel ifadelerin haricinde bütün kompozisyona negatif yönde etki etmektedir.

Şekil 14. Kasap, 52x36 mm

Şekil 15. Kaşık, 52x36 mm

Şekil 16. Balıkesir Yöresi, 41x26 mm

Şekil 17. Kılıç-Kalkan, 52x36 mm

Anadolu'da icra edilen halk oyunlarının önemli bir kısmı, taklide dayalı danslardan oluşmaktadır. Bu oyun türlerinde genellikle günlük yaşam, toplumsal ilişkiler, doğa olayları savaşlar ve hayvan taklitleri konu olarak işlenmektedir. Örneğin Artvin'de Çoruh ve doğa olayları tema olarak kullanılırken Karadeniz'de haşin sert dalgalar, deniz üzerinde durmaya çalışan kayıklar ve ağlara takılın balıklar anlatılmaktadır. Dolayısıyla Horon, Kılıç-Kalkan ve Bar oyunlarında savaş ve vuruşma sahnelerini görmek mümkündür. Ayrıca İçel çevresinde oynanan Keklik oyununda ise hayvan figürlerinin taklidi konu edilmektedir (Metem, 2020:740).

4. YÖNTEM

Bu çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden betimleme yöntemi üzerinden yürütülmüştür. Çalışmanın esasını yazılı ve görsel kaynaklar oluşturmaktadır. Öncelikle yazılı ve görsel kaynaklar toplanmış sonrasında, konuyu destekleyen veriler üzerinden araştırma geliştirilmiştir. Yazılı kaynaklar, geleneksel Türk halk oyunları ekseninde, pul seçimleri ise genellikle seriler üzerinden şekillenmiştir.

4.1. Araştırma Verileri

Bu araştırmanın şekil verilerini halk oyunu temalı posta pulları oluşturmaktadır. Aşağıda yer alan tabloda ise; çalışmada kullanılan pullara ilişkin temel veriler yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Posta Pullarına Ait Veriler

Araştırma Alanları	Pul Sayısı	Tema ve İçerik Planı	Posta Pulu Basım Yılı
Akdeniz Bölgesi	2	Antalya ve Burdur Yöresi oyunları	
Doğu Anadolu Bölgesi	4	Erzurum Barı, Halay, Çayda Çıra, Kafkas Oyunu	1969-1975
Ege Bölgesi	3	Zeybek, Bengi	1969-1975-2019
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	2	Gaziantep ve Kahramanmaraş Yöresi oyunları	1981
İç Anadolu Bölgesi	1	Seğmen	2019
Karadeniz Bölgesi	1	Horon	1975
Marmara Bölgesi	4	Kılıç-Kalkan, Kasap, Kaşık ve Balıkesir Yöresi oyunları	1975-1981

7 farklı araştırma alanı üzerinden kurgulanan bu çalışmada toplam 17 adet posta pulu kullanılmıştır. Çalışmaya konu olan pulların belirlenmesi aşamasında ise literatürde yer alan içeriğe bakılmıştır. Dolayısıyla içerik ile birebir uyum gösteren pullar üzerinden konu görsel bütünlüğü oluşturulmaya çalışılmıştır.

4.2. Verilerin Toplanması

Doküman incelemesi ve görsel araştırma üzerinden kurgulanan bu çalışmada iki farklı yöntem izlenmiştir. Doküman incelemesi; elektronik ortamda yayın yapan dergiler, online kitaplar ve basılı yayınlar üzerinden oluşturulmuştur. Ayrıca Dergipark ve Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “pul, halk oyunları” anahtar kelimeleri üzerinden aramalar yapılmıştır. Tarama sonucunda farklı türde birçok çalışmaya ulaşılsa da “Posta Pulları Üzerinden Geleneksel Türk Halk Oyunlarına Dair Bir Değerlendirme” başlıklı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Şekiller üzerinden yapılan araştırmada ise halk oyunlarının temel olgularını, literatür boyutuna taşınmış ve posta pulları üzerinden özgün bir içerik oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmada toplam 17 pul görseline yer verilmiştir. Bu görsellerin tamamı farklı zamanlarda Türkiye’de tedavüle çıkarılan pullardan oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan posta pulları web sitelerinden toplanmıştır.

5. BULGULAR

Tablo 2. Coğrafi Dağılıma Göre Sıralanan Türk Halk Oyunları

Coğrafi Bölgeler	Halk Oyunları
Akdeniz Bölgesi	Ger Ali (Ham Çökelek), Teke Zortlatması, Çaya Zeybeği, Keklik, Portakal Zeybeği, Kıbrıs Zeybeği, Silifke'nin Yoğurdu, Teke, Silifke Zeybeği, Tımbıllı, Mandilli, Yayla yolları, Gerali, Tek Zeybek, Zeytin Dalları, Semai, Türkmen Kızı, Mengi, Sallama, Keklik, Türkmen Kızı, Sallama, Kabaardıç, Dımıdım, Sinsin, Karaçor, Dipçik, Cezayir, Kaşık
Doğu Anadolu Bölgesi	Yallı, Temir Ağa, Bar, Nare, Meyroki, Tiringo, Tamzara, Halay, Esmer, İki ayak, Govend, Çepik, Delilo, Koçeri, Çaçan, Erzurum Barı, Garzene, Temür Ağa, Kartal Oyunu, Çayda Çıra, Avare, El Çırpma, Avreş Oyunu, Diz Kıрма, Kılıç-Kalkan, Meyremo, Kartal, Lemo, Aşırma, Silvani, Sarımsak, Lezgi, Kız Götürme, Gülegez, Gaytağı, Devzer, Edle, Mendo, Meymoke, Kelekvan, Kirsı, Teşi, Tırnana, Tamzara, Arkuştı, Memmi
Ege Bölgesi	Kıvrak, Zeybek, Semah, Güvende, Mengi, Yalabı, Çiftetelli, Serenler, Cezayir, Bengi, Kaşık
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Garzani, Ağırılama, Barak, Kaba, Karşılama, Lorke, Meryem, Kırıkcan, Keçeli, Hiddikmedin, Papure, Şemmo, Govend, Halay, Harkuştı, Hasat, Zamoke, Mendilli, Bağıye, Dokuzlu, Nahsani, Çobanbeyli, Şorra, Mimi, Temurağa, Tamzara, Harrani, Kımıl, Koçeri, Dik, Papure, Peyda, Süse, Arabi Oyunlar, Şuşane, Şehhani, Erzitama, Hassade, Reyhani, Ağırılama, Şirin, Leylim, Nure, Girani, Nar, Gulle, Fatige Demune, Çepikli, Oğuzlu, Teşi, Kılıç-Kalkan, Deriko
İç Anadolu Bölgesi	Seymen Alayı, Karaşar Zeybeği, Arap Oyunu, Semah, Hüdayda, Halay, Sinsin, Sabahi, Misket, Mor Koyun, Yandım Şeker, Ankara Oyunları, Yıldız, Hey Onbeşli, Çarşamba, İsim Gelin, Kaşık
Karadeniz Bölgesi	Horon, Dirgine, Karşılama, Bar, Döktürü, Topal Osman, Sallama, Pıtık Oyunları, Çiftetelli, Kolbastı, Çubuk Oyunları, Kaşık
Marmara Bölgesi	Karşılama, Kaşık, Zeybek, Bengi, Hora, Güvende, Sekme, Kasap, Salma, Sülümanağa, Sırto, Zigoş, Kabadayı, Kaşık, Mendil, Kâzibem, Pomak Gaydası, Kılıç-Kalkan

Kaynak: (Eroğlu, 2017:74-77; İrmak, 2007:57; Kurnaz, 2009:35).

Tablo 2.'de görüldüğü üzere, coğrafik bölgelerimize özgü halk oyunları, zengin bir çeşitliliğin ve güçlü bir kültürel birikimin varlığını ortaya koymaktadır. Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki halk oyunlarının sayısı ve çeşitliliği diğer bölgelerdeki sayı ve çeşitlilikten fazladır. Karadeniz Bölgesi'nde Horon ağırlıklı bir oyun kültürü oluşmuş iken Ege ve Akdeniz Bölgesinde ise daha çok Zeybekten türetilen oyunlar oynanmaktadır.

6. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Halk oyunları ve bu oyunları yansıtan kültürel değerler, belirli ortak özelliklere göre gruplandırılmaktadır. Kesin çizgilerle belirlenmiş olmasa da icra edilen bir oyunun hangi bölgeye ait olduğuna dair çıkarımda bulunmak mümkündür. Örneğin; Doğu Anadolu Bölgesi'nde oynanan Bar'ı, Ege'deki Zeybeği, Güneydoğu Anadolu'daki Halay'ı ve Karadeniz'deki Horon'u diğer bölgelerde oynanan benzer oyunlardan ayırt etmek mümkündür. Ancak yine de bu konuda kesin bir ayırımdan bahsetmek doğru olmayabilir. Dolayısıyla folklorik öğelerin, bir bölgeden ötekine geçişleri bir oyunun sadece belirli bir bölgeye özgü sayılmasını olanaksızlaştırmaktadır.

Halk oyunları, geçmiş yaşantının ve kültürel birikimin folklorla dönüşmesiyle ortaya çıkmıştır. Türk toplumlarının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrimsel dönüşüm, farklı birçok folklorik değerlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bazen anonim bir türküden veya bestelenen bir eserden de bir oyun türetilir. Yandım Şeker, Ham Çökelek, Hûdayda ve Silifke'nin yoğurdu gibi türkülerin ritim özellikleri, zamanla bu yönde bir oyunun türetilmesine olanak tanımıştır. Türkiyeye özgü oyunlarda, türkünün son bulmasıyla oyunun formu tamamlanır. Ancak halay gibi oyunlarda, türkünün bir önemi yoktur. Vücut koordinasyonu açısından oturmuş bir oyun olan halayda, hareketli ritmi yakalamanın yeterli olduğu düşünülür.

Halk oyunları gibi çok renkli ve hareketli bir yapının pul tasarımları, olabildiğince sade olmalıdır. Özel tasarım olmadığı müddetçe, boyutu gereği pullar milimetre cinsinden belirli bir ölçüye göre kurgulanır. Bu minvalde yaklaşıldığında, zaten hareketli ve çok renkli olan halk oyunlarının betimlenmesinde yine çok renkli ve hareketli pul tasarımlarının yapılması, algılanma açısından istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Bununla ilgili olarak Şekil 17 de yer alan pul örnekleri gösterilebilir. Bununla birlikte genel olarak pul tasarımlarına bakıldığında; ülke ismi, pulun değeri, basım yeri, bilgilendirme metni vb. ifadelerle mizanpaj aşamasında, en baştan değil de sonradan karar verildiği düşünülmektedir. Bu duruma tipografi kullanımını ve font seçimini de dâhil etmek mümkündür. Bu tasarım öğelerinin yerleşimlerine, boyutlarına, karakterlerine vb. özelliklerine sonradan karar verilmesi, pulu bir tasarım öğesi olarak değerlendirme anlayışından uzaklaştırmaktadır.

Türk halk oyunları, köklü bir medeniyetin birikimi olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin herhangi bir coğrafyasında yapılacak bir araştırmayla, onlarca oyun karakterini gözlemek mümkün olacaktır. Yöre veya illere göre yapılan oyun adlandırmaları, folklorun ahengini zedelemektedir. Zeybek, Kaşık, Çiftetelli ve Halay gibi oyunlar, yöre veya il lokasyonundan çıkmış oyunlardır. Bu oyunlar artık Anadolu'nun hemen hemen her tarafında farklı bir formda oynanmaktadır. Zaman içerisinde bazı halk oyunları unutulmaya yüz tutarken bazı oyunların da figürleri farklılaşmıştır. Bu nedenle folklorun bir disiplini olan halk oyunlarını oyun sarmalı olmaktan kurtarıp, müzik ve kıyafet bütünlüğüyle yeniden sentezlemek gerekmektedir. Halk oyunları teması ekseninde yapılması gerekli görülen öneriler şu şekilde sıralanmıştır;

Kaybolmaya yüz tutan halk oyunları ve geleneksel oyun kıyafetleri posta pullarında tasvir edilebilir. Geleneksel Türk halk oyunlarını konu alan nostaljik bir pul albümü yayınlanabilir. Halk oyunları ile ilgili pul tasarımı yaparken çok renklilikten ve çok fazla detay kullanımından kaçınmak daha faydalı olabilir. İllüstratif betimleme yoluyla tasarımı yapılacak olan pullarda, kompozisyon kurallarına dikkat edilebilir. Özel olarak çekim yapılmayacaksa, fotoğraf kullanımında kadrajlamının tasarım üzerindeki

etkisi göz ardı edilmeyebilir. Kullanılacak olan metinsel ifadelerin yeri tasarımı daha önceden düşünülmüş olarak belirlenebilir.

Türk halk oyunlarını görsel açıdan ele alan bu araştırmanın sonraki süreçte, gösterge bilimsel analiz yöntemleriyle oluşturulacak folklor konulu çalışmalara kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydoğmuş, N., (2015), “Bir Görsel İletişim Aracı Olarak Posta Pulu Tasarımının Dünya'daki ve Türkiye'deki Tarihi Değişimi ve Grafik Tasarım Ürünü Olarak İncelenmesi”, Yüksel Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aykent, C., (2020), “Doğu Trakya Bölgesi Halk Müziğinde Ritim Kalıplarına Dair Bir İnceleme”, *Erdem*, 0 (79), 41-62. doi: 10.32704/erdem.838421
- Durbilmez, B., (2013), “Halk Bilimi Araştırmalarının 100. Yılında: "Halk Bilimi" ile "Edebiyat"ın Ortak Alanları ve "Halk Edebiyatı" Üzerine Bir Değerlendirme”, *Milli Folklor*, 99, 101-112.
- Eroğlu, T., (2017), “Türkiye'deki Halk Oyunlarının Temel Özellikler, Tür ve Dağılım Bakımından İncelenmesi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (42), 67-78. doi: 10.16992/ASOS.12128
- Europa CEPT Halk Oyunları*, (1981), <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198106.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).
- Güven Bezaz, Y., (2006), *Haberleşme ve Tarihçesi*, Ankara: Türkiye Haber-İş Sendikası Yayınları.
- Halk Oyunları*, (1969), <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k196914.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).
- Halk Oyunları*, (1975), <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k197508.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).
- Halk Oyunları*, (1981), <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198105.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).
- Halk Oyunlarımız*, (2019), <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k201903.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).
- İrmak, Y., (2015), “Bingöl Halk Oyunları”, *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 55-74.
- Kalaycı, B., (2004). *Halk Bilimi/Folklor Tarihsel Süreç*, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/26.php>
- Karakaş, B., Dündar, M., (2018), “Amasya Yöresi Türk Halk Oyunları Ezgilerinin Keman Eğitimine Uyarlanması”, *ZfWT*, 10 (3), 308-324.
- Koraltan, A., (2020), “Halk Oyunlarının Karakteristik Yapısının İncelenmesi (Diyarbakır Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- Kurnaz, S., (2009), “Mardin Midyat'taki Süryanilerin Halkoyunları ve Oyun Müzikleri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Mete, F., (2020), “Türkçe Öğretiminde Görsel Kültür Ürünleri: Halk Oyunlarının Yeri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9 (2), 736-749.
- TDK Türkçe Güncel Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.12.2021).
- Uzunkaya, E., (2005), “Halay Türü Oyunların Özellikleri, Dağılımı ve Hareket Yapılarının Analizi”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yavaş, M., (1992), “Türk Halk Oyunu Giysilerinde Özden Uzaklaşma”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 125-127.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Şekil 1: *Antalya Yöresi*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198106.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 2: *Burdur Yöresi*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198106.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 3: *Erzurum Barı*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k196914.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 4: *Halay*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k196914.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021)

Şekil 5: *Çayda Çıra*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k196914.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 6: *Kafkas Oyunu*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k197508.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 7: *Zeybek 1*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k196914.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 8: *Zeybek 2*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k201903.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 9: *Bengi*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k197508.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 10: *Gaziantep Yöresi*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198105.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 11: *Kahramanmaraş Yöresi*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198105.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 12: *Seğmen*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k201903.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 13: *Horon*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k197508.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 14: *Kasap*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k197508.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 15: *Kaşık*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k197508.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 16: *Balıkesir Yöresi*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198105.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Şekil 17: *Kılıç-Kalkan*, <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k196914.html> (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

OSMANLI DEVLETİ'NDE AHİLİK TEŞKİLATINDA ORTA SANDIKLARI İLE BAŞLAYAN TEKAFÜL UYGULAMALARI VE GELECEĞİ
TAKAFUL APPLICATIONS AND ITS FUTURE THAT STARTED WITH THE CHARITY FUNDS IN THE AKHI ORGANIZATION IN OTTOMAN STATE

Sevgi TURAN¹

ÖZ

Günümüzde iktisadi sistemlerin insanın sosyal hayatını ihmal etmesi ve kapitalizmin ortaya çıkardığı krizler, İslam geleneğindeki dayanışma ve yardımlaşma aracılığıyla kurulmuş olan uygulamaları ön plana çıkarmıştır. Osmanlı Devleti de, İslami gelenekle kurulmuş olup sosyal ve ekonomik hayattaki dengeyi sağlamak için esnaf ve sanatkarları biraraya getiren Ahilik ve lonca teşkilatlarından önemli ölçüde yararlanmıştır. Bu çalışmada, Osmanlı'da kurulan bu teşkilatların toplumun sosyo-ekonomik yapısına sağladığı faydalar anlatılmaktadır. Ayrıca sistemin içerisindeki bireylerin herhangi bir risk ve tehlike karşısında, teşkilatların 'tekaful' yani İslami sigortacılık uygulamaları sayesinde zararlarını ve hasarlarını karşılayan kurum olma özelliği de taşıdığı farklı bir bakış açısı ile ortaya konulmaktadır.

Yine, konvansiyonel sigortacılık ve tekafulün birbirinden farkları tespit edilerek, İslam çatısı altında devlet sistemini kuran Osmanlı'nın neden konvansiyonel sigortacılık değil de, tekaful uygulamalarını kullandığı incelenip günümüzde tekafulün yeni uygulamaları ve geleceği üzerine bilgiler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Ahilik, Esnaf, Sigortacılık, Tekafül.

Jel Kodları: A13, D64

ABSTRACT

Today, the neglect of the human social life by economic systems and the crises caused by capitalism, have brought to fore the practices established through solidarity and cooperation in the Islamic tradition. The Ottoman Empire was also established with the Islamic tradition and benefited significantly from the Ahi and Guild organizations that brought together the tradesmen and craftsmen in order to maintain the balance in social and economic life. In this study, the benefits of these organizations established in the Ottoman Empire to the socio-economic structure of the society are explained. In addition, it is revealed from a different point of view that when the individuals in the system are in the face of any risk and danger, the institutions cover their losses and damages thanks to Islamic insurance practices "tekaful".

Moreover, by determining the differences between conventional insurance and tekaful, it will be examined why the Ottoman Empire, which established the state system under the roof of Islam, used tekaful practices instead of conventional insurance, and today the information on the new practices and the future of tekaful will be given.

Keywords: Ottoman, Akhism, Craftman, Insurance, Takaful.

Jel Codes: A13, D64.

GİRİŞ

Osmanlı toplumundaki esnaflığın, zanaatkarlığın kökeni kendinden önceki Türk-İslam devletlerine kadar uzanır. Her esnaf ve zanaatkar kolunun kendine özgü gelenekleri vardır. Esnafın birarada mesleki ve ahlaki eğitimini aldığı *Ahilik Teşkilatı*, 13. yüzyılda Anadolu'da teşkilatlanmaya başlamış ve yaklaşık 500 yıla yakın o bölgede etkili olmuştur. Ahlaki, sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri alanlarda faaliyet gösteren bu teşkilat; günümüzde sosyal güvenlik kurumları, kooperatifçilik, esnaf ve zanaatkar birlikleri, belediyeçilik ve sendikacılık kurumlarının da başlangıcı sayılır. Ayrıca Ahilik

¹ Sevgi TURAN, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans Doktora Öğrencisi, ORCID: 0000-0003-1077-7502, turansevgikaya@gmail.com.

teşkilatı bu vasıflarının yanında *iş ahlakını* şekillendiren bir kurum olarak da, önemli bir görevi yerine getirmiştir. Bu çalışmada Ahilik'in vasıflarıyla bugünün sosyo-ekonomik hayatına neler kattığı konuları irdelenerek günümüz sigorta şirketleri açısından değerlendirilmiştir.

Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu döneminde "Ahilik" çatısı altında "orta sandıkları" adı ile kurulan birlikler aracılığıyla, esnaf ve sanatkarın birarada faaliyetlerini yürütme ve herhangi bir ihtiyaç durumunda birbirlerini destekleme imkanı doğmuştur. Karşılıklı dayanışma ve yardımlaşmayı amaç edinen bu teşkilatın üyelerine, herhangi bir riskle karşı karşıya kaldıklarında (kaza, ölüm ve hastalık gibi), tüm üyelerinin ödemeleriyle birikmiş ortak bir kasadan faizsiz para alabilme imkanı da sağlanmıştır. Ancak, 15. yüzyıldan itibaren bu kurumun yerini lonca (guild) adı verilen yeni bir sistem almıştır. Loncalar da Ahilik teşkilatı'nda olduğu gibi, yine meslek örgütü olup kaza, ölüm, yaşlılık ve hastalık gibi risklere karşı esnafın zararını ve kazanç kaybını gidermek amacıyla "orta sandığı" veya "teaviün sandığı" adı verilen "dayanışma sandıkları" ile faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Ahilik teşkilatı ve loncalar, kurdukları bu sandıklarla Osmanlı İmparatorluğu'nda *sigortacılığın ilk kurumlarını* oluşturmuşlardır. Bu sandıklar bugün de sigorta konusu olan yangın, kaza, hastalık ve ölüm gibi risklere karşı üyelerini o dönemde koruyan kuruluşlardı. Osmanlı'da esnaf ve zanaatkarı koruyan bu sigorta kurumları dışında, Türkiye'de sigortacılık sistemi Batı'ya göre oldukça geç gelişti. Konvansiyonel sigorta şirketleri zaman içerisinde kurulmuş olsa da, geleneğimizde ve inancımızdaki faizsiz yardımlaşma ve dayanışma gibi değerleri kapsayan fonksiyonlar sigortacılık sisteminde tam olarak karşılanamadı. Son yıllarda kurulan tekafül şirketleriyle bu ihtiyacın karşılanması amaçlanmaktadır.

1.AHİLİK SİSTEMİ

Ahi, Türkçe lugatta "akı, cömert" anlamında kullanılırken, Arapça'da, "kardeşim" anlamına gelir. İlk Arapça fütüvvetnamelerden beri kullanılan bu kelimenin tasavvuf erbabı arasında kullanımı oldukça yaygındır (Tabakoğlu, 1986:42).

Anadolu'da kurulan Ahilik teşkilatının oluşumunda; müslüman topluluklardaki genç esnaf, sanatkar ve zanaatkârların bir araya gelerek oluşturdukları "fütüvvet" anlayışının etkisi olmuştur. Fütüvvet; Arap toplumunda yiğitlik, cömertlik ve misafirperverlik gibi anlamlara gelir. İslamiyet'in etkisiyle müslümanlığın yayıldığı dönemde aşiret yaşantısından yerleşik hayata geçiş sürecinde kullanılmış bir kavramdır. "Fütüvvet", Ahi teşkilatlarının kuruluşunda, fikri temelin kaynağı olmuş ve Ahiliğin ahlaki yapısının gelişiminde de etkili olmuştur (Gündüz, 2012:2).

Ahilik zaman içerisinde bazı değişikliklere uğramış ve XIII. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar "ahilik" adı ile örgütlenirken, o tarihten sonra XX. yüzyılın başına kadar da "gedik (lonca)" ismi ile faaliyetlerine devam etmiştir.

1.1. Ahilik Teşkilatının Fonksiyonları

1.1.1.Sosyal Güvenlik alanında;

Ahilik teşkilatının iş ve çalışma hayatındaki ilkeleri ile günümüzde "Sosyal Güvenlik" ve "İş Hukuku" düzenlemeleri arasında oldukça benzerlikler vardır. Ahilik, üretim ve ticaret alanında kaliteli mal üretimi ve denetimi konularını amaçlarken, sosyal dayanışma açısından da "orta sandıkları" kurarak sosyal güvenliği sağlamaya çalışmıştır.

Ahilik çalışma ilkeleriyle Türk İş Hukuku düzenlemeleri arasındaki benzerlikler şunlardır;

- Çalışma belgesi
- İşverenin sorumluluğu
- Yeni iş arama izni

- Kıdem tazminatı
- İşverenin ödeme sorumluluğu
- Asgari ücret
- Fazla çalışma ücreti
- Sigorta primi

Ahilik kurumu ile sosyal güvenlik açısından benzerlikler taşıyan diğer yasal düzenlemeler de “Sosyal Sigortalar Yasası”dır (Gülvaaboğlu, 1991:290). Sosyal güvenlik bakımından kişiyi koruyan ve güvence altına alan ilk kurum Ahilik olmuştur. “Kişilere gelirleri ne olursa olsun, belli sayıdaki tehlikeler karşısında güvence sağlamak görevine sahip kurum veya kuruluşlar topluluğu” olarak ifade edilen “sosyal güvenlik” kavramı Ahilik’ten yüzyıllar sonra, XIX. yüzyıldan itibaren fikri alanda ancak olgunlaşmaya başlamıştır (Öztürk, 2002:6).

1.1.2. Sosyo-ekonomik hayatta;

Ahiler, yardımlaşma ve dayanışma gibi ahlaki vasıflarıyla diğer esnaf ve sanatkar sınıfları da etkilemeleri sayesinde debbag ve deri işçiliği gibi iki-üç sanat kolundan otuz iki sanat koluna kadar tüm şehirlerde yayılma göstermiştir. Ayrıca bu genişleme, Ahilerin Osmanlı’da tüm meslek gruplarında yeterlilik belgesi veren kurum haline gelmelerine sebep olmuştur, her şehirde çarşı ve uzun çarşılar kurularak bu esnaf birliklerince her çeşit iş görülür hale gelmiştir (Çağatay, 1990:35).

Ahilik sisteminde; çalışma ön planda olduğu gibi, emek-sermaye arasındaki dayanışma ve ekonomik denge, üretici ile tüketici, devlet ve millet arasındaki sosyal ahenk, kaliteli mal üretimi, yetişen gençlerin eğitimi, çevrenin temiz tutulması gibi sorumluluklar da çalışma kadar önemliydi. Bu ilkelerle Ahilik sistemi, Anadolu’da uzun yıllar sosyo-ekonomik hayatta istikrarın sağlanmasında önemli roller üstlenmiştir. Ahi teşkilatları, dönemin Avrupası’ndaki (Ortaçağ Avrupası) benzeri kuruluşlardan ayrı olarak; sadece para kazanmak ve serbest rekabetin getirdiği spekülatif işlemlerin yerine, sosyal dayanışma ve yardım esaslarını uzun yıllar benimsemiştir (Öztürk, 2002:7).

Böylece esnaf sandıkları ile esnafın ve sanatkarın hammadde alımı, malı işleme, satımı, yeni iş imkanları ve narh düzenlemeleri gibi uygulamalarla sosyo-ekonomik hayatın yıllarca sürdürülmesi sağlanmıştır.

1.1.3. Ekonomik hayatta;

Ahilik teşkilatının ekonomik hayata katkıları şu şekildedir (Ekinci, 1991:63-67);

- **işbölümü** : kabiliyetlerine uygun iş seçimi, yeni iş hayatına girenlere imkan sağlama, sürekli iş değiştirmenin uygun karşılanmaması,
- **üretim** : ihtiyacın fonksiyonu olarak kabul edilmiş ve para kazanmanın ötesinde ahlak ve ekonomi anlayışı bütünleştirilmiştir,
- **tüketim** : tüketimin hızla artırılarak kazancın da artırılması uygun görülmemiş ve israfa yönelik bir tüketim özendirilmemiştir, bunun için gerektiğinde üretim kısıtlanmıştır,
- **dayanışma** : “orta sandıkları” ile kazancın şahsiliğinden ziyade, birlikte elde edilen kazançtan tüm sisteme katılan esnaf ve sanatkarların ihtiyacı, hammadde alımı vs. karşılanmıştır.

1.2. Ahilik Teşkilatı ile Oluşan Kurumlar

1.2.1. Orta Sandıkları

Selçukluların sosyo-ekonomik hayatında önemli etkileri olan Ahî birlikleri, Osmanlı Devleti kurulduktan sonra esnaf birliklerine ve daha sonra esnaf teşkilatına dönüşmüştür (Gölpınarlı, 2011). Ahî teşkilatındaki esnaf birliklerinin yardımlaşma amaçlı aralarında birleşerek meslek birlikleri kurmaları ve zamanla ortak amaçlar doğrultusunda ihtiyaçlarını karşılamak için bu birliklerin boyut değiştirerek “sandık” çatısı altında birleştiği görülmektedir. Bununla ilgili esnaf nizamnamelerinde yazılanlar ve o

döneme has uygulamalar, Gürsoy'un 2018'deki "Osmanlı Esnaf ve Avarız Sandıklarının Günlük Hayata Katkısı" adlı çalışmasında yer alan vakfiye örnekleri ile bu öngörüğü destekler niteliktedir. Bu bağlamda, tam olarak tarih net olmamakla birlikte, esnaf birliklerinin 13. yüzyılda kuruluşuyla bu yardımlaşmaların düzenli yapıldığı düşünülmektedir. Vakıflarda sandık oluşumu ise, o dönemde gelişen ekonomik yapı doğrultusunda para vakıflarının icadı ile eş zamanlı olarak 15. yüzyıldan sonra başladığı görülmektedir.

Osmanlı'da vergi, iâşe ve iskân politikalarının bir unsuru olarak esnaf faaliyetlerini yürütmeleri için belirli bölgelere yönlendirilmişlerdir. Esnafın buldukları yerlerde ihtiyaca göre değişen sosyo-ekonomik düzende haklarını korumak, işlerini düzene sokmak ve gerektiğinde resmi muhatap bulabilmek amacı ile birlik şeklinde örgütlendikleri bilinmektedir (Barkan, 1985:39; Kala, 1998:424). Örgütlenen esnaf birlikleri kendi aralarında "yardımlaşma sandıkları" kurmuşlar ve nüfus yoğunluğuna göre birden fazla sandıklarda kümelenerek yayılmışlardır. Ayrıca esnaf birliklerinin kurulduğu çarşılarda, tüm esnafın birleştiği Kapalı Çarşı/Büyük Çarşı Sandığı, Uzun Çarşı Sandığı, Saraçhane Sandığı vb. yardımlaşma sandıklarının varlığı tespit edilmiştir. Kentlerdeki ihtiyaçlar, esnafın ürettiği mal ve hizmet ile karşılanmış (Gürsoy, 2018: 127).

Ahi teşkilatında orta sandıklarında, belirli bir gelir ve gider dengesi gözetilmiştir, bu sayede sandıklar sosyal, kültürel, idari, iktisadi ve askeri vb. birçok amaca hizmet etmiş olan müesseselerdir. Bazen ihtiyaç sahiplerine ve yolda kalmışlara, bazen de misafirlere yardım eden orta sandıkları, sandığa üye esnafın ortak ihtiyaçlarını da karşılamak için kullanılmaktaydı. Ayrıca orta sandıklarında toplanan paraların esnafa borç olarak verilmesi ve kimi zaman da hayır işlerinde kullanılması, uygulamada önemli bir yere sahipti. Bu şekilde İslami kuralları da kendisine şiar edinmiş olan teşkilatın, gelir ve gider dengesini sağlamak için kuruluşundan harcamaların şekline kadar tüm süreçlerinde "kar odaklılık" yerine "sosyal hizmet" odaklı yöntemleri kullanmış ve tüm bu süreçlerde İslami referansları odak noktasına almıştır (Gürsoy, 2018: 129).

1.2.2. Vakıflar / Para Vakıfları

Ahilik teşkilatı içerisinde kurulan orta sandıklarındaki uygulamalar, zaman içerisinde özellikle 15.yüzyıldan sonra Ahiliğin yerini alan lonca teşkilatları ve bu teşkilatlardaki yardım sandıkları ile 20.yüzyıla kadar devam etmiştir. Yine İslam geleneğinden olan vakıf kurumları, esnaf sandıklarının bir kısmının vakıflara devri ile uygulamalarına vakıflar çatısı altında da devam etmiştir (Gürsoy, 2018:127-134).

Bir malın sahibi tarafından dinî, ictimaî (sosyal) ve hayır amacıyla kendi mülkü olmaktan çıkartıp kamu yararına adanması olarak tanımlanan "vakıf" kavramı, müslüman toplumları birarada tutan değerlerin başında gelir. Asr-ı saadetten günümüze kadar gelen kervansaraylar, camiler, hamamlar ve sebiller bu örneklerdendir. İslam'ın ana kaynağı olan Kur-an'da direk "vakıf" kavramı yer almamakla birlikte, ayetlerde "Allah yolunda harcama yapmak, fakir, muhtaç ve kimsesizlere infak ve tasaddukta bulunmak teşvik edilmiş; müminler iyilik yapmaya ve yardımlaşmaya teşvik" edilmiştir. Tüm bu tavsiyeler, müslüman topluluklarda vakıf kurumunun oluşmasına ve gelişmesine temel oluşturmuştur (Ünal, 2019:7).

Osmanlı'da özellikle "Para Vakıfları", ekonomik örgütlenmenin ana mekanizmalarından biriydi. Her vakıf, dükkân, çarşı ve kervansaray gibi ticaret merkezlerine mali destek içermekteydi. Kurucularının ticari faaliyetlerde de buldukları anlaşılmaktadır. Mekânlar ve tüccarların birlikte oluşu, Osmanlı İmparatorluğu'nu 1500-1900 yılları arasında İstanbul'dan Doğu Avrupa'ya ticaret bölgesi haline getirmişti (Altay ve Korkut, 2019:23). Para vakıfları, vakıf sisteminin ticari bir kolunu oluşturmanın yanında, bazı yatırımcı gruplara ve esnafa, meslek gruplarına dayanışma ve yardımlaşma amaçlı ortak fonlar sağlayarak esnafın faaliyetinin devamına, sosyal güvenlik ve sigortacılık konularında da destek vererek piyasada finansal istikrarın oluşmasında da büyük etkileri olmuştur.

Sonuç olarak; Osmanlı Devleti, Ahilik sistemi içerisinde “orta sandıkları” ile başlayan ve “zekat fonu”, “vakıflar”, özellikle “para vakıfları” gibi kurumlar ile ekonomik hayatta istikrarı sağlamaya devam etmiştir. Vakıf paraları ile sermayesinin çoğunluğunun oluşturulduğu “esnaf sandıkları”, özellikle esnaf ve tüccarın finansman ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Esnak sandıkları ve para vakıfları uygulamaları, aslında günümüz Türkiye’sindeki adıyla katılım bankacılığının ya da İslâmî bankacılığın öncüsü olarak değerlendirilebilir (Atar, 2017:1035). Tarihi süreç içerisinde esnaf sandıkları Türkiye Ziraat Bankası’nın, para vakıfları ise Türkiye Vakıflar Bankası’nın kuruluşunda öncü olmuşlardır.

2. SİGORTA VE TEKAFÜL

2.1. Konvansiyonel Sigorta

Kökünü İtalyancadan “*securite*” kelimesinden gelen Türkçedeki “*sigorta*” kelimesi, İtalyancada “kişinin kendini güvende hissetmesi, güvence” anlamlarının karşılığıdır. Bilindiği üzere ilk defa İslâm hukukunda İbn Abidin’in, “Reddü’l-muhtâr” isimli kitabında “*sûkera*” kelimesiyle sigortadan bahsedilmiş ve günümüz hukuk, aynı zamanda fıkıh literatüründe ise; Arapçada “güven telkin etmek ve güvence vermek” anlamlarındaki “*te’min*” kelimesiyle ifade edilmektedir (Hacak, 2006:33).

Türk Ticaret Kanunu 1401. maddesine göre; “Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir.” (Türk Ticaret Kanunu).

Sigortacılık, birey ya da kurumların karşılaşabilecekleri olası risklere, kayıplara karşı kendisini ya da malını güvenceye almak için katıldığı bir teminat sistemidir. Sigorta şirketleri, üzerindeki riski dağıtmak amacıyla kendisini de teminata aldırılmaktadır ve reasürans sistemini kullanmaktadır. Reasürans başka bir deyişle, sigorta şirketlerinin sigortasıdır (Üstün, 2014:3). Bu sayede risk, tüm dünyaya yayılmış ve uluslararası bir güvence sistemi oluşmuştur.

Ülkemizde modern haliyle sigorta şirketleri, 1870 yılında İstanbul’un Beyoğlu semtindeki yangından sonra kurulmaya başlanmıştır. Bu şirketlerin birçoğu yabancı şirketler olmakla birlikte sigortacılık sektöründeki ilk şirketimiz 1893’de kurulan “Osmanlı Umum Sigorta Şirkettidir” (Sigorta Haber Gazete, 2013). 1864 yılında ise ilk yasal düzenleme deniz ticareti ile ilgili yapılmış, 1914’de de sigortacılıkla ilgili ilk denetim yasası çıkarılmış ve 1929 yılında “Sigortacılar Cemiyeti” yani bugünkü adıyla “Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği” kurulmuştur. 2007 yılında AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilen “5684 sayılı sigortacılık kanunu” yürürlüğe girmiştir.

Klasik (konvansiyonel) sigortacılık sisteminin karşılıklı riskleri tazmin etme temeline dayanan sistematiği sayesinde üç temel ihtiyaç karşılanmakta ve bu şekilde sistem daha sağlıklı işler hale gelmektedir;

- Sigortacılık sistemine katılanların karşılıklı birbirleri ile yardımlaşması,
- Oluşabilecek kaza, tehlike ve başka risklerin aralarında yer değişikliği yapabilmeleri,
- Tüm verilerin ve sonuçların ciddi bir şekilde takibi ve bunun istatistiklerinin saklanması.

Bu niteliklerin işleyişine yönelik çalışan sigorta şirketleri, iki gruba ayrılırlar;

I. Mütakabiliyet (karşılıklılık) esasına dayanan sigorta şirketleri (kooperatif şirketleri, “mütuel” şirketler),

II. Önceden belirlenmiş bir ödeme (prim) karşılığında faaliyet gösteren sigorta şirketleri.

Günümüzde, prim ödenerek ve sigorta poliçesi satın alınarak güvence sağlamak, karşılaşılabilecek riski azaltmanın ya da yok etmenin en önemli yoludur. Bu şekilde sigorta şirketi, koruduğu malın riskini alarak karşılığında aldığı primle, ödeyeceği tazminat arasındaki farktan, karını sağlamış olur. Günümüzdeki konvansiyonel sigorta şirketlerindeki bu işleyiş, İslami prensiplere göre caiz değildir. Dini hassasiyetlerle İslami finans ürünlerine karşı son yıllarda artan ilgi ile birlikte İslami sigortacılık kavramı da tartışılmaya başlamış ve tekafül şirketleri kurulmuştur.

2.2. İslami Sigorta (Tekafül)

İslami sigortacılık olan *tekâfül*'ün, sözlükteki karşılığı "*dayanışma*" dır. Arapçadan gelen "*kefalet*" kelimesinden türetilmiş olan tekâfül; "*bir arada hareket etmek, dayanışmak*" olarak yorumlanabilir (Üstün, 2014:6).

İslam toplumları, bugüne kadar çok sayıda "risk paylaşım kurumu" oluşturmuşlar ya da ilk dönemlerdeki müesseseleri yeniden düzenlemişlerdir. Bunların içerisinde en önemlileri "*âkile*", "*velâ*" ve "*kasame*" gibi kurumlardır. "Akile, insanın başkasını öldürmesine mani olan ve bu hususta ona yardım eden dayanışma grubudur." Akile yönteminde, hata ile yaralama ve öldürmelerdeki kan ve can karşılığı ortaya çıkacak borçların, yardımlaşma esası ile ödenmesini sağlamaktadır (Beşer, 2016: 167-177). Yardımlaşma amacına yönelik kurulan bu sistem, zaman zaman "kooperatif sigortacılığı" olarak da yorumlanmaktadır. Bu benzerliğin arkasındaki temel dayanak, katılımcıların gönüllülük esasına göre sisteme dahil olmaları ve karşılıklı yardımlaşmayı esas almalarıdır (Üstün, 2014). Bunlar toplumda maruz kalınan zararları ve kayıpları gidermek, zararı bireyin üzerinden alacak şekilde uzunca bir dönem işletilmişlerdir.

Günümüzde ise sigortanın alternatifi olarak yeni bir kurumsal yapının geliştiği görülmektedir. "*Tekâfül şirketleri*" olarak ortaya çıkan bu kurumlar, yardımlaşma esaslı, bir müslümanın (katılımcının) kişisel riskini birlikte karşılamayı hedeflemiştir. Birçok hadisi şerifte müslümanların yardımlaşması ve dayanışmasından defalarca bahsedilmiş olup bunlardan birinde Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından şöyle buyurulmuştur (Hadislerle İslam; Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66):

"Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar."

Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından bu hadisle, müslüman toplumlarda bir kişinin problemine karşı kayıtsız kalındığında, zaman içerisinde toplumun tamamının bu durumdan zarar göreceği, sosyal güvenliğin ve yardımlaşmanın toplum üzerinde ne kadar önemli olduğu anlatılır.

Tekafül sisteminde, riskin ortaklaşa paylaşımı sözkonusudur. Yani sigortalılar arasında meşru nitelikteki değerlerin riski dayanışma ve yardımlaşma zemininde ortaklaşa paylaşılır ve risk birlikte yönetilir. Tekafül uygulamasında; sigortalılar, maruz kaldıkları risk oranında riski paylaşmak üzere, risk fonuna maddi katkıda bulunan dayanışma topluluğu oluştururlar. Fıkhın genel kaidelerine göre, meşru zeminde dayanışma ve yardımlaşma esaslı maddi katkıyla oluşturulan birliktelik sözleşmelerinde bulunmak caizdir, ayrıca bu tür sözleşmelerde garar ve kumar da söz konusu olmaz (Bayındır ve Dinç, 2019).

Tekâfül sisteminin amacı; karşılaşılabilecek tehlikelere karşı oluşacak hasarı ve zararı en aza indirmek ve fertlerin hayatını tamamen altüst etmesine izin vermemek için, bu riski taşıyan bireylerin biraraya gelmesi ve bu zararın telafi edilmesini sağlamaktır. Ayrıca bu sistemde amaç, kâr elde etmek değildir, bir riskin paylaşılarak bir diğerinin adına üstlenilmesi ile ortaklaşa güvencenin sağlanmasıdır (Karayazgan, 2008:109). Burada amaç; katılımcılardan sigorta edilenin riskini bir başka katılımcıya yüklemek değil, Allah'ın rızasını kazanmak için birlikte yardımlaşmada bulunmak ve sigortacılığa katılanın riskini tüm katılımcılarla paylaşarak, "sosyal güvenlik sistemi"ni işletmektir. Katılımcıların

yatırdığı ödemeler (primler) bağış/teberru olarak yatırıldığı için, burada hedef uzun dönemli bir dayanışmadır.

Tekafül uygulamasının ilk dönemlerinde; ilk olarak yardımlaşmayı amaçlayan grup bir araya gelmiştir. Bu işlem, birçok sigortalı arasına katılarak ve sigortacının yanında yer alarak yapılmış katılma akdi olarak düşünülebilir. Bu katılımcı grubu, hangi durumlarda tazminat ödeneceği ve ödenecek tazminatın miktarı gibi konularda anlaşmaya varır ve ortak karar alarak, sözleşmede tüm bunlar ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Sonraki adımda, belirlenen tutarda ve sürede teberru/bağış yaparak sermayenin (fonun) oluşturulmasına başlanır. Oluşan fon düşük miktarlarda ise, yönetimi kolay olacağından ve yardımlaşma da kısıtlı sayıda olacağı için küçük bir grup içerisinde yapılmıştır. Fakat bu dayanışma sisteminin kurumsallaşması ve katılımcı sayılarının artırılması için, bu İslâmî sigorta sisteminin yönetiminin ya bağımsız kişilerce ya da katılımcı grup içerisinde seçilecek kişilerce yapılması zorunlu olmaktadır. Yönetim, sadece bu kurum için çalışan ve maaşını bu fondan alan kişilerden oluşmaktadır. Aslında bağışla (teberruyla) elde edilen bu sermaye, bir süre sonra ödenen primlerin fonda birikmesiyle zaten “tüzel kişilik” vasfına haiz olmaktadır (Karayazgan, 2008:111-115).

Bir sonraki aşama ise, fonların yatırımı sürecidir; toplanan primlerin âtil kalmaması ve İslâmî kaidelere uygun alanlarda ve yöntemlerle değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme neticesinde, oluşan kârlar fona eklenir. Eğer katılımcı grup içerisinde birinin riski doğarsa, hemen kaybı giderilir. Bu zararın tazmini işlemi, sözleşmede net olarak yazılan şekilde yerine getirilir.

Bir kişinin maruz kaldığı kayıp veya zararın tazmininde hadislerde, sadece kayıp veya hasarın boyutu dikkate alınır, tazminatta mağdurun pozisyonu veya durumu dikkate alınmaz. Başka bir deyişle, İslam hukukuna göre tazminat miktarının belirlenmesinde herhangi bir ayrımcılık veya eşitsizlik yoktur. Hadisle ortaya konan ilkelerde, sağlanan kayıp veya yaralanmalara karşı kesinlikle bir tazminat vardır, ancak aynı zamanda kimsenin tazminat umuduyla yola çıkmaması gerektiği için makul olmayan ve haksız olan bir sınırlama da vardır (Billah, 2019:496-497).

Tekâfül uygulamalarında fona yatırılan bedelle başlayan süreçte, bu bedel teberru olarak değil, bir “karz-ı hasen” olarak konulur. Bunun sebebi tekâfülde, sistemin başlangıcında ödemelerden oluşan fon çok az olacağından, gerektiğinde tazmin için para yetmeyebilir. Bu şekilde ilk zamanlarda ödeme (tazmin) ihtiyacı doğarsa bile, ödeme yapılabilir. Tekafül katılımcıları da ödeme yaparlar, ancak bu bağış tekâfül şirketinin fonuyla karıştırılmaz, konvansiyonel sigortacılıkta ise tüm bedeller tek bir havuzda toplanır, yani tekâfülde iki ayrı şekilde hesaplanır. Dönemin sonunda operasyonel giderler de düşülür ve kalan fon, katılımcılara tekrar dağıtılır, şirketi, emek sahibi olarak (mudârabe yöntemiyle) elde edilen karı aldıktan sonra, ilk olarak fona koyduğu karz-ı hasen’i de geri alır ve bu şekilde işlem tamamlanır (AAOIFI, 2012:532).

2.3. Osmanlı’da Orta Sandıkları ile Günümüz Tekafül Uygulamasının Karşılaştırılması

Ahilik sistemi içerisinde kurulan orta sandıklarının ana gayesi, can ve mal bütünlüğünü sağlamaktır. Bunun muhafazası da, ancak dayanışma ve yardımlaşma azmi ve niyetiyle mümkün kılınmıştır (Öztürk, 2019). Orta sandıklarının işleyiş prensipleri ile kooperatifleşmenin ilkeleri arasında büyük benzerlikler vardır. Osmanlı döneminde Ahi teşkilatları, kooperatifleşmenin başlangıcını oluştururken, aynı zamanda bu ilkeler ile sigortacılık kurumlarının da temelini atmıştır, denilebilir.

Hem kooperatifçilik hem de sigortacılık, sosyo-ekonomik olarak yardımlaşma ve dayanışma esaslarıyla ortaya çıkan problemlerin ortaklaşa ve karşılıklı olarak çözümlendiği modellerdir (Abraham, 2015:4 ; Ulaş, 2010:5 ; Martinez, 2010:25). Sigortacılıkta, nasıl ki oluşabilecek risklere karşı maddi menfaatlerin korunması amacı ile katılımcılar maddi güçlerini birleştiriyorsa ve ortak fondan zarara uğrayan üyenin kaybı gideriliyorsa, kooperatifçilikte de aynı yapı mevcuttur (Akay, 2001:7). Böylece dünyada sigortacılık sisteminin kurulmasında ve ilerlemesinde, kooperatifçiliğin payı büyüktür. Günümüzde de, gelişmiş ülkelerdeki sigorta şirketlerinin temelinde “kooperatif sigortacılığı” yer almaktadır. Tablo 1’de

Osmanlı orta sandıkları ve günümüz tekafül şirketlerinin kurumsal yapısı ve işleyişi arasındaki benzerliklere yer verilmektedir.

Tablo 1. Osmanlı’da Orta Sandıkları ve İslami Sigorta Uygulamalarının Benzer Yönleri

Konu	Orta Sandıkları/Teavün Sandığı (XIII. – XX. yüzyıl arası)	İslami Sigorta/Tekafül (XX. yüzyıl – Bugün)
Amaç	Üyelerinin ihtiyaçlarını dayanışma ve yardımlaşma ile karşılamak	Katılımcıların yardımlaşması
İşlem	Ortaklık fonu	Katılımcılara riski yayma
Kazanç prensibi	Kazancın şahsiliği değil, tüm katılımcıların faydası ön plandadır	Tüm katılımcıların faydası ön plandadır
Gelirler	Esnaf (katılımcı) aidatları ve bağışlar * Birliğin harcamaları * Teşkilat taşınmazlarının masrafları * Katılımcılara verilen krediler * Esnafın hasar/zarar tazmini * İhtiyaç sahiplerine yardımlar	Katılımcı Aidatları ve Bağışlar * Şirketin operasyonel giderleri * Katılımcıların hasar/zarar tazmini
Giderler		
Değer Yargıları	İslam hukuku düzenlemeleri	İslam hukuku düzenlemeleri
Fonun Sahibi	Esnaf ve sanatkarlar (katılımcılar)	Katılımcılar
Yönetim	Mütevelli heyeti * Vakıf işletme usûlleriyle kar-zarar ortaklığı * Gayrimenkul alımı	Operasyon sorumlusu
Yatırım		Faizsiz, kar-zarar ortaklığı
Fonda kalan para	Katılımcıların yararına	Katılımcıların yararı gözetilir

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.4. Konvansiyonel Sigorta ile Tekâfül’ün Karşılaştırılması

Günümüzde sigortacılık kurumlarından konvansiyonel sigorta ve tekafül sistemi arasında birçok fark vardır. En önemlisi ise, kuruluş amaçlarının birbirinden oldukça farklı olmasıdır. Konvansiyonel sigortada, şirketin ortakları adına kâr etmek amaç edinilmiş; buna karşılık, tekafül sisteminde ise katılımcıların yardımlaşmasıyla iş alanındaki riski azaltarak işinin devamını sağlama amacı ile ortaya çıkmış ve kar amacı güdülmemiştir. Tablo 2’de konvansiyonel sigorta ve tekafül arasındaki farklar amaç ve işleyiş bazında detaylı olarak anlatılmıştır.

Tablo 2. Konvansiyonel Sigorta ve Tekafül Arasındaki Farklar

Konu	Konvansiyonel Sigorta	Tekafül
Amaç	Hissedarlara kar sağlamak	Katılımcıların yardımlaşması
İşlem	Risk transferi	Katılımcılara riski yayma
Kazanç Planı	Kar maximizasyonu	Bağışçıların faydası
Değer Yargıları	Yasalar	İslam hukuku düzenlemeleri
Fonun Sahibi	Hissedarlar	Katılımcılar
Yönetim	Şirket Yönetimi	Operasyon sorumlusu
Akit	Satış sözleşmesi	Risk Ortaklığı
Yatırım	Faizli işlemler	Faizsiz, kar-zarar ortaklığı

Fonda kalan para Hissedarların hesabına Katılımcıların yararı gözetilir

Kaynak: İslamic Shari'ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA), 2011

Konvansiyonel sigorta sisteminin caiz olarak kabul edilmemesinin temel sebebi Selçuk'a (2015:351) göre; sigortada veya sigortacılık sisteminde "faiz", "garar" (aşırı belirsizlik) ve "kumar"ın (meysir) olmasıdır.

Faiz; Özsoy'a (1995:110) göre alışverişte ve borç-alacak işlemlerinde karşılığı olmayan fazlalık olarak tanımlanmaktadır. Faiz kendi arasında ikiye ayrılmaktadır; peşin alışverişte verilen faize "fazlalık faizi", vadeli alışverişte verilen faize de "veresiye faizi" denilir. Sigorta işleminde de, sigorta şirketi hasar durumunda tazmin esnasında sigortalıya ödeyeceği miktar, eğer aldığı primlerden fazlaysa, bu durumda fazlalık faizi ortaya çıkar. Yine araya giren vadeye karşılık ödenen miktarla da veresiye faizi ortaya çıkmaktadır (Döndüren, 1993:168). Burada sigorta sözleşmesinde faiz kazancı elde etme niyeti olmasa da, sigortacılık sektörü faizli sistemin sürükleyici unsurudur.

Garar (aşırı belirsizlik); sonu belli olmayan işlem, davranış ya da eylemdir. Hz. Peygamber birçok hadisinde gararı yasaklamıştır (TDV İslam Ansiklopedisi; Buhari, Buyu:61; Muslim, Buyu:4). Sözleşmenin konusundaki mal ile ilgili, malın miktarı ve kapsamı ile ilgili aşırı belirsizlik sözleşmenin sıhhatini bozmaktadır. Sigorta işleminde ise; prim yatıran kişi, sözleşmenin kuruluşu esnasında tazminat alıp alamayacağını, hatta bu tazminatı hangi zamanda ve hangi miktarda alacağını da bilememektedir. Bu belirsizlik, sigorta işlemini caiz olmaktan çıkarmaktadır (Bardakoğlu, 1998:423).

Kumar (meysir); sözleşmeler, taraflardan birinin kazanması ve diğerinin kaybı ile neticeleniyorsa ve sözleşmelerin sonucu bu bilinmezlik içerisindeyse, bu kumar (bahisleşme) şeklinde tarif edilir. Sonuç olarak; gararın daha ileri olan durumu kumardır. Her "kumar"da muhakkak "garar" mevcuttur, ancak her "garar"da "kumar" olmayabilir. Sigorta işlemlerinde de, bu durum şöyle gerçekleşir; primleri sözleşmenin belirlediği dönemlerde ödeyen kişi, o sözleşmenin içeriğindeki durumların yani risklerin ortaya çıkmamasından dolayı tazminat alamamaktadır, bu durumda tüm ödenen prim tutarları şirketi kârı olur. Diğer taraftan, sözleşme döneminin başında çok az ödeme yapan kişi, kaza ve hasar sonucu zarar oluştuğunda, ödediği primin kat kat fazlası tutarında tazminat elde edebilir. Konvansiyonel sigortada bu nedenle kumar vardır. Ayrıca sözleşmenin sona ermesi ve riskin oluşmaması durumunda, şirkete kalan karın karşılığının ne olduğu belli değildir. İslâm hukukunda, bir işlemin sonucunda alınan bedelin helal olması için bir alış-veriş olmasını şart koşmuştur (Döndüren, 1993:168). Nisâ sûresinin 29. ayeti bunun delilidir; "Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyiniz" (Gölpınarlı Meali).

2.5. Tekafülün Geleceği

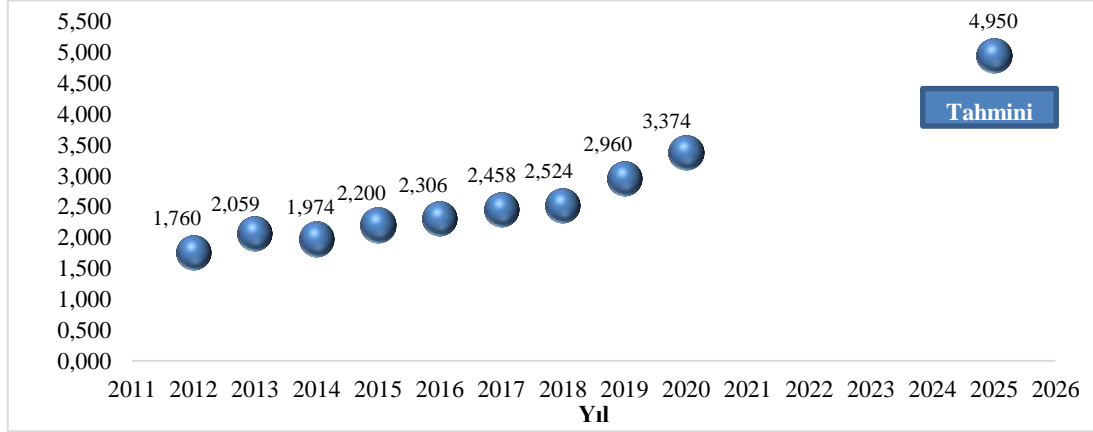
Dünyada kurumsal olarak tekafül uygulamaları çok eskiye dayanmamaktadır. Bunun nedeni, İslam toplumları, riski genellikle yardımlaşma ilkelerine dayalı çözmeye çalışmışlardır. Tekafülün ilk uygulamaları 1979 yılında Sudan'da, daha sonra da 1984'te Malezya'da uygulanmıştır. Sonra sırasıyla Suudi Arabistan ve Orta Doğu ülkeleri gelmektedir (Ayub, 2007:428).

Günümüzde tekâfül, bilindiği kadarıyla 33 ülkede (İslam toplulukları) uygulanmaktadır. 2014 yılındaki Ernst & Young verilerine göre; tekafül katkı paylarının 2009 yılında 7 milyar dolarlık payının, beş yıllık zaman diliminde iki katına çıkarak 2014'te toplamda 14 milyar dolar'a ulaşması beklenmekteydi. Cironun bölgelere göre dağılımında; başı %48 pazar payıyla Suudi Arabistan çekerken, sonra %30 ASEAN ülkeleri, %15 Körfez Ülkeleri, %3 Afrika, %2 Güney Asya ve %2 de diğer ülkeler gelmektedir (Ernst & Young, Global Takaful Insight 2014).

2017 yılı "Milliman Global Tekâfül Raporu" verilerine göre ise; tekâfül fonları 2015 yılında toplamda 14,9 milyar dolar gerçekleşmiş ve tekâfül sektörü 2012-2015 yılları arasında % 14 oranında bir büyüme yakalamıştır. 2015 yılı verilerine göre; ilk sırada 11,5 milyar USD fon ile GCC ülkeleri (Suudi Arabistan 85%-9,7 milyar USD ile en büyük pay), ikinci sırada 2,2 milyar USD fon ile Güneydoğu Asya ülkeleri,

sonra 0,7 milyar USD fon ile Afrika ve 0,5 milyar USD fon ile diğer ülkeler yerlerini almıştır (Milliman Research Report, 2018).

Yine Şekil 1’de 2020 yılsonu itibariyle tüm İslami finans varlıklarının yıllar itibariyle gelişimi gösterilmektedir.

Şekil 1: İslami Finans Varlıklarının Gelişimi (Trilyon ABD Doları)

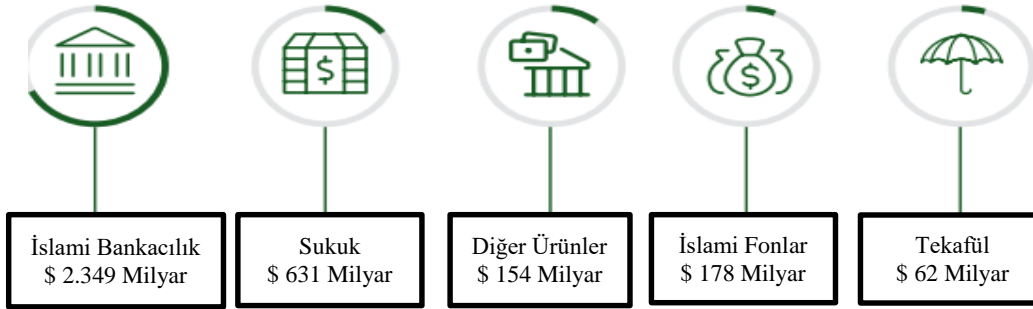
Kaynak: ICD - Refinitiv (Islamic Finance Development Indicator)

Şekil 1’de de görüldüğü üzere son dönemlerde yapılan gelişim izleme raporlarından olan İslami Finans Geliştirme Raporu (Islamic Finance Development Report 2021)'nda, İslami finans sektörünün varlıkları 2017'de 2,5 trilyon ABD dolarından %3 artarak 2018'de 2,6 trilyon ABD dolarına yükseldi. Bu büyümenin, önceki yıllara göre çok daha yavaş seyrettiği göze çarpıyor. Daha sonraki yıllarda artış hızlanmıştır, 2020’de %14’lük büyüme ile 3,4 trilyon dolara yükselmiş ve 2025’te %8 büyüme oranıyla 4,9 trilyon dolar olması beklenmektedir. Ayrıca, İslami Finans Gelişim Göstergesi (Islamic Finance Development Indicator- IFDI), 135 ülke için beş bileşen alanında “sayısal gelişim, bilgi, yönetim, kurumsal sosyal sorumluluk ve farkındalık” puanları toplamaktadır. 2020’deki pandemi şartlarına rağmen 2021’de İslami finans varlıklarındaki büyümeye paralel olarak IFDI puanlarında da küçük bir artış oldu, bu artış İslami finans endüstrisinin devam eden gücünü ve gelişimini gösteriyor.

Malezya, Bahreyn ve BAE sektörlerdeki gelişmelere öncülük etmeye devam ederken, Özbekistan ve Etiyopya, finansal ve destekleyici ekosistem ölçütlerindeki iyileştirmelerin bir sonucu olarak sıralamadaki en büyük yükselenler arasında yer alıyor.

Yavaşlayan büyümeye rağmen Etiyopya, Cezayir ve Afganistan'da görüldüğü gibi yeni bankalar ve pazarlar piyasaya girmeye devam ediyor. Ayrıca, İngiltere ve Pakistan'da görüldüğü gibi, mevcut İslami bankacılık pazarlarının büyümesine yardımcı olmak için yeni likidite araçları geliştirilmektedir.

Şekil 2’de, İslami finans varlıkları yer almakta olup, 2020 yılsonu itibariyle tekafülün geldiği nokta görülmektedir.

Şekil 2: Küresel İslami Finans Varlıklarının Dağılımı, 2020

Kaynak: ICD - Refinitiv (Islamic Finance Development Indicator)

Ayrıca tekafül ve diğer İslami finans ürünleri (OIFI'ler), 2021 raporlarında sırasıyla 62 milyar ABD Doları ve 154 milyar ABD Doları ile İslami finans kurumu varlıklarının kalan payını oluşturmaktadır. Tekafül yalnızca %2 oranında büyümüş ve OIFI'ler 2017'den itibaren düşüşe geçmiş olsa da, her iki sektör de ana pazarlarında, özellikle Suudi Arabistan ve BAE'de, önümüzdeki yıllarda daha iyi bir büyümeye yol açması gereken dönüşümsel faaliyetler olarak görülüyor. Tüm bu raporlar, İslami finans sektörünün geldiği noktayı ve geleceğini göstermektedir.

Dünyada bankalar, sigorta şirketleri için en önemli dağıtım kanallarıdır ve bankaların sigorta poliçelerini yaygınlaştırmaları, sigorta şirketlerinin pazar payının da gelişmesine sebep olmaktadır. Kredi kullanan banka müşterileri, kredi kullandıkları bankanın yönlendirmesi sayesinde çoğu zaman başka bir sigorta şirketi aramazlar ve bankanın önerdiği sigorta şirketinden işlem yaptırırlar. Aynı şekilde, tekâfül sigorta sisteminin gelişmesi için İslami Bankaların kredi kullanan bireylere aracılık etmesi büyük önem göstermektedir (Yıldırım, 2014:55). İslami bankaların, Türkiye'de Katılım Bankaları'nın tekâfül uygulaması da, "Tekâfül Sigorta Sistemi"nin yaygınlaşması açısından büyük öneme sahiptir.

İslami finansla ilgili birçok konunun bir araya getirildiği 'İslami Finans Haftası' modellerinin ortaya çıkmasıyla sektördeki farkındalığı artırmak için faaliyetler artırılmıştır. Bu tür mega etkinlikler 2018'de BAE, İngiltere ve Kazakistan'da yapıldı. Hükümetler arasında İslami finans konusunda sınır ötesi işbirlikleri de bir başka trend olup, bu tür ortaklıklar 2019 yılında Türkiye, Katar ve Malezya arasında ve Endonezya ile Surinam arasında duyurulmuştur.

Tablo 3'de, Türkiye'de 2020 yılsonu itibari ile tekafül şirketleri yer almaktadır, 2017 yılındaki mevzuat eksikliklerinin de giderilmesiyle 6 tam tekafül ve 6 pencere usulü çalışan toplam 12 tekafül şirketi bulunmaktadır.

Tablo 3. Türkiye'de Tekafül Şirketleri ve Yapısı

Türkiye'de Katılım Sigorta (Tekafül) Şirketleri		
Şirket Adı	Tekafül Modeli	Kuruluş Tarihi
Neova Sigorta A.Ş.(Hayat Dışı)	Tam Tekafül	2010
Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş.	Tam Tekafül	2014
Doğa Sigorta A.Ş.(Hayat Dışı)	Pencere Usulü	2014
Bereket Sigorta A.Ş.(Hayat Dışı)	Tam Tekafül	2018
Bereket Emeklilik ve Hayat A.Ş.	Tam Tekafül	2018
Unico Sigorta A.Ş.(Hayat Dışı)	Pencere Usulü	2019
HDI Sigorta A.Ş. (Hayat Dışı)	Pencere Usulü	2019

Groupama Hayat A.Ş.	Pencere Usulü	2019
Türkiye Sigorta A.Ş. (<i>Hayat Dışı</i>)	Pencere Usulü	2020
Türkiye Hayat ve Emeklilik A.Ş.	Pencere Usulü	2020
Bereket Katılım Sigorta A.Ş. (<i>Hayat Dışı</i>)	Tam Tekafül	2020
Bereket Katılım Hayat A.Ş.	Tam Tekafül	2020

Kaynak : Türkiye Sigortalar Birliği, Tekafül Sigorta ve Katılım Analiz sitelerinden derlenmiştir.

Katılım Analiz (İslam Ekonomisi Haber-Analiz Portalı, 2020) verilerine göre; 2010 yılı itibari ile tekafül pazar payı % 0,52 (binde beş) iken , 2018 yılsonu itibari ile toplamda % 4 (yüzde dört)’ler seviyesine ulaşmış ve 2020’de ise, % 5 pazar payına sahip olmuştur. 35 yıllık “Katılım Bankacılığı” geçmişi ile kıyaslandığında, tekafülün büyüklüğü yaklaşık 10 yıllık bir geçmiş için oldukça başarılı bir ilerleme olarak görünmektedir.

SONUÇ

Mensubu olduğumuz İslâm kaide ve geleneğine göre toplumun sosyo-ekonomik yapısı, nizâma dayalı bir denge fikrini esas alır. Bu sistemde sınıflaşma yerine yardımlaşma ve işbölümü, emek-sermaye çatışması yerine, emek-sermaye dayanışması vardır. Sömürü düzeninden ziyade yardımlaşma ve dayanışma anlayışı hakimdir. Kapitalizmin idealize ettiği homoeconomicus'un temel ilkesi bireysel menfaat olup bu durum toplumlarda son birkaç yüzyılda yozlaşma ve sınıflaşmayı getirmiştir. Müslüman toplumlarda ise idealize edilen, toplumun faydasını bireyin çıkarından üstün gören, kanaatkâr ancak girişimci insan tipidir. Osmanlı Devleti’nde Ahilik teşkilatı, bunun en somut örneğidir.

Osmanlı’da iş ahlakı anlayışının kurumsallaştığı Ahilik, herkes tarafından uzun yıllar benimsenmiş, genel kabul görmüş ideal davranış ve düşünce biçimidir. Böyle toplumların yeniden varolabilmesi için, ahlaki değerlerin yeniden tanımlanması, ön plana çıkarılması ve ideal ölçülere getirilmesi gerekir. İş hayatındaki ahlaki değer eksikliklerinin getirdiği (rüşvet, kalitesiz mal satımı, kolay yoldan para kazanma gibi) sorunların çözümü için geçmişimizdeki uygulamalar günümüze göre yorumlanarak ve günümüzün iktisadi ihtiyaçları tespit edilerek yeni kurumların oluşturması elzemdir. Ahilik sistemi içerisinde kurulan orta sandıkları/teavün sandığı, dönemin koşullarında esnaf, tüccar ve zanaatkarın ihtiyaçlarını karşılayarak sosyal güvenlik ve riskleri karşılayan kurumlar olmuştur. Aynı zamanda bu sandıklar, günümüzde İşçi-İşveren Sendikaları, Ticaret Odaları, Esnaf Odaları, Sanayi Odaları, Türk Standartları Enstitüsü, Eğitim Hizmetleri veren kuruluşlar ve Belediye gibi kurumların temeli sayılmaktadır.

Bütün bu teşkilat ve sistemler gösteriyor ki; Osmanlı dönemindeki esnaf ve tüccarlar, İslami temelli anlayışın ön planda olduğu “insan merkezli ve fayda ilkesine dayanan” anlayışa odaklanarak çalışmış ve iş ahlaklarını bu bağlamda geliştirmişlerdir. Ahilik Teşkilatı ülkemizde Osmanlı döneminde başlayan, kooperatifçiliğin tarihsel başlangıcını oluşturduğu gibi, aynı zamanda kaza, yangın, hastalık ve ölüm riskine karşı üyelerini koruyan yardım sandıkları ile sigortacılık sisteminin de başlangıcı kabul edilmektedir.

Ancak ülkemizde Osmanlı ile başlayan bu yardımlaşma sandıklarındaki uygulamalar, 18. yüzyılda kesintiye uğramış ve 19. yüzyılın sonlarına doğru kurulan konvansiyonel sigorta şirketlerinde ise yardımlaşma ve dayanışmanın aksine hisse sahiplerine kar elde etme amacı güdülmüştür. Toplumsal faydayı ön plana alan ve iş süreçlerinde bunu uygulayan tekafül şirketleri, bu ihtiyacı karşılama amacıyla son yıllarda kurulmuş şirketlerdir. Uygulamada ilk olarak, yardımlaşma amacıyla insanların biraraya gelmesi ve ortaya çıkacak riske karşı ortaklaşa hareket edip esnaf, tüccar ve sanatkarın zararını birlikte karşılamayı hedeflemesi gerekmektedir. Bu sayede, katılımcıları ile aynı hedefte olan ve ihtiyaçları doğru tespit eden kurumların ilerlemesi de daha hızlı olacaktır. Günümüzde İslâmî sigortacılık

şirketlerinin hem sayı olarak, hem de sektör büyüklüğünün hızla gelişmesi ve insanların bu sisteme yönlendirilmesi için yapılan çalışmalar, bu ihtiyacın ve farkındalığın arttığını, sonuç vermeye başladığını göstermektedir.

Dünya’da kurulan tekaful şirketlerine duyulan ihtiyacın ve şirketlerdeki hızlı gelişmenin neticesi olarak, bu şirketlerin, konvansiyonel sigorta şirketlerinden ve uygulamalarından tamamen bağımsızlaşacağı ve çok daha toplum faydası odaklı çalışacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AAOIFI, F. F. S. (2018). Faizsiz Finans Standartları – AAOIF, İstanbul: TKBB Yayınları.
- Abraham, K. S. (2015). Insurance Law and Regulation Cases and Materials, USA: Foundation Press.
- Akay, H. (2001). Hayat Sigorta Şirketlerinde Hesap İşleri Düzeni, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Altay, B., Korkut, C. (2019). “Shops, Bazaars, Caravanserais and Ottoman Merchants (tüccars): The Role of Cash Waqfs on the Ottoman Commerce and Pax Ottomana”, M. Bulut, C. Korkut, S. Yıldırım (Ed.), Vakıf ve Yoksullukla Mücadele içinde, İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- Atar, A. (2017). “Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye’de İslâmi Bankacılığın Genel Durumu”, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Vol:6, No:4.
- Ayub, M. (2007). Understanding Islamic Finance, England, West Sussex: John Wiley&Sons.
- Bardakoğlu, A. (1998). “Hibe”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi içinde (Cilt. 17, s. 421-426), İstanbul: TDV Yayınları.
- Battuta, İ. (2005). İbn Battuta Seyahatnamesi, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bayındır, S., Dinç, Y. (2019). “Tekafül Sigortacılığı Uygulaması”, İslam İktisadı Araştırmaları Derneği.
- Beşer, F. (2016). İslam’da Sosyal Güvenlik, İstanbul: Nun Yayıncılık.
- Billah, M.M. (2019). Islamic Insurance Products, Exploring Takaful Principles, Instruments and Structures, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Bir İslami Finans Enstrümanı Tekafül, <https://katilimanaliz.com/2020/04/24/bir-islami-finans-enstrumani-tekaful/> (Erişim Tarihi: 31 Mart 2021).
- Çağatay, N. (1990). Ahilik Nedir?, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları No:137.
- Döndüren, H. (1993). Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihal, İstanbul: Erkam Yayınları.
- Ekinci, Y. (1991). Ahilik, 3.Baskı, Ankara: Sistem Ofset.
- Ernst and Young (2014), Global Takaful Insight 2014. <https://www.islamicfinance.com/wp-content/uploads/2015/01/EY-global-takaful-insights-2014.pdf> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2021).
- Gölpınarlı, A. (2011). İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Gölpınarlı Meali, <https://www.kuranayetleri.net/abdulbaki-golpinarli-meali> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021).
- Gülvahapoğlu, A. (1991). Sosyal Güvenlik Öncüsü Ahi Evran Veli ve Ahilik, İstanbul: Memleket Yayınları.

- Gündüz, A.Y., Kaya, M., Aydemir, C. (2012). “Ahilik Teşkilatında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, C.XIV(II).
- Gürsoy, Ç. (2018). “Osmanlı Esnaf ve Avarız Sandıklarının Günlük Hayata Katkısı”, Journal of History Studies, Vol.10, Issue.8, 121-142.
- Hacak, H. (2006). “İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi”, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 30, 21-50.
- Hadislerle İslam, <https://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/sayfa.php?CILT=3&SAYFA=85> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021).
- İlk Yerli Sigorta Şirketimiz Osmanlı Umum Sigorta Şirketi, <http://www.sigortahabergazete.com/2013/11/01/ilk-yerli-sigorta-sirketimiz-osmanli-umum-sigorta-sirketi/> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2011).
- Karayazgan, A. (2008). “Takafül (İslami Sigorta)”, TSEV Sigorta Araştırmaları Dergisi, Sayı 4.
- Köprülü, F. (1991). Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Martinez, L. P. (2010). Cases And Materials on Insurance Law, Sixth Edition, USA.
- Milliman Global Takafül 2017 Report, <https://islamicbankers.files.wordpress.com/2019/02/milliman-global-takaful-2017-report.pdf> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2021).
- Özsoy, İ. (1995). “Faiz”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi içinde (Cilt 12, 110-126), İstanbul: TDV Yayınları.
- Öztürk, H. (2019). Orta Sandığı, https://www.itohaber.com/koseyazisi/210375/orta_sandigi.html. (Erişim Tarihi: 22.01.2022).
- Öztürk, N. (2002). “Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Polat, S. (2015). *Katılım Bankaları Sigorta Uygulamalarında Tekafülün Yeri ve Geleceği*, (Yüksek Lisans Bitirme Projesi), Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Sejiny, A., M. A. “Shifting Islamic Finance Development”, Islamic Finance Development Indicator, (2019): 6-7.
- Selçuk, M. (2015). “İslami Bir Sigorta Deneyimi Olarak Tekafül”, Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Kütahya.
- Tabakoğlu, A. (1986). “Sosyal ve İktisadi Yönleriyle Ahilik. XXI.Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri”, İstanbul: Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Tekafül 2017 Raporu, <http://ae.milliman.com/uploadedFiles/insight/2017/Takaful-2017-full-report.pdf> (Erişim Tarihi: 15.07.2018).
- TDV İslam Ansiklopedisi, Garar, <https://islamansiklopedisi.org.tr/garar> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2021).
- Türk Ticaret Kanunu, madde 1401.
- Türkiye Sigorta Birliği, <https://www.tsb.org.tr/tr> (Erişim Tarihi: 20 Mart 2021).
- Ulaş, I. (2010). Uygulamalı Sigorta Hukuku, Mal ve Sorumluluk Sigortaları, Ankara.
- Ünal, M. (2019). “Vakfi Besleyen Manevi Dinamiklerden Olarak Kur’an’daki İnfak, Sadaka ve Zekât Kavramlarına Genel Bir Bakış”, M. Bulut, C. Korkut, S. Yıldırım (Ed.), Vakıf ve Yoksullukla Mücadele içinde. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.

Üstün.Y. (2014). “Sigorta, Tekafül ve Kooperatif Sigortacılığı”, Karınca Dergisi, Yıl:80 (927).

Yıldırım, İ. (2014). “Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 6 (2).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

TÜRKİYE’DE SİGORTA PRİM ÜRETİMLERİNİN DÜNYA SİGORTACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YERİ
THE PLACE OF TURKEY’S INSURANCE PREMIUM PRODUCTIONS WITHIN THE WORLD INSURANCE SECTOR

Prof. Dr. İclal ATTILA¹
Dr. Abdulaziz GÜLAY²

ÖZ

Sigorta, ileride meydana gelebilecek çeşitli tehlikelere karşı önceden primler ödenmek suretiyle finansal güvence temin etmek amacıyla uygulanmakta olan bir sistemdir. Sigortacılık sektörü ülkemizde her geçen yıl büyüme göstermektedir. Buna paralel olarak üretilen prim tutarları da sürekli artmaktadır. Fakat bu tutarlar, gelişmiş ülkelerdekilerle mukayese edildiğinde Türkiye’nin prim üretimlerinin son derece düşük miktarlarda gerçekleştiği görülmektedir. Ülkedeki mevcut ekonomik koşullar, Türk toplumunda sigortanın önemi ve gerekliliği konusundaki bilincin düşük olması ve sigorta şirketlerinde yaşanan yetersizlikler bu durumun başlıca sebepleri arasında gösterilebilir. Çalışmada, Türkiye’de yıllar içindeki sigorta prim üretimleri analiz edilmiştir. Bu prim üretim tutarları, dünya ortalamaları ve gelişmiş ülkelerdeki prim üretimi miktarlarıyla karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Çalışma boyunca, “Ülkemizde sigortacılığın daha da geliştirilebilmesi ve daha yüksek tutarlarda prim üretimleri gerçekleştirilebilmesi için neler yapılabilir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sigorta Prim Üretimi, Türkiye Sigorta Pazarı, Dünya Sigortacılık Sektörü
Jel Kodları: G22, G32

ABSTRACT

Insurance is a system that is implemented to procure financial security by paying premiums in advance against various dangers that may occur in the future. The insurance sector in our country is growing every year. In parallel with this situation, the premium amounts produced are constantly increasing. However, when these amounts are compared with those in developed countries, it can be seen that Turkey's premium production is actualised in extremely low amounts. The current economic conditions in the country, the low awareness of the importance and necessity of insurance in Turkish society, and the inadequacies experienced in insurance companies can be cited as the main reasons for this situation. In this study, insurance premium productions over the years in Turkey were analyzed. These premium production volumes have been compared with the world averages and the premium production amounts in developed countries. Throughout the study, the answers to the question “What can be done to further develop insurance sector and to generate higher premium productions in our country?” are sought.

Keywords: Insurance Premium Production, Turkey Insurance Market, World Insurance Sector
Jel Codes: G22, G32

GİRİŞ

Bireyler hayatları boyunca birçok riskle karşılaşmaktadır. Sigorta mekanizması bu risklerin meydana gelmesi ve maddi ya da bedensel hasarın gerçekleşmesi durumunda, oluşan kayıpları telafi etmek amacıyla tatbik edilmektedir. Birçok Avrupa ülkesine kıyasla ülkemizde gerçek anlamdaki sigortacılık

¹ Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID: 0000-0002-5584-8936, iclal.attila@marmara.edu.tr

² Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, ORCID: 0000-0003-3519-002X, azizgulay1620@hotmail.com

faaliyetlerinin başlangıcı ve gelişimi oldukça yenidir. 1870 yılında meydana gelen büyük Beyoğlu yangınıyla Türk toplumunda sigortanın önemi ve gerekliliğine yönelik bir uyanış ve farkındalık oluşmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında ağırlıklı olarak yabancı sermayenin egemenliği altında bulunan Türk sigorta sektörü, özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte çıkarılan kanunlar ve yapılan hukuki düzenlemelerle yerleşmeye ve millileşmeye başlamıştır.

Türkiye'de sigortacılık sektörü her geçen yıl büyüme ve gelişme göstermektedir. Prim üretim miktarları, verilen teminat tutarları ve primlerin artış oranları yıllar boyunca sürekli bir artış eğilimi içerisinde seyretmektedir. Aynı şekilde, prim üretimlerinin gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payı da genel olarak artmaktadır. Fakat ülkemizdeki prim üretim tutarlarının gelişmiş ülkelere kıyasla son derece düşük olduğu görülmektedir. Çalışmada Türkiye'deki prim üretimi istatistikleri, Dünya ortalamaları ve uluslararası verilerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bunun sonucunda, ülkemizde sigortacılığın gelişmesi ve prim tutarlarının arttırılabilmesi için daha çok yol katedilmesi gerektiği görülmektedir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Türkiye'de sigorta sektörünün genel yapısı, gelişimi, prim üretim miktarları ve prim üretimlerinin yıllar içindeki değişim trendlerine ilişkin çeşitli akademik çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Kuşçu ve Revanoğlu (2011), 2005 -2009 yılları arasındaki süreçte Türkiye'de ve gelişmiş ülkelerde prim üretim tutarlarını ve prim üretimlerinin artış eğilimlerini incelemiştir. Buna göre 2005- 2009 arası dönemde, prim üretimleri refah düzeyinin daha yüksek olduğu sanayileşmiş ülkelerde az da olsa düşme eğilimi gösterirken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde krize rağmen artmaya devam etmektedir.

Kamilçelebi (2012), Türkiye'de sigorta sektörünün SWOT analizini yaptığı çalışmasında, yabancı sermayeli şirketlerin Türk sigorta sektörüne entegre olmasıyla sektörün yapısının değiştiği sonucuna varmıştır. Analiz neticesinde, ülkede refah ve gelir düzeyi arttıkça, sigortaya olan talebin artacağı ve buna paralel olarak da prim üretimlerinin aynı doğrultuda artış göstereceği tespit edilmiştir. Kamilçelebi'ye göre; Türkiye'nin sigortacılıkta gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek seviyeye gelebilmesi için, öncelikle sektörde çalışan işgücünün daha iyi eğitilmesi, sigorta şirketlerinin daha hızlı, etkili ve kaliteli hizmet sunması ve bu doğrultuda teknolojik altyapılarını geliştirmeleri gerekmektedir.

Dalkılıç (2012), Türkiye'de faaliyet gösteren hayat dışı sigorta şirketlerinin performans ve prim üretimlerine ilişkin etkinlik analizi yapmıştır. Veri Zarflama Analizi yönteminin uygulandığı çalışmada, 2008-2010 arası dönemde hayat dışı branşlarda hizmet veren sigorta şirketlerinin sayılarının ve prim üretimi tutarlarının artış gösterdiği tespit edilmiştir. Fakat, prim üretimleri artmasına rağmen sigorta şirketlerinin etkinliği düşüş göstermiştir. 2009 yılında şirketlerin etkinliği en yüksek seviyeye çıkmış, 2010'da ise 2008 yılındakinden de daha düşük bir değere inmiştir.

Akyüz ve Kaya (2013), TOPSIS yöntemini kullanarak Türkiye'deki hayat ve hayat dışı sigorta şirketlerinin 2007 – 2011 arası dönemdeki prim üretimlerini ve finansal performanslarını analiz etmiştir. Araştırmaya göre, bir ülkedeki sigorta sektörünün gelişmişlik düzeyi ve prim üretim miktarları ile ekonomik gelişmişlik arasında doğrusal bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca, 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz Türk sigorta sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla, 2008 ve 2009 yıllarında Dünya genelinde olduğu gibi, Türkiye'de de prim üretimlerinin artış oranı azalmıştır.

Çekici ve İnel (2013), Türkiye'de sigorta sektörü direkt prim üretimlerinin gelişimini ve gidişatını tahmin teknikleriyle analiz etmiştir. Çalışmada 1981 – 2011 yılları arası gerçekleşen prim üretimleri baz alınarak 7 farklı tahmin tekniği uygulanmıştır. Holt'un iki parametrelili üstel düzeltme tekniğine göre, gözlemlenen prim artışı trendinin aynı doğrultuda ileriki yıllarda da devam edeceği saptanmıştır. Bir diğer bulguya göre ise, deprem, trafik ve seyahat sigortalarının zorunlu olması ve bazı sigortalarda devlet desteğinin yapılması prim üretimlerinin artmasına katkı sağlamaktadır.

Taş (2015), çalışmasında Türk sigorta sektörünün ve prim üretimlerinin Dünya sigorta pazarındaki yerini karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Buna göre; Türkiye'nin 2013 yılındaki toplam prim üretimi, Dünya sigorta pazarında sadece % 0,27'lik bir paya sahip olmuştur. Aynı yıl, Türk sigorta sektörü prim üretimleri toplamı bir önceki yıla göre % 22 oranında artış göstermiştir. Taş'a göre, ülkemizde sigorta sektörünün finans sisteminde hak ettiği konuma ulaşabilmesi için, prim üretimlerinin gayrisafı yurtiçi hasıla içindeki ve Dünya sigorta pazarındaki payının artırılması gerekmektedir. Ayrıca, sigorta sektörünün birçok ülkeye kıyasla ülkemizde daha az gelişmiş olmasının başlıca sebebi, toplumda sigorta bilincinin ve kültürünün yeterince gelişmemiş olmasıdır.

Ayhan (2017) Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Türkiye, İngiltere, Fransa, Almanya ve İsveç'in verileriyle sigorta sektörüne ilişkin etkinlik analizi yapmıştır. Buna göre; Türkiye 2015 yılında Dünya sıralamasında kişi başına düşen prim yoğunluğunda 62, üretilen primlerin GSYH içindeki payına bakıldığında 71. sırada yer almaktadır. Toplam prim üretiminde ise dünyada 38. sırada yer almıştır. Analize göre, Türkiye ile diğer ülkeler arasında bu kadar fark olmasının en önemli sebebi ülke ekonomisinin mevcut durumudur.

2. SİGORTA KAVRAMI VE SİGORTANIN TANIMI

Sigorta kavramı, Latince'de Güvence, Teminat anlamlarına gelen 'Sicurta' kelimesinden türemiştir (Güvel ve Güvel, 2008:25). Türk Ticaret Kanunu'nda sigorta; bireylerin değeri para ile ölçülebilir kıymet, menfaat veya emtialarını zarara uğratan tehlike ve kayıpların meydana gelmesi halinde, bu zararların telafi edilebilmesi amacıyla, karşılıklı olarak kararlaştırılan koşullar ve limitler doğrultusunda, sigortacı tarafından sigorta ettirene tazminat ödenmesini öngören bir yazılı akit olarak tanımlanmıştır (Türk Ticaret Kanunu, Madde 1263). Bu doğrultuda, sigorta mekanizması kapsamında bireyler çeşitli sosyal, fiziksel ve ekonomik risklere karşı müşterek faaliyet göstererek bir araya gelmekte ve güvence oluşturmaktadır. Böylece insanlar tek başlarına karşılayamayacakları risklere karşı dayanışma yoluyla ve riski katılımcılar arasında dağıtarak risk paylaşımı ve bölüşümü yapmaktadırlar. Dolayısıyla bir sigorta sözleşmesinde temel olarak, sigorta ettiren (sigortalı) ve sigortacı (sigorta şirketi) olmak üzere iki taraf bulunmaktadır (Taşkın ve Şener, 2004:1000).

İnsanların sahip oldukları mal varlıkları, para değeri olan tüm mülkiyetleri ve kendi bedenleri her an çeşitli risklerle karşı karşıya kalabilmektedir. Toplumda kaza veya tehlike olarak da adlandırılan bu tehlikeler sigortacılık literatüründe riziko olarak nitelendirilmektedir. Sigortacılık, insanların bu rizikolara karşı kendilerini ve emtialarını güvende hissetme ihtiyacı ve arzusundan doğmuştur. Bu doğrultuda sigorta, insanların karşı karşıya gelebilecekleri çeşitli tehlikelerin gerçekleşmesini engellemek, eğer gerçekleşmesi engellenememişse sebep olduğu kayıp ve zararları en aza indirmek amacıyla uygulanan bir yöntem veya sistem olarak tanımlanabilmektedir (Acinan, 2005:16). Sigortanın en temel fonksiyonlarından biri söz konusu riskleri istatistiksel ve aktüeryal metotlarla analiz etmek ve bu risklerin belirli kişi veya gruplar üzerinde yoğunlaşmasını engellemektir (Knutzen, 1999:69).

3. SİGORTA TÜRLERİ

Sigorta mekanizması, farklı bakış açılarına göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yapılan tasnife göre sigorta türleri, Zarar Sigortaları ve Mal Sigortaları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Buna göre zarar sigortaları; mal sigortaları ile sorumluluk sigortalarından oluşmaktadır. Can sigortaları ise hayat sigortası, kaza sigortası, hastalık ve sağlık sigortasından oluşmaktadır (Çeker, 2016:14-17). Bununla birlikte, yaygın kabul gören sınıflandırmaya göre günümüzde Dünya'da ve Türkiye'de sigortacılık branşları Hayat Sigortaları ve Hayat Dışı Sigortalar olmak üzere iki ana kategoride değerlendirilmektedir (Baştürk vd., 2013; 3). Ülkemizde uygulanmakta olan sigorta branşları 11.07.2007 tarihli ve 26579 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2007/1 Sayılı Sigorta Branşlarına İlişkin Tebliğ ile belirlenmiştir.

3.1. Hayat Sigortaları

Kimi sınıflandırmalarda can sigortalarının bir çeşidi olarak da kabul edilen hayat sigortalarında insan hayatına ve sağlığına yönelik tehdit oluşturan rizikolar teminat altına alınmaktadır. Hayat sigortalarında sigorta konusu insan hayatının kendisidir. Meblağ sigortalarındandır. Bu sebeple genellikle uzun vadeli sigortalardır. Ferdi kaza sigortası ve sağlık sigortası da hayat sigortaları gibi can sigortalarının bir çeşididir (Çuhacı, 2004:16).

3.2. Hayat Dışı Sigortalar (Mal ve Sorumluluk Sigortaları)

Hayat dışı sigortalarda; bireylerin sigortalanabilir emtia, kıymet ve menfaatleri poliçede belirtilen çeşitli rizikolara karşı güvence altına alınmaktadır. Bu şekilde, sigortalının rizikonun gerçekleşmesi sebebiyle uğramış olduğu maddi kaybı telafi etmek ve sigortalının maddi durumunu hasardan önceki seviyeye getirmek amaçlanmaktadır (Baştürk vd., 2013:3).

Hayat dışı sigortalar, kendi içinde birçok farklı branşlara ayrılmıştır. Bu branşlar; Yangın ve doğal afetler, kaza, mühendislik, tarım, nakliyat sigortaları başlıkları altında çeşitlere ayrılmaktadır (Çelikok, 2013:16-20).

4. TÜRKİYE'DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL YAPISI

4.1. Sigortacılığın Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

Tarihsel bağlamda Türkiye'deki sigorta sektörünün gelişimini Cumhuriyetin ilanından önce ve Cumhuriyetin ilanından sonra olmak üzere iki dönemde incelemek mümkündür. İlk olarak 1861 yılında bir İtalyan sigorta şirketi İstanbul'da acentelik açarak gerçek anlamda sigortacılık faaliyetlerini fiilen başlatmıştır. 1878'de ise Fransız şirketi 'La Fonciere İstanbul'da acente açmıştır. Bu tarihlerde Osmanlı'da sigortacılık faaliyetlerini düzenleyen kanunlar olmadığından dolayı bu şirketler, kendi merkezlerinden aldıkları talimatları uygulamaktaydı. 1870 yılında Beyoğlu'nda meydana gelen Büyük Pera Yangınında çok sayıda binada yüksek boyutta hasar ve maddi kayıp meydana gelmiştir. Beyoğlu Yangını, Osmanlı toplumunda sigortanın önemi ve gerekliliği konusunda halkın bilinçlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Taşkın ve Şener, 2005:996).

1872 yılında 3 İngiliz sigorta şirketi; Sun, Northern ve North British acente olarak faaliyete geçmiş, 1878 yılında bir Fransız sigorta şirketi bunu izlemiştir. Bunu diğer ülkelerdeki sigorta şirketleri takip etmiş ve 1890 yılında Türkiye'de sigorta acentesi sayısı 15'e yükselmiştir. 1893 yılında ise Osmanlı Umum Sigorta Şirketi (Osmanlı Sigorta Şirketi Umumiyesi), kurulan ilk Türk sigorta şirketi olarak faaliyete başlamıştır (Erdoğan, 1993:17-18). Türkiye tarihinde sigorta sektöründeki asıl gelişmeler Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda gerçekleşmiştir. 1925 yılında 1149 ve 1173 sayılı kanunlarla sigorta şirketlerinin teftiş ve denetimine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemde, Türk sigorta sektörünün neredeyse tamamı yabancı şirketlerin kontrolü ve etkinliği altındaydı ve toplanan primlerin büyük bir kısmı yurt dışına aktarılmaktaydı. Bu duruma son vermek ve çoğunluğu yurt dışı sermayelere kazandırılan prim üretimlerinin yurtiçinde kalmasını sağlamak amacıyla 1160 sayılı Mükerrer Sigorta Hakkındaki Kanun yürürlüğe koyuldu. Takip eden süreçte ise 1929 tarihinde İş Bankası'nın katkılarıyla Milli Reasürans Kuruldu (Acinan, 2005:2-3).

Bu gelişmelerin ardından 1939'da sigorta şirketleri Ticaret Bakanlığı'na bağlandı. Sigorta sektörüne yönelik önemli düzenlemeler içeren 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu ise 1959 yılında yürürlüğe girdi. 1987 yılında yürürlüğe giren 3379 sayılı Kanunla sigorta şirketlerini mali yönden geliştirmek ve sigorta araçlarının durumunu yeniden düzenlemek amacıyla önemli ve köklü değişiklikler ve reformlar yapıldı. Bu kanun, sigorta ile ilgili kurumları ve bu kurumların faaliyetlerini düzenleyen yönetmelikler çıkarılmasını öngörüyordu. Sigorta şirketleri Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanarak ekonomideki finansal yapının bir parçası olarak kabul edilmişlerdir (Kaya, 2011:51-52).

4.2. Türkiye’de Sigorta Sektörünün Mevcut Durumu ve Analizi

Ülkemizde sigortacılık sektörü, önemli bir hizmet sektörü olarak gelişme ve ilerleme göstermektedir. Özellikle son yıllarda sigorta şirketlerinde yaşanan yabancı sermaye yatırımları, birleşmeler ve satın almaların artması, sigorta sektöründeki rekabeti de tırmandırmaktadır. Türkiye; genç nüfusu, hızlı büyüyen ekonomisi ve sigortalıların bakımından sahip olduğu demografik potansiyeli ile Dünya sigorta pazarında önemli bir konuma gelme eğilimindedir (Taş, 2015:134).

2019 yılı itibarıyla Türkiye’de sigorta, reasürans ve emeklilik şirketlerinin Türk finans sektöründeki bilanço büyüklüğü 236,6 milyar Lira olarak gerçekleşmiş ve finans sektöründe bankalardan sonra ikinci büyük sektör olarak yerini almıştır. Aynı yılın verilerine göre, hayat ve hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren toplam 43 sigorta şirketi, 17 emeklilik ve 3 reasürans şirketi bulunmaktadır. Sektörde 146 Broker mevcuttur ve toplamda 15.942 sigorta acentesi faaliyet göstermektedir. Yine 2019 yılında hayat ve hayat dışı branşlarda toplam 68,8 milyar TL’lik prim üretimi gerçekleştirilmiş ve toplam teminat tutarı 129,2 trilyon olmuştur (TC Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2020:1-27).

Aşağıdaki tablolarda Türkiye’deki sigorta sektörüne ilişkin temel göstergeler sunulmuştur:

Tablo 1: Türkiye’de Sigorta Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirket ve Personel Sayısı

	2015	2016	2017	2018	2019
Sigorta Şirketleri	40	41	42	43	43
Emeklilik Şirketleri	19	18	18	17	17
Reasürans Şirketi	1	2	2	2	3
TOPLAM ŞİRKET SAYISI	60	61	62	62	63
Broker	124	134	138	140	146
Acente	15.195	15.575	15.832	15.762	15.942
PERSONEL SAYISI	19.311	19.511	19.883	20.097	19.062

Kaynak: T.C Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2020, s.16

Tablo 2: Prim Üretimi, Teminat, Tazminat ve Birikim Tutarları (Milyon TL) ile GSYH’ye Oranları(%)

	2015	2016	2017	2018	2019
Toplam Prim Üretimi	31.056	40.488	46.556	54.589	68.801
Verilen Toplam Teminat	86.059.874	89.861.644	107.186.731	126.892.104	129.253.288
Gerçekleşen Tazminat	19.886	23.428	28.398	35.954	39.130
Ödenen Tazminat	15.913	18.124	21.708	26.779	32.116
Hayat Birikim Tutarı	2.331	2.372	2.396	2.605	2.809
BES Fon Tutarı	47.973	60.809	77.704	88.407	119.077
GSYH	2.337.530	2.590.517	3.110.650	3.724.388	4.280.381
Prim /GSYH	1.30	1.52	1.41	1.35	1.48
Teminat / GSYH	3.679	3.444	3.445	3.407	3.019

Hayat Birikim / GSYH	0,10	0,09	0,08	0,07	0,07
BES Fon Tutarı / GSYH	2,05	2,33	2,50	2,37	2,78

Kaynak: T.C Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2020, s.xiii - 7

Tablo 1'deki verilere göre Türkiye'de 2015 yılında 40 sigorta şirketi mevcut iken bu sayı 2019 yılında 43'e çıkmıştır. Dolayısıyla ülkemizde sigorta şirketlerinin sayısında yıllar içinde kayda değer bir artışın olmadığı gözlemlenmektedir. Aynı durum reasürans şirketleri için de geçerlidir. 2015'te 1 olan reasürans şirketi sayısı, 2016, 2017 ve 2018 yıllarında 2; 2019 yılında ise 3 olmuştur. 2019 itibarıyla ülkemizde Artı Re, Milli Re ve VHV Reasürans olmak üzere 3 reasürans şirketi faaliyet göstermektedir (TSB, 2021). Tabloda dikkat çeken bir diğer detay ise; 2019 yılında sigorta sektöründe çalışan toplam 19.062 personelin 15.942'si acentelerde faaliyet göstermektedir. Yani Türk sigorta sektöründe istihdam edilen personelin önemli bir bölümü acentelerde çalışmaktadır.

Tablo 2'de de görüldüğü gibi ülkemizde sigorta sektöründeki toplam prim üretimleri her geçen yıl artış göstermektedir. 2015 yılında toplam 31,05 milyar TL olan prim üretimi 2019 yılına gelindiğinde 68,8 milyara yükselmiştir. 2020 yılı prim üretim tutarı ise 82,5 milyar TL'ye çıkmıştır (TSB, 2021). 2019 yılında, toplanan primlerin gayrisafı yurtiçi hasıla içindeki payı %1,48 olmuştur. Bu veriler ışığında Türkiye'de sigortacılık sektörünün yıllar içinde bir gelişme ve büyüme gösterdiği sonucuna varmak mümkündür.

Ülkemizde sigorta sektörü özellikle son yıllarda sürekli bir gelişme göstermiştir. Sigortalı, katılımcı ve poliçe sayıları, hayat ve hayat dışı prim üretimleri, sigorta şirketlerinin finans sektörü içindeki toplam bilanço büyüklükleri ve aktif büyüklükleri her geçen yıl artış göstermektedir. Aynı durum hayat branşlarında ve bireysel emeklilik sistemi verilerinde de geçerli olmaktadır. Yerli ve yabancı sermayenin Türk sigorta sektörüne olan ilgi ve talebinin artması ve ekonomideki mevcut büyüme potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda, Türk sigorta sektöründeki büyüme ve gelişmenin istikrarlı şekilde devam edeceği öngörülmektedir. Bu durum sektördeki rekabeti ve şirketlerin fiyatlandırma politikalarını da etkilemektedir (Akyüz ve Kaya, 2013:360).

Tablo 3 ve Tablo 4'te sunulan rakamlarda, ülkemizde sigorta sektörünün yıllar içinde büyüme gösterdiğini işaret eden veriler paylaşılmıştır:

Tablo 3: Hayat – Hayat Dışı Poliçe, BES Sözleşme ve BES Katılımcı Sayıları

	2015	2016	2017	2018	2019
Hayat Dışı Poliçe Sayısı	54.519.165	55.117.142	62.606.519	65.163.369	69.465.900
Hayat Yeni Ferdi Poliçe/Sertifika Sayısı	15.381.413	16.911.925	20.125.597	20.709.916	22.410.788
Hayat Yürürlükteki Ferdi Poliçe Sayısı	2.990.171	2.475.972	2.359.024	2.254.780	2.888.608
BES Sözleşme Sayısı	7.041.766	7.794.632	8.169.154	8.156.357	8.200.827
BES Katılımcı Sayısı	6.039.300	6.625.759	6.922.615	6.877.737	6.871.134

Kaynak: T.C Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2020, s.15

Tablo 3'te 2015 – 2019 yılları arası hayat ve hayat dışı branşlardaki poliçe sayıları ile BES sözleşme ve katılımcı sayıları sunulmuştur. Buna göre hayat dışı branşlarda 2015 yılında 54,5 milyon poliçe sayısı mevcutken bu sayı 2019'da 69,4 milyona çıkmıştır. Aynı şekilde BES katılımcı sayısı 2015'te 6,03 milyon iken bu sayı 2019'da 6,8 milyona yükselmiştir.

Tablo 4: Sigorta Şirketlerinin Bilanço Büyüklükleri, Hayat – Hayat Dışı Prim Üretimleri ile BES Katkı Payı ve Fon Tutarları

	2015	2016	2017	2018	2019
Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Bilanço Büyüklükleri (Milyar TL)	98,4	122,2	152,3	178,4	236,6
Hayat Dışı Prim Üretimi (Milyon TL)	27.296	35.450	39.712	47.669	57.442
Hayat Prim Üretimi (Milyon TL)	3.761	5.039	6.844	6.920	11.359
BES Toplam Katkı Payı (Milyon TL)	43.651	51.576	61.986	69.459	82.049
BES Toplam Fon Tutarı (Milyon TL)	47.973	60.809	77.704	88.407	119.077

Kaynak:T.C Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2020, s.20

Tablo 4'teki verilere göre ülkemizde 2015 yılında sigorta şirketlerinin bilanço büyüklükleri 98,4 milyar TL iken 2019 yılında 236,6 milyara çıkarak iki katından daha fazla bir düzeye gelmiştir. Aynı durumun hayat ve hayat dışı prim üretimlerinde de geçerli olduğu dikkati çekmektedir. Örneğin, 2015 yılında yaklaşık 27,2 milyar Lira olan hayat dışı prim üretimi 2019'da 57,4 milyara çıkarak yine 5 yıllık bir süre içerisinde ikiye katlanmıştır.

4.3. Türkiye'de Sigorta Şirketlerinin Prim Üretimleri

Türkiye'de 2020 yılında faaliyet gösteren toplam 60 sigorta ve emeklilik şirketinin hayat ve hayat dışı branşlardaki toplam prim üretimi 82,5 milyar Lira olmuştur. Bu primlerin 68,1 milyar Liralık kısmı hayat dışı sigortalardan üretilirken, hayat ve emeklilik sigortası şirketlerinin üretmiş olduğu toplam prim tutarı 14,4 milyar olarak gerçekleşmiştir (TSB, 2021). Bu verilerden yola çıkarak, ülkemizdeki sigorta primlerinin çok büyük bir kısmının hayat dışı branşlardan sağlandığını ve hayat dışı sigortalardan Türkiye'deki sigortacılık faaliyetlerinin temelini oluşturduğunu öne sürmek yanlış olmayacaktır.

Aşağıdaki Tablo 5'te Türkiye'de faaliyet gösteren 10 sigorta şirketinin 2020 yılı prim üretimleri verilmiştir.

Tablo 5: Türkiye'de Faaliyet Gösteren 10 Sigorta Şirketinin 2020 Yılı Toplam Prim Üretimleri (Milyon TL)

Sigorta Şirketi	Şirket Tipi	Toplam Prim
1. Türkiye Sigorta A.Ş.	Hayat Dışı	8.887
2. Allianz Sigorta A.Ş.	Hayat Dışı	8.135
3. Anadolu Anonim Türk Sigorta	Hayat Dışı	8.015
4. Aksigorta A.Ş.	Hayat Dışı	5.272
5. Axa Sigorta A.Ş.	Hayat Dışı	4.657
6. Türkiye Hayat ve Emeklilik A.Ş.	Hayat-Emeklilik	4.188
7. HDI	Hayat Dışı	3.475
8. Sompo Japan Sigorta A.Ş.	Hayat Dışı	3.332
9. Mapfre Sigorta A.Ş.	Hayat Dışı	2.558
10. Neova Sigorta A.Ş.	Hayat Dışı	1.899

Kaynak: Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği <https://www.tsb.org.tr/sigorta-verileri-ve-mali-tablolar>, (18.10.2021)

Tablo 5'teki veriler incelendiğinde, 2020 yılındaki prim üretimleri bakımından Türkiye'deki en büyük sigorta şirketinin toplam 8,88 milyar TL'lik prim üretimi gerçekleştiren Türkiye Sigorta A.Ş. olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise Alman sermayeli Allianz Sigorta A.Ş. yer almaktadır. Dünyanın da en büyüklerinden olan Allianz firması 2020'de 8,13 milyar Liralık bir prim üretimi gerçekleştirmiştir. Tabloda dikkati çeken bir diğer detay ise, ülkemizde en çok prim üretimi yapan 10 sigorta şirketinin büyük bir kısmı ya yabancı sermayeli ya da ortaklık yapılarında yabancı sermayenin ağırlıkta olduğu şirketlerdir. Ayrıca en çok prim üreten 10 firmanın 9'unun hayat dışı sigortalarda faaliyet gösteren firmalar olduğu görülmektedir. Bu tablodaki bilgiler ışığında, Türkiye'de en çok prim üretimi gerçekleştiren şirketlerin yabancı sermayeli ve hayat dışı sigortalarda faaliyet gösteren şirketler olduğu sonucuna varmak mümkün görünmektedir.

5. TÜRK SİGORTA SEKTÖRÜNDEKİ PRİM ÜRETİMLERİNİN DÜNYA SİGORTACILIK PAZARINDAKİ YERİ VE KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ

Ülkemizde sigorta sektörü her geçen yıl gelişme ve ilerleme göstermekle birlikte; özellikle ABD ve Batı Avrupa ülkeleri başta olmak üzere gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında dünya sıralamasında oldukça gerilerde ve yetersiz düzeyde kalmaktadır. Ülkemizde 2019 yılında toplam prim üretimi 68,8 milyar Lira olmuş ve prim üretimi 2018 yılına göre % 9,6 oranında artış göstermiştir. Toplam 68,8 milyar Liralık prim üretiminin 63,4 milyarlık kısmı direkt prim üretimlerinden sağlanmıştır. Aynı yıl sigortalılara verilen toplam teminat tutarı 129,2 trilyon TL olmuştur. Cari fiyatlarla GSYH'nin 4,2 trilyon Lira olduğu 2019 yılında GSYH'nin %1,48'i oranında direkt prim üretimi gerçekleştirilmiş ve verilen toplam teminatın GSYH'ye oranı %30,2 olmuştur (TC Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2020:2).

2019 yılında dünya genelinde gerçekleşen toplam prim üretimi ise 6,29 trilyon Amerikan Doları'dır. Bu tutarın 3,37 trilyon Dolarlık kısmı hayat, 2,91 trilyon Dolarlık kısmı da hayat dışı branşlarda üretilmiştir. 2019 dünya toplam prim üretimi bir önceki yıla göre %2,9 oranında reel artış göstermiştir (TC Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2020:2-3).

Aşağıdaki Tablo 6'da Türkiye ile gelişmiş ve gelişmekte olan piyasalara ait 2018 ve 2019 yıllarının sigorta sektörü reel büyüme oranları verilmiştir.

Tablo 6: Türkiye ve Gelişmiş-Gelişmekte Olan Piyasaların Reel Büyüme Oranları (%)

	2016	2017	2018	2019
Gelişmiş Piyasalar	0,7	-0,6	3,5	2,1
Gelişmekte Olan Piyasalar	13,5	10,3	1,9	6,6
TOPLAM	3,1	1,5	3,2	2,9
Türkiye	26,6	0,2	-1,5	9,3

Kaynak: Swiss RESigma Magazine, World Insurance in 2019, 2020, s.17

Tablo 6'da görüldüğü gibi gelişmekte olan piyasalarda, gelişmiş piyasalara göre sigorta sektörü büyüme oranları genel olarak daha yüksek gerçekleşmektedir. Benzer şekilde Türkiye'deki sigortacılık sektörünün reel büyüme oranlarının gelişmiş ülkelerden çok daha yukarılarda olduğu görülmektedir. 2016 yılında Türkiye'de %26,6 oranında bir reel büyüme gerçekleşirken bu oran dünya genelinde %3,1 olmuş, gelişmiş piyasalarda ise sadece %0,7'de kalmıştır. 2019 yılına gelindiğinde ise Türk sigorta sektörü % 9,3'lük bir oranda büyüme göstermiş ve %2,1'lik bir büyüme gerçekleştiren, doyum seviyesine büyük ölçüde ulaşmış gelişmiş piyasaları geçmiştir. Fakat, sigortacılık sektöründe Türkiye ile ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelerin prim üretimleri mukayese edildiğinde, ülkemiz son derece gerilerde kalmaktadır.

Tablo 7: Türkiye ile Dünya Sigorta Prim Üretimleri Karşılaştırmalı Verileri

	2015	2016	2017	2018	2019
Türkiye Direkt Prim Üretimi (Milyar \$)	30,3	39,5	44,0	50,3	63,3
Hayat Dışı	26,6	34,5	37,2	43,5	52,1
Hayat	3,7	5,0	6,8	6,8	11,2
Dünya Direkt Prim Üretimi (Milyar \$)	4.597,6	4.702,9	4.957,5	6.149,0	6.293,1
Hayat Dışı	2.050,7	2.120,9	2233,5	3.266,8	3.376,8
Hayat	2.546,9	2.582,0	2.724,0	2.882,2	2.916,3
Dünya Prim Üretiminde Türkiye'nin payı (%)	0,25	0,28	0,26	0,22	0,19
Direkt Prim Üretimi / GSYH (%)					
Dünya	6,23	6,30	6,13	6,09	7,23
Türkiye	1,30	1,52	1,42	1,36	1,48
Direkt Prim Reel Artış Oranı (%)					
Dünya	4,3	2,2	3,2	3,2	2,9
Türkiye	10,96	20,89	0,16	-1,46	9,26
Kişi Başı Direkt Prim Üretimi (\$)					
Dünya	621	638	650	682	818
Türkiye	141	164	149	128	134

Kaynak: T.C Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2020, s.xiii; Swiss RE Sigma Extra, World Insurance: Regional Review 2019 and Outlook, <https://www.swissre.com/dam/jcr:864e8938-3d3c-48cc-a3d7-8682962971e7/sigma-4-2020-extra-complete.pdf>, ss.2-9, (01.11.2021)

Tablo 7, Türkiye ve Dünya genelindeki sigorta sektörü prim üretimlerine ilişkin önemli karşılaştırmalı veriler sunmaktadır. Buna göre, Dünya direkt prim üretiminde Türkiye'nin çok küçük bir payı olduğu görülmektedir. 2015'te Türkiye'deki toplam prim üretiminin dünyadaki payı % 0,25 olmuştur. Hayat branşında ise sadece % 0,05 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl, ülkemizde direkt prim üretimlerinin gayrisafi yurt içi hasıla içindeki payı % 1,30 iken dünya ortalaması % 6,23 olarak gerçekleşmiştir. Benzer şekilde kişi başı direkt prim üretimi 2019 yılında dünya genelinde 818 Dolar iken Türkiye'de 134 Dolarla kalmıştır. Bu veriler, Türkiye'deki sigorta prim üretimlerinin dünya ortalamasının gerisinde olduğunu göstermektedir. Fakat öte yandan, primlerdeki reel artış oranlarında bakıldığında Türkiye'nin dünya ortalamasının çok daha ilerisinde olduğu dikkati çekmektedir. Örneğin 2016 yılında dünya geneli direkt prim reel artış oranı % 2,2 iken Türkiye'de ise bu oran neredeyse 9 katı fazla gerçekleşmiş ve % 20,89 olmuştur. Bu verilerden yola çıkarak, Türkiye'deki sigorta sektörü prim üretimlerinin dünya ortalamasına göre çok daha düşük ve yetersiz seviyede olduğu, fakat yıllara göre prim artışlarının daha yüksek gerçekleştiği sonucuna varılabilmektedir. Bu durum, Türkiye'de sigorta sektörünün sürekli bir gelişme gösterdiğini, fakat henüz istenen düzeye erişilemediğini işaret etmektedir.

Ülkemizde prim üretimlerinin düşük seviyede olduğu gerçeği, ekonomik olarak gelişmiş Batı Avrupa ve OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında daha net ortaya çıkmaktadır.

Tablo 8: 2015 -2019 Yılları Arası Türkiye ve 8 OECD Ülkesine Ait Toplam Prim Üretimleri (Milyon Dolar)

ÜLKE	2015	2016	2017	2018	2019
ABD	2.621.063	2.703.793	2.836.293	2.632.284	2.773.916
Birleşik Krallık	336.743	403.794	394.114	469.120	418.667

Japonya	313.822	434.737	390.096	402.773	399.088
Fransa	250.873	314.251	314.319	338.708	332.471
Almanya	293.066	294.660	311.208	335.669	344.268
Güney Kore	183.675	185.593	189.491	192.869	196.503
İtalya	165.854	151.423	150.732	163.781	158.241
Avustralya	78.796	74.145	72.339	69.991	61.277
Türkiye	11.775	13.718	13.074	11.333	12.126
OECD - Toplam	4.851.339	5.213.834	5.344.749	5.308.135	5.029.906

Kaynak: OECD Stats, Insurance Statistics, <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=INSIND>, (07.11.2021)

Tablo 8’de Türkiye ile OECD üyesi diğer 8 ülkenin 2015 – 2019 yılları arası toplam prim üretimleri sıralanmıştır. 2019 yılında Amerika Birleşik Devletleri yaklaşık 2,7 trilyon Dolarlık prim üretimiyle zirvede yer almaktadır. ABD’yi 418,6 milyar Dolarlık üretimle Birleşik Krallık ve 399,08 milyar Dolarlık prim üretimiyle de Japonya takip etmektedir. Türkiye ise 12,1 milyar Dolarlık prim üretimiyle bu ülkeler arasında en düşük miktarda prim üretimi gerçekleştiren ülke olmuştur. 2019 yılında 66,8 milyon nüfusu olan Birleşik Krallık, TÜİK’in 2019 yılı istatistiklerine göre 83,4 milyon nüfusu olan Türkiye’nin prim üretiminin neredeyse 34 katı kadar prim üretimi gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde yaklaşık 25 milyon nüfusu olan Avustralya’da 2019 yılında 61,2 milyar Dolar tutarında prim üretilerek 12,1 milyar Dolarlık prim üreten Türkiye’nin 5 katından daha fazla bir üretim gerçekleştirilmiştir. Benzer şekilde, Türkiye birçok ülkeden daha fazla nüfusa sahip olmasına rağmen daha düşük miktarda prim üretilmektedir.

6. TÜRKİYE’DE PRİM ÜRETİMLERİNİN DÜŞÜK OLMASININ BAŞLICA SEBEPLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Tablo 2, 4, 6, 7 ve 8’de de görüldüğü üzere ülkemizde prim üretimleri reel bazda sürekli bir artış göstermekte, fakat dünya genelinde uluslararası verilerle karşılaştırıldığında Türkiye’nin prim üretimleri diğer birçok ülkenin (özellikle gelişmiş Avrupa ve OECD ülkelerinin) bir hayli aşağısında kalmaktadır. Türkiye’de prim üretimlerinin henüz arzu edilen seviyede olmamasının belli başlı sebepleri aşağıdaki gibi açıklanabilmektedir:

Toplumda sigorta bilincinin ve kültürünün tam olarak yerleşmemiş olması: Türkiye’de sigortanın önemi ve gerekliliği konusunda, toplumun yeterince bilinç ve bilgi sahibi olduğunu söylemek güç olacaktır. Çoğu insan sigorta mekanizmasının önemi konusunda yeterince bilgi ve farkındalık sahibi değildir. Birçok kişinin bakış açısında sigorta hizmeti, ihtiyaçtan ziyade bir lüks olarak görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri, sigortacılık faaliyetlerinin Avrupa ülkelerine kıyasla ülkemize biraz daha geç ulaşmış olmasıdır. Avrupa’da ve diğer birçok ülkede sigortacılık faaliyetlerinin geçmişi 16 ve 17. yüzyıllara dayanmakta iken ülkemizde Cumhuriyet döneminden itibaren yeni yeni gelişmeye başlamıştır. Özellikle Osmanlı döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında çeşitli önyargılar Türk toplumunda sigortacılığa karşı bir şüphe ve mesafe oluşmasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında; ülkemizde halkın eğitim seviyesinin nispeten daha düşük olması, sermaye piyasalarının yeterli düzeyde gelişme gösterememesi ve sigortacılık alanında hukuki düzenlemelerde yetersizlikler ve aksaklıklar yaşanması sigortacılığın gelişmesini yavaşlatmıştır (Aybay, 2002:25). Bu durumun sonucunda, nüfus olarak büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen Türkiye’de sigortaya eğilim, sigortalı sayısı ve prim üretimleri nispeten daha düşük seviyede gerçekleşmektedir.

Ekonomik ve beşeri faktörler: Gelişmiş ülkelere kıyasla Türkiye’de gelir seviyesinin ve alım gücünün düşük olması, gelir dağılımındaki ciddi adaletsiz yapı, sürekli ve hızlı gerçekleşen nüfus artışı, döviz kurlarının yükselmesi ve yüksek işsizlik rakamları bireylerin sigorta ürünü almalarını güçleştirmektedir. Dolayısıyla bu ekonomik ve beşeri etmenler prim üretimlerine de aynen yansımaktadır. Ekonomik açıdan zorluklar yaşayan bireylerde sigortaya olan talep azalmaktadır. Alım gücü konut, eğitim, gıda gibi zaruri ihtiyaçlarını karşılamaya ancak yeten kişiler için sigorta talebi ihtiyaç sıralamasında sonlarda yer alabilmektedir (Gümüş, 2006:71). Dolayısıyla, Türkiye’de sigorta sektörünün yeterince gelişmemesinin ve özellikle gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında prim üretimlerinin geride kalmasının en önemli sebebi ülkedeki mevcut ekonomik koşullardır. Örneğin sektörün gelişmişlik ölçütlerinden biri olarak kullanılan kişi başına düşen prim üretimi, 2019 yılında Türkiye’de 134 USD iken Dünya ortalaması 818 USD olmuştur. Diğer bir örnek olarak, 2016 yılında İsviçre’de kişi başına düşen prim üretimi 6933 USD iken Türkiye’de ise bu miktar 164 USD’dir (Swiss RE Institute, 2021:2-3).

Türkiye’deki sigorta primi üretimlerinin gelişmiş ülkelere göre bu kadar düşük gerçekleşmesinin diğer bir önemli sebebi olarak, ülkedeki mevcut ekonomik koşullar ve döviz kurlarının sürekli olarak yükselmesi gösterilebilir. Son yıllarda Türk Lirasının özellikle Amerikan Doları ve Euro para birimleri karşısında değer kaybetmesi sebebiyle döviz kurlarında yükselişler yaşanmaktadır. Dolar / TL paritesinin yükselmesi, ağırlıklı olarak TL cinsinden prim üretiminin gerçekleştirildiği Türkiye sigorta sektöründeki toplam prim üretimi miktarının diğer ülkelere göre daha düşük gerçekleşmesinde rol oynamaktadır.

Aşağıdaki tabloda Türkiye’de 2010 - 2021 yıllarında USD/TL ve Euro/TL yıllık ortalama döviz kurları sunulmuştur:

Tablo 9: 2010 -2021 Yılları Ortalama USD/TL, Euro/TL ve GBP/TL Pariteleri (Satış)

ÜLKE	USD/TL	EURO/TL	GBP/TL
2010	1,50	1,99	2,32
2011	1,67	2,33	2,68
2012	1,80	2,31	2,85
2013	1,90	2,53	2,98
2014	2,19	2,91	3,61
2015	2,72	3,02	4,17
2016	3,02	3,34	4,10
2017	3,65	4,12	4,71
2018	4,82	5,67	6,42
2019	5,68	6,36	7,27
2020	7,02	8,04	9,04
2021	8,87	10,46	12,20

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Gösterge Niteliğindeki Döviz Kurları <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/doviz+kurlari/gosterge+niteligindeki+merkez+bankasi+kurlar+ii>, (18.02.2022)

Tablo 9’da Türkiye’de 2010 ile 2021 yılları arasında Türk Lirasının değer kaybetmesine paralel olarak döviz kurlarının yükseldiği görülmektedir. Örneğin USD/TL paritesi 2010 yılından 2021’e kadar sürekli bir artış seyri göstermiştir. Euro ve Sterlin kurlarında da benzer şekilde söz konusu yıllarda genel bir artış yaşanmıştır.

Sigorta şirketlerindeki yetersizlikler ve pazarlama sorunları: Ülkemizde faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin önemli bir kısmı; sermaye, finansal kapasite, teknoloji ve insan kaynaklarının yeterliliği bakımından dünyadaki diğer büyük sigorta şirketlerinden geride kalmıştır. Sektörde ciddi anlamda nitelikli ve eğitilmiş işgücü yetersizliği sorunu yaşanmaktadır. Ayrıca prim tahsilatlarında yaşanan sorunlar, şirket içi organizasyonel eksiklikler ve şirketler arası koordinasyon zaafiyetleri sigortacılığın gelişmemesine ve prim üretimlerinin yeterli düzeylere ulaşamamasına yol açmaktadır (Yücesan, 1998:29). Tüm bunlara ek olarak, AR-GE, eğitim, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerindeki hatalı uygulamalar da sigortaya katılımı ve prim üretimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Sektör çalışanlarının nitelikli eğitim almamış olmasından dolayı sigorta sektöründe kalifiye işgücü sıkıntısı yaşanmakta ve bunun sonucunda da sigorta pazarlamacılığı etkin şekilde yapılamamaktadır (Yükçü ve Baklacı, 1998:7). Ayrıca, Türk sigorta sektöründe müşteri ve pazarlama odaklı bir yapı henüz uygulanamamaktadır. Bu sebeple; müşterilerin talep, ihtiyaç ve beklentileri tam olarak tespit ve tatmin edilememekte ve sonuç olarak sigorta bilincinin yaygınlaşması için yeterince uygun şartlar oluşturulamamaktadır.

Sektördeki yoğun rekabet koşulları sebebiyle karlılığın azalması: Türkiye’de sigorta sektöründe, özellikle belirli branşlarda yoğun rekabet yaşanmaktadır. Fiyat rekabeti şirketlerin kar marjlarını ve karlılık düzeylerini önemli ölçüde azaltmaktadır. Sigorta şirketleri sektördeki pazar paylarını arttırabilmek için fiyatlar üzerinde aşırı ve orantısız bir rekabet ortamında faaliyet göstermektedir. Yoğun rekabet koşullarının egemen olduğu sektörde şirketler satışlarını arttırabilmek amacıyla aktüeryal prosedürlere aykırı şekilde ve teknik kara dayalı olmayan poliçeler tasarlamaktadır. Fakat söz konusu rekabet koşulları uzun vadede sigorta şirketlerine ve sigortacılık sektörüne zarar vermektedir. Daha fazla prim üretimi gerçekleştirebilmek için uygulanan düşük fiyatlandırma politikaları aslında şirketlerin karlılığını azaltmakta, mali durumunu kötüleştirmekte ve uzun vadede daha az prim üretimi yapmasına yol açmaktadır. Kasko, zorunlu trafik ve yangın branşları fiyat rekabetinin en yoğun yaşandığı sigorta dallarıdır.

Sigorta şirketlerinin finansal etkinlik durumu: Sigorta sektörünün gelişim gösterebilmesi ve prim üretimlerinin artması, hem ekonomik göstergelerin iyileştirilmesine hem de şirketlerin finansal olarak etkin şekilde faaliyet yürütmesine bağlıdır. Finansal etkinlik, işletmelerin mevcut kaynaklarıyla maksimum çıktı üretme kapasitesini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle etkinlik kavramı, minimum maliyet ve girdiyle maksimum prim üretimi ve çıktı gerçekleştirme süreci anlamına gelmektedir (Farrel,1957:254). Şirketlerin kaynaklarını etkin şekilde kullanamaması, sektörde önemli sorunlara yol açmaktadır. Mali açıdan etkin faaliyet yürütemeyen kurumların finansal sürdürülebilirliği tehlikeye girmektedir. Bu durum ekonomiyi de olumsuz etkilemekte ve yatırımlar için fon temin etmek zorlaşmaktadır.

Son yıllarda sigorta sektöründe yapılan etkinlik analizlerinde, Türkiye’de bazı sigorta şirketlerinin etkinsiz olmasının en temel sebebi olarak teknik kar çıktılarının yetersiz olması görülmüştür. Normal şartlarda sigorta şirketleri, kullandıkları girdi değişkenlerini değiştirmeden, yani aynı girdi miktarıyla daha fazla çıktı üretme kapasitesine sahiptir. Fakat ülkemizde bazı şirketlerin çıktı miktarlarının olması gereken düzeylerin çok daha altında kaldığı görülmektedir. Bu durum söz konusu firmaların kaynaklarını yeterince etkin kullanmadığını, mevcut çıktılara ulaşabilmek için gerekli olandan daha fazla girdi değişkeni kullanmak zorunda kaldığını göstermektedir. Sektörün gelişmesi ve prim üretimlerinin artması, sigorta şirketlerinin minimum maliyet ve girdi kullanımıyla en yüksek kara ulaşmasına bağlıdır. Sektörde prim üretimlerinin artması ve sigorta işletmelerinin mali açıdan daha sürdürülebilir yapıya sahip olması bakımından, şirketler daha az girdiyle daha çok çıktı üreterek etkinlik düzeylerini arttırmalıdır.

Yukarıda sıralanan faktörler, Türkiye’de sigortacılığın yeterince gelişmemesinin ve dolayısıyla prim üretimlerinin düşük miktarda olmasının başlıca sebepleri sayılabilir. Fakat bunların dışında daha birçok

başka unsur da bulunmaktadır. Sigorta sektörünün geliştirilebilmesi ve prim üretimlerinin daha da yüksek miktarlara çıkarılabilmesi adına bazı önemli uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir:

Sigorta sektörü bir finans alanı olması sebebiyle ülkedeki genel ekonomik şartlarla doğrudan ilişki içerisinde. Dolayısıyla, sigortacılığın gelişebilmesi için öncelikle ülkedeki mikro ve makro ekonomik göstergelerin iyileşmesi gerekmektedir. Bu durum ise daha uzun vadeli ve kapsamlı bir süreci ifade etmektedir. Gayrisafi yurt içi hasılanın ve kişi başı milli gelirin yükselmesi toplumun genel refah düzeyinin de yükseleceği anlamına gelmektedir. Refah düzeyinin yükseldiği ve ekonomik kalkınmanın gerçekleştiği şartlarda bireylerin sigorta yaptırabilme gücü ve talebi de artacağından prim üretimleri de buna paralel şekilde artacaktır. Sigorta prim üretimlerinin artabilmesi için öncelikle toplumun alım gücü, gelir düzeyi ve gayrisafi milli hasıla gibi ekonomik bileşenlerin istenen düzeye gelmesi, gelir seviyesindeki düşüklüğün ve dengesizliğin düzeltilmesi, gelir dağılımındaki orantısız ve adaletsiz yapının giderilmesi, işsizlik ve enflasyon oranlarının yeterince azalması gerekmektedir.

Yüksek enflasyon özellikle hayat branşlarını ve birikimli sigortaları olumsuz yönde etkilemektedir. Hayat sigortaları ve bireysel emeklilik sistemi sektörde uzun vadeli fonlar oluşturarak ekonomiye önemli katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla hayat sigortacılığı sermaye piyasaları için büyük önem arz etmektedir. Ayrıca elementer sigortalar daha kısa süreli yapıldığından ve çoğunlukla kaza gibi maddi zararları karşılamaya yönelik uygulandığından dolayı, hayat dışı branşlarda üretilen fonların ekonomiye aktarımı daha zor ve yetersiz olmaktadır. Geçmiş yıllarda hayat sigortalarının Türkiye’de yeterince gelişmemesinin en önemli sebebi enflasyon oranlarının nispeten yüksek seyretmesidir. Enflasyon yüksek gerçekleştiğinde hayat sigortalarındaki prim üretimleri önceki yıla göre değer kaybetmektedir. Sigorta şirketleri bu durumda enflasyona endekli olarak prim artışı yapmakta ve yıllık kar payı ödemeli hayat sigortası uygulamaktadır. Enflasyon sebebiyle yıllara göre prim tutarlarının artması ise vatandaşların hayat sigortası alım gücünü düşürmekte ve bu durum sigorta prim üretimlerinin azalmasıyla sonuçlanmaktadır. Türkiye’de hayat sigortaları prim üretimi elementer branşlara göre daha düşüktür. Fakat ülkede yatırımların finansmanı açısından uzun vadeli fonların sağlanması için hayat sigortası primleri önem taşımaktadır. Bu sebeple hayat sigortalarının sektörde daha fazla yaygınlaştırılması ve prim üretimlerinin artırılması gerekmektedir.

Toplumda sigorta bilincinin geliştirilmesi amacıyla, sigortacılığın ekonomideki önemi ve gerekliliği hakkında toplumun aydınlatılması ve bilgilendirilmesi gerekmektedir. Sigortanın ekonomik kalkınma ve büyümede önemli rol oynayan bir unsur olduğu vurgulanmalıdır. Sigorta; kişi ve kurumlara finansal güvence sağlamakta, kredi imkanı oluşturmakta, maddi kayıpları tazmin etmekte ve sermaye piyasalarının gelişmesine katkı yapmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için büyük önem arz eden sigortanın fonksiyonları hakkında toplumda farkındalık oluşturulmalıdır.

Prim üretimlerinin artırılabilmesi için öncelikle sigorta hizmetini sunacak işgücünün iyi eğitilmiş, alanında uzman ve teknik bilgisi yüksek personelden oluşması gerekmektedir. Bu doğrultuda, sigorta pazarlamacılarının, acentelerin ve satış personelinin nitelikli eğitimi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, sigorta işletmeleri müşteri ve pazarlama odaklı olmalıdır. Sigorta hizmetinde satışa yönelik bir anlayıştan ziyade, müşterinin istek ve ihtiyaçlarını tatmin etmeyi ön plana alan pazarlamaya dayalı bir anlayışın egemen olması gerekmektedir. Özellikle son yıllarda artan rekabet, teknolojik gelişmeler ve ekonomik şartlarda meydana gelen değişimler sigorta şirketlerinin ürünlerini kişiselleştirmesini ve müşterilerinin özgün ihtiyaçlarına yönelik hazırlamasını gerekli kılmaktadır.

Türkiye’de sigorta işletmelerinin ve bir bütün olarak sektörün yeterince etkili şekilde tanıtılmamasından dolayı sektörde bir imaj sorunu yaşanmaktadır. Sigortacılık faaliyetlerinin finans sistemindeki sosyal ve ekonomik işlevleri toplumun önemli bir kısmı tarafından tam olarak idrak edilemediği için sigorta işletmeleri, acenteler ve sigorta kavramı hakkında halkın nezdinde olumsuz bir imaj bulunmaktadır. Bu olumsuz imaj; sigorta sektörünün pazar payını büyümesini, finans sektöründe hak ettiği yere ulaşmasını ve bunun sonucunda yüksek hacimli prim üretimlerinin gerçekleşmesini engellemektedir. Bu sebeple, sektörün ekonomide ve finans sisteminde hak ettiği konuma gelebilmesi

için, sigortacılığa ilişkin gerçek ve sağlıklı bilgilerin etkili iletişim teknikleriyle kitlelere ulaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

SONUÇ

Türkiye’de 2019 yılında 68,8 milyar Liralık toplam prim üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu rakam 2015’te 35,05 milyar olmuştur. Yine 2019 yılında, üretilen direkt primlerin gayrisafi yurt içi hasılaya oranı % 1,48 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın dünya ortalaması ise % 7,23’tür. Yani Türkiye’deki sigorta primlerinin genel ekonomideki payı, dünya ortalamasına göre neredeyse 5 kat daha az olmuştur. Benzer şekilde, 2019 yılında kişi başı direkt prim üretimi 818 Amerikan Doları iken Türkiye’de sadece 134 Dolar’dır. Dünya ortalamasında Türkiye’dekinden neredeyse 5 kat daha fazla kişi başı direkt prim üretimi gerçekleşmektedir. Aynı şekilde, nüfusu Türkiye’den daha az olan Birleşik Krallık’ta 2019’da 418,6 Milyar Dolar, 25,3 milyon nüfusa sahip olan Avustralya’da ise 61,2 Milyar Dolarlık prim üretimi gerçekleşirken, yaklaşık 83milyonluk Türkiye’de sadece 12,1 milyar Dolarlık prim üretilmiştir.

Sunulan tüm bu veriler Türkiye’de prim üretimleri dünya ortalamasının aşağısında olduğuna işaret etmektedir. Gelişmiş ülkelere kıyasla ülkemizde sigortacılık sistemi yeterince gelişmemiştir ve prim üretim tutarları bu ülkelere göre çok düşük miktarlarda gerçekleşmektedir. Bu durumun belli başlı sebepleri bulunmaktadır. Tipik Türk toplumunda sigorta bilinci ve kültürü tam olarak yerleşmemiş durumdadır. Sigortanın önemi ve gerekliliği konusunda, toplum yeterince bilinç ve bilgi sahibi değildir. Sigorta şirketlerinde yetersizlikler ve pazarlama sorunları yaşanmaktadır. Ülkemizde faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin önemli bir kısmı; sermaye, finansal kapasite, teknoloji ve insan kaynaklarının yeterliliği bakımından dünyadaki diğer büyük sigorta şirketlerinden çok gerilerde kalmıştır. Sektörde ciddi anlamda nitelikli ve eğitilmiş işgücü yetersizliği sorunu yaşanmaktadır. Bunlara ek olarak, sektörde müşteri ve pazarlama odaklı bir yapı henüz uygulanamamaktadır. Bu sebeple; müşterilerin talep, ihtiyaç ve beklentileri tam olarak tespit ve tatmin edilememekte ve sonuç olarak sigorta bilincinin yaygınlaşması için uygun şartlar oluşturulamamaktadır.

Bu sorunların çözümüne yönelik çeşitli adımların atılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Sigortacılığın gelişebilmesi ve prim üretim potansiyelinin artırılabilmesi için öncelikle ülkedeki mikro ve makro düzeyde ekonomik göstergelerin iyileşmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, halkın alım gücü, gelir düzeyi ve gayrisafi milli hasıla gibi ekonomik bileşenlerin istenen düzeye gelmesi, gelir seviyesindeki düşüklüğün ve dengesizliğin düzeltilmesi, işsizlik ve enflasyon rakamlarının yeterince azalması gerekmektedir. Enflasyonun yüksek seyretmesi ekonomiye uzun vadeli fon sağlayan hayat sigortalarını olumsuz etkilemektedir. Yükselen enflasyon sebebiyle hayat ve emeklilik sigortalarına talep azalmakta ve bu sebeple bu branşlardaki prim üretimleri düşmektedir. Ayrıca sektörün ve sigorta şirketlerinin mali sürdürülebilirliğinin güvence altına alınabilmesi bakımından, sigorta şirketlerinin daha az girdi ile daha çok çıktı üretme kapasitesini artırarak etkinlik düzeylerini yükseltmesi gerekmektedir.

Sigorta şirketleri ve sigortacılık faaliyetleri finans sektörünün önemli ve vazgeçilmez bileşenlerini teşkil etmektedir. Sigorta şirketlerinin toplamış oldukları primler sermaye piyasalarında finansal araç olarak kullanılmakta ve değerlendirilmektedir. Dolayısıyla söz konusu sigorta primi üretimleri ekonomiye kaynak girişi sağlamakta ve finans sektöründe fon yapısını güçlendirmektedir. Sigorta şirketlerinin yoğun rekabet şartları sebebiyle aktüeryal prensiplere aykırı şekilde düşük fiyatlandırma yapması hem sigorta şirketlerinin mali yapısına zarar vermekte hem de sigorta sektörünün gelişimini engellemektedir. Bu durum uzun vadede şirketlerin prim üretimlerini de azaltmaktadır. Dolayısıyla şirketlerin faaliyetlerinde aktüeryal süreçlere uygun şekilde üretim yapması ve teknik karlılığı azaltacak satış ve pazarlama politikalarından kaçınması gerekmektedir.

Sigortacılığın ekonomideki önemi ve gerekliliği konusunda halkın eğitilmesi ve bilgilendirilmesi gerekmektedir. Sigortanın ekonomik kalkınma ve büyümede önemli rol oynayan bir unsur olduğu vurgulanmalıdır. Bunlara ek olarak, prim üretimlerinin artırılabilmesi adına öncelikle sigorta hizmetini

sunacak işgücünün iyi eğitilmiş, alanında uzman ve teknik bilgisi yüksek personelden oluşması gerekmektedir. Dolayısıyla, sigorta pazarlamacıları, acenteler ve satış personeli nitelikli eğitim almalıdır. Ayrıca, sektörün ekonomide ve finans sisteminde hak ettiği konuma gelebilmesi için, sigortacılığa ilişkin gerçek ve sağlıklı bilgilerin etkili iletişim teknikleriyle kitlelere ulaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acinan, H. (2005).*Sigortanın Temel Prensipleri*, İstanbul: Güneş Sigorta.
- Akyüz, Y. ve Kaya, Z. (2013). “Türkiye’de Hayat Dışı ve Hayat/Emeklilik Sigorta Sektörünün Finansal Performans Analiz ve Değerlendirilmesi”, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 13(26), 355-371.
- Aybay, S. (2002). “Türk Sigorta Sektörünün Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri: Güncellenmiş Pazarlama Karması – 7 P’ Yaklaşımıyla Uygulamalı Bir Araştırma”, Reasürör Dergisi, (11)44, 18-37.
- Ayhan, C. (2017). “Türkiye’deki Sigortacılık Sektörünün Etkinlik Analizi ve AB Ülkeleri İle Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale.
- Baştürk, F., İslatince, N. ve Çakır, T. (2013). *Hayat Dışı Sigortalar*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çeker, M. (2016).6102 Sayılı Türk ticaret Kanunu’na Sigorta Hukuku, Adana: Karahan Kitabevi.
- Çekici, M. E. ve İnel, M. N. (2013). “Türk Sigorta Sektörünün Direkt Prim Üretimlerinin Tahmin Teknikleri İle İncelenmesi”, Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi, 34(1), 135-152.
- Çelikok, H. (2013). “Sigorta Şirketlerinde Tutundurma Giderlerinin Prim Gelirlerine Etkisinin Analizi ve Türkiye Uygulamaları”,Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Çuhacı, Y. K. (2004).*Açıklamalı Sigorta ve Reasürans Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Reasürans T.A.Ş.
- Dalkılıç, N. (2012). “Türkiye’de Hayat Dışı Sigortacılık Sektöründe Etkinlik Analizi”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 7(55), 71-90.
- Erdoğan,İ. (1993). *İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum*, İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş.
- Farrel, M. J. (1957). “The Measurement of Productive Efficiency”, Journal of the Royal Statistical Society, 120(3), 253-290.
- Gümüş, F. B. (2006) “Türk Sigortacılık Sektörünün Sorunlarının Tespiti ve Çözüm Önerileri”, Sigorta Araştırmaları Dergisi, 5(2),54-79.
- Güvel, E. A. ve Güvel, A. Ö. (2008).*Sigortacılık*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kamilçelebi, H. (2012). “Türkiye’de Sigorta Sektörü’nün SWOT Analizi ve Bir Araştırma”, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 4(1), 45-54.
- Kaya, F. (2011).*Sigortacılık*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Knutzen, S.(1999). “Government regulations, Information Costs and Concentration in the Norwegian Insurance Industry, 1960–1990”, Scandinavian Economic History Review, 47(1), 65-83.

- Kuşçu, S. ve Revanoğlu, G. A. (2011). “Türkiye Sigorta Sektörü ve Analizi”, International Conference On Eurasian Economies, 12-14 Ekim 2011, Bişkek, 27-43.
- OECD, (2020). OECD Stats, Insurance Statistics, <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=INSIND>, (Erişim Tarihi:7 Kasım 2021)
- Saran, M. (1998). “Sigortacılık Sektöründe İmaj Sorununun Çözümünde Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Kullanılması”, Reasürör Dergisi, 10(27), 37-51.
- Swiss RE Institute, (2021). Sigma World Insurance: The Recovery Gains Pace, <https://www.swissre.com/dam/jcr:ca792993-80ce-49d7-9e4f-7e298e399815/swiss-re-institute-sigma-3-2021-en.pdf>, (Erişim Tarihi:7 Kasım 2021).
- Swiss RE Institute, (2019). Sigma Extra, World Insurance: Regional Review 2019 and Outlook, <https://www.swissre.com/dam/jcr:864e8938-3d3c-48cc-a3d7-8682962971e7/sigma-4-2020-extra-complete.pdf>, (Erişim Tarihi:1 Kasım 2021).
- T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu.(2020).Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, Ankara.
- Taş Kayaköy, M. (2015). “Dünya Sigorta Pazarında Türkiye’nin Yeri”, İstanbul ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(27), 133-148.
- Taşkın, E. ve Şener,Y. (2004).“Türkiye Sigorta Pazarının Avrupa ve ABD Sigorta Pazarları ile Karşılaştırılması”,Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 1(49), 995-1020.
- Türk Ticaret Kanunu 5. Kitabı, Sigorta Hukuku, Madde 1263, 09/07/1956 Tarihli ve 6762 Sayılı Resmi Gazete.
- Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği, (2021). Üye Şirketler, <https://www.tsb.org.tr/tr/uye-sirketler>, (Erişim Tarihi:13 Ekim 2021).
- Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği, (2020). Sigorta Verileri ve Mali Tablolar,<https://www.tsb.org.tr/tr/sigorta-verileri-ve-mali-tablolar>, (Erişim Tarihi:15 Eylül 2021)
- Yücesan, M, (1998). “Türk Sigorta Sektörünü Bekleyen Globalleşme ve Sektörün Bugün içinde Bulunduğu Sorunlarla Beraber Bugünü Nasıl Karşılacağı Konusundaki Görüşler”, Reasürör Dergisi, 1(27), 29-35.
- Yükçü, S. ve Baklacı, H. (1998). “Sigortacılık Sektörünün Temel Sorun Alanları”, **Reasürör Dergisi**, 1(29), 6-17.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

SAĞLIK KURUMLARINDA MERHAMET YORGUNLUĞU VE HASTA GÜVENLİĞİNİN ÖNEMİ¹

THE IMPORTANCE OF COMPASSION FATIGUE AND PATIENT SAFETY IN HEALTH INSTITUTIONS

Enes KAYA²
Dr. Öğr. Üyesi Selim GÜNDÜZ³

ÖZ

Merhamet yorgunluğu, sağlık hizmeti sağlayıcılarının empati duyarak hastaların çektiği acı ve sıkıntıları hissetmeleridir. Duygusal olarak yıpranma sonucunda bakım vermede oluşabilecek herhangi bir aksaklık da hasta güvenliğine olumsuz bir şekilde etki edeceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı, hasta güvenliği ve merhamet yorgunluğu konularını kavramsal açıdan incelemek; bu iki kavram arasındaki ilişkiyi sağlık kurumları özelinde belirli ölçüde irdelemektir. Bu nedenle “Merhamet Yorgunluğu” başlığı altında konular; sırasıyla merhamet yorgunluğunun tanımı, nedenleri, süreci, belirtileri şeklinde açıklanmıştır. Diğer bir değişken “Hasta Güvenliği” başlığı altında ise; hasta güvenliği tanımı, hasta güvenliği ve tıbbi hatalar, hasta güvenliğini tehdit eden tıbbi hatalar olarak açıklanmıştır. Çalışma, sağlık kurumları özelinde merhamet yorgunluğu ve hasta güvenliğinin öneminin değerlendirilmesi konusu ile tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Merhamet Yorgunluğu, Hasta Güvenliği, Sağlık Kurumları
Jel Kodları : I12, I31, I10

ABSTRACT

Compassion fatigue is when healthcare providers empathize with the pain and suffering of patients. It is thought that any disruption that may occur in caregiving as a result of emotional wear will adversely affect patient safety. The aim of this study is to conceptually examine the issues of patient safety and compassion fatigue; inspect the relationship between these two concepts to a certain extent in the context of health institutions. For this reason, the topics under the title of "Compassion Fatigue"; respectively, the definition, causes, process and symptoms of compassion fatigue as explained. Another variable is under the title of "Patient Safety"; The definition of patient safety, patient safety and medical errors are explained as medical errors that threaten patient safety as explained. The study was completed with the evaluation of the importance of compassion fatigue and patient safety in health institutions.

Keywords: Compassion Fatigue, Patient Safety, Health Institutions

Jel Codes : I12, I31, I10

GİRİŞ

Arapçadan dilimize girmiş olan merhamet kelimesinin Türkçe karşılığı ‘‘Bir kimsenin veya bir başka canlının karşı karşıya kaldığı kötü durumdan ötürü duyulan üzüntü, acıma’’ şeklinde belirtilmiştir. Yorgun olma ise, çalışma vb. sebeplerden ötürü bireyin ruhen ve bedenen verimlilik düzeyinin zayıflaması, bitap düşme olarak ifade edilmiştir (TDK, 2021). Merhamet, başka bireylerin, dertleri, acıları ve üzüntüleri ile ilgilenerek, yaşamış oldukları sıkıntılı durumlara yardım etme isteğinin var

¹ Bu makale, Dr. Öğretim Üyesi Selim Gündüz Danışmanlığında, Enes Kaya tarafından yazılan “Merhamet Yorgunluğu Düzeyinin Hasta Güvenliği Üzerindeki Etkisinde Mesleki Yaşam Kalitesi ve İş Güvenliğinin Aracı Etkisi” isimli Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı Doktora tezinden üretilmiştir.

² Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi ABD, eneskaya1989@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7844-6799

³Dr. Öğretim Üyesi, Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi Bölümü, sgunduz@firat.edu.tr ,ORCID ID: 0000-0003-1697-3301

olmasıdır (Polat ve Erdem, 2017: 294). Genel anlamda merhamet, içsel bir duygudur ve değişip gelişebilen niteliktedir. Merhametin oluşumu sadece yakınlıkla ilişkilendirilemez, herkese karşı gelişebilen bir olgudur. Kişinin çevreye duyarlı bir şekilde sıkıntı durumunu gördüklerinde yardımseverliğe dönüşen bir tutumdur (Avşaroğlu, 2019: 2485). Merhamet yorgunluğu olgusu ise ilk kez Joinson (1992) tarafından yaptığı araştırma ile ortaya konulmuştur. Joinson, söz konusu olguyu kriz danışmanı Doris Chase'in yaptığı tanımdan yola çıkarak bir kavram haline getirmiştir (Ertümer, 2019: 6). Joinson'a (1992) göre, empatik bakım sağlayan bireyler olarak sağlık hizmeti sağlayıcılarının, yardım ettikleri hastaların travmatik durumlarını içselleştirebileceğini belirtmiş ve merhamet yorgunluğu kavramını, sağlık hizmeti sağlayıcılarını etkileyen benzeri olmayan bir tükenmişlik biçimi olarak tanımlamıştır. Yazar tarafından yapılan bu tanımlama ışığında merhamet yorgunluğu olgusunun, iş tatminsizliği ya da sistem kaynaklı hayal kırıklığı ile ilişkisi bulunmayan tükenmişliğin bir türü olduğu görülmektedir. (Pehlivan ve Güner, 2018: 130).

Hasta güvenliği kavramının geçmişi çok iyi bilinmemekle beraber uzun zaman önceye dayandığı düşünülmektedir. Çok eski kanunlardan Babil'in Kralı Hammurabi'nin (MÖ. 1795-1750) adıyla anılan kanunlarda, bir hekimin bakım verdiği hastayı herhangi bir şekilde yaralaması veya öldürmesi durumunda, her iki elinin kesileceği bildirilmiştir. Bu kanunların yaptırımları günümüzde geçerli evrensel hukuk ilkelerine uygun olmasa da bu yaptırımları ile hastalara zarar vermemek gerektiğinin altı çizilmek istenmiştir. Nitekim, "tıbbın babası" olarak anılan Hipokrat tarafından tıbbın ilk kuralı "öncelikle zarar verme" ilkesi olarak belirtilmiştir (Özcan, 2018: 6-7). Hasta güvenliği dikkate alınmadan verilen sağlık hizmetleri, hastalık oranlarında artışa, telafisi olmayan sakatlıklara, hastanede yatış sürelerinde uzamalara, hasta ve hastaya refakat edenlerin psikolojik ve sosyal hasarlarına ve en kötü durum olan hastaların ölümüne sebebiyet verir. Sağlık hizmeti sağlanırken öncelikli olarak amacın, yarar sağlamaktan ziyade zarar vermemek olduğundan sıkça söz edilmektedir. Fakat ölüm oranlarının büyük çoğunluğunun güvenli bir şekilde verilmeyen sağlık hizmetlerinden kaynaklanması hasta güvenliğinin ne derece önemli olduğunu göstermektedir (Er, 2019: 47).

Bu açıdan hasta güvenliği ve merhamet yorgunluğu olguları, gerek kaliteli sağlık hizmetleri sunumu gerekse sağlık hizmeti sağlayıcılarının hastaları doğru bir şekilde tedavi edebilmesi için kilit bir rol ve fonksiyon üstlenmektedir. Bu çalışmanın amacı, hasta güvenliği ve merhamet yorgunluğu konularını kavramsal açıdan incelemek; bu iki kavram arasındaki ilişkiyi sağlık kurumları özelinde belirli ölçüde irdelemektir. Bu nedenle "Merhamet Yorgunluğu" başlığı altında konular; sırasıyla merhamet yorgunluğunun tanımı, nedenleri, süreci, belirtileri şeklinde açıklanmıştır. Diğer bir değişken "Hasta Güvenliği" başlığı altında ise; hasta güvenliği tanımı, hasta güvenliği ve tıbbi hatalar, hasta güvenliğini tehdit eden tıbbi hatalar olarak açıklanmıştır. Çalışma, sağlık kurumları özelinde merhamet yorgunluğu ve hasta güvenliğinin öneminin değerlendirilmesi konusu ile tamamlanmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Merhamet Yorgunluğu

2.1.1. Merhamet ve Merhamet Yorgunluğu Kavramı

Sağlık bakımında temel bir değer olan merhamet, acılara karşı empatik bir tepkidir. Belirli ahlaki eylemlerle acılara çözüm bulmaya yönelik, insanların refahını gözetken rasyonel bir sürecin sonucudur. Bu nedenle, merhamet duygusu başkalarının yerine kendini koyma, bulunduğu hale çözüm arama ve acı içerisinde bulunan kişinin problemlerini asgariye indirerek rahat ettirmeye yönelik hareket etmeyi kapsamaktadır (Çingöl vd., 2018: 62).

Merhamet, başkasının acısını hafifletme veya sona erdirme arzusu ile o acının kabulü olarak tanımlanır (Harrowing, 2011). Merhamet, çoğu kişi tarafından başkalarına karşı olumlu ve erdemli bir yönelim ve davranış olarak görülmekte ve sağlık hizmeti sağlayıcılarının hastalarıyla ilişkilerinde ahlaki bir ilke

olarak kabul edilmektedir (Slatten, Carson ve Carson, 2011). Kısacası merhamet, kişinin empati yapabilme yeteneği ve başkasının duymuş olduğu acıyı kendisine dert edinerek duygusal olarak etkilenmesi şeklinde ifade edilebilir.

Figley (2002) merhamet yorgunluğunu, yaşanan travmatik olayları tekrarlama, bu olayların anımsatan durumlardan kaçınma ya da sürekli uyarılma gibi birden çok durumda ortaya çıkan, var olan tükenmişliğin de kendini gösterdiği, bireysel veya biriken travmatik öykülerle ilgili bir endişe duyma ve gergin olma durumu şeklinde ifade etmiştir. Merhamet yorgunluğu maruz kalan insanlarda ortak nokta, bir travma geçmişi olan ya da travma geçmişi olduğunu düşünen kişilere hizmet vermeleridir (Akt: Şeremet ve Ekinçi, 2021: 332). Merhamet yorgunluğu, sağlık profesyonellerinin hasta bakımında, derin acılara tanık olma ve bunlara tepki verme becerilerini sürdürmek için mücadele ederken hissettikleri yorgunluğu ve stresi tanımlayan bir terimdir (Harrowing, 2011). Bu yorgunluk, sağlık hizmeti sağlayanların, profesyonel veya kişisel olarak tatmin veya neşelerini ve yaşama yeteneğini yitirmesi ile sonuçlanır. Merhamet yorgunluğu, akıl hastalığı gibi patolojik görülmemelidir, travma veya ağrı çeken başka bir kişiye yardım etme veya yardım etme isteğinden kaynaklanan doğal bir davranışsal ve duygusal tepki olarak kabul edilir (McHolm, 2006). Mark Pettus, sağlık hizmeti sağlayıcılarının, hastaların merhamete duydukları ihtiyacı açığa çıkaran ince mesajların fark edilmesinin ve bunun, bir gözyaşı, bir bakış, bir gülüş, hatta sessizlik, şeklinde olabilecek duygusal tepkilere karşılık verilmesinin önemine vurgu yapmaktadır (Salur, 2019: 5).

Yoder (2008) çalışmasında, merhamet yorgunluğunu, hasta bakımı, kişisel ve sistemsal olarak üç kategoride açıklamıştır. *Hasta bakımı*; hastanın psikolojik ve fizyolojik durumu, uygulanan tedavi yöntemlerinin işe yaramayacağı endişesi, *sistemsal olarak*; fazla mesai, aşırı iş yükü, yönetimden kaynaklı faktörler, durumu ağır olan hastalara bakım sağlama *kıssal olarak*; deneyim eksikliği, hatalı tedavi uygulamaları, bitkinlik durumu, sağlık hizmeti sağlayıcısının merhamet yorgunluğunu oldukça yoğun bir biçimde yaşamasına neden olmaktadır (Bağcıvan, 2019: 8).

Figley (1995)'de merhamet yorgunluğunu iki ana unsurdan oluştuğunu belirtmiştir: tükenmişlik ve ikincil travmatik stres. Tükenmişlik, çalışma ortamı ile ilgili hayal kırıklığı, öfke, depresyon gibi duygulardan oluşur. İkincil travmatik stres, travmatik bir olay yaşamış bir hastaya bakan bir kişide gelişen davranışları ve duyguları kapsar. Merhamet yorgunluğu beklenmedik bir şekilde ortaya çıkar ve bir güçsüzlük ve belirsizlik duygusunu kapsar. İyileşmeyi görmenin olumlu sonuçlarını her zaman yaşamadan uzun bir süre boyunca sürekli olarak merhametle hasta bakımı sunma çabalarının sonucu olabilir (Branch ve Klinkenberg, 2015).

Merhamet yorgunluğunun genel bir ifadesi, hastalarla sürekli ve yoğun bir temasın, sürekli kendilerinden bir şeyler vermesinin ve çok fazla strese maruz kalmanın, daha sonra stres merhameti olarak tezahür eden ilerleyici bir sürece dönüşmesinin bir sonucu olarak tanımlanır (Aslan, Erci ve Pekince, 2021). Doğrudan bakım sağlayıcıların çoğu, başkalarının yaşadığı travma ve ciddi hastalıkların ikincil tanıklarındır. Bu bakım veren profesyonellerin çok azı, hastalar ve hasta yakınlarıyla yakın kişiler arası ilişkilerden kaynaklanan duygusal sonuçları tahmin etmektedir. Bir başkasının sıkıntısına karşı empati duyarak yaklaşmanın sonucu, başkasının acısını hafifletebilme isteğine yol açar. Bununla birlikte, hastaların ve hasta yakınlarının çoğu zaman ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına yaşanan stres, "merhamet yorgunluğu" olarak adlandırılan duruma sebebiyet verebilir. Son yirmi yılda yapılan araştırmalar, merhamet yorgunluğunun devam eden ve yaygın bir sorun olduğunu göstermektedir (Branch ve Klinkenberg, 2015).

2.1.2. Merhamet Yorgunluğu Nedenleri ve Süreci

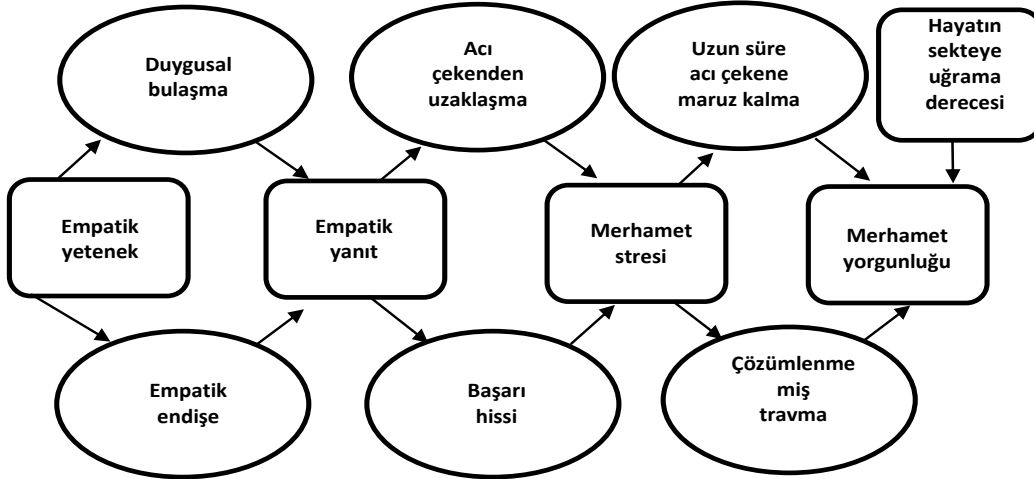
Sağlık çalışanlarının empati yapabilme yeteneğinin gelişmiş olması ve merhamet duygusuna haiz olmaları ve bu duyguyu derinden yaşamaları merhamet yorgunluğunu beraberinde getirdiği düşünülmektedir. Merhamet yorgunluğunun, yardımda bulunan kişilerin empati yeteneğiyle gelişen, travmaya veya stresli durumlarla karşı karşıya kalmış bireyler ile çalışmanın sonucunda kendiliğinden meydana geldiği düşünülmektedir. Diğer bir görüş, sağlık hizmeti sağlayıcılarının hastaların durumunda

iyi yönde bir gelişme görmeyip, bu hastalara aşırı derecede merhamet gösterip yakınlık kurmanın sonucu olarak ortaya çıktığı düşüncesidir (Pehlivan, 2019: 10-11).

Merhamet yorgunluğu, bakıma muhtaç olan kişilerle ile uzun uzun, sürekli ve yoğun bir şekilde temasın, ilgili olmanın ve strese maruz kalmanın sebep olduğu, kümülatif sürecin nihai sonucudur. Yeterli dinlenmeyle silinmediği takdirde, sağlık hizmeti sağlayıcılarının dayanıklılık seviyelerini aşan ve nihayetinde merhamet yorgunluğu ile sonuçlanan iş stresine yol açan bir merhamet durumundan gelişir. Merhamet yorgunluğu, sağlık hizmeti sağlayıcıları tarafından harcanan enerjinin, onarıcı süreçlerini aştığı ve iyileşme gücünün kaybolduğu bir durumdur. Tüm bu durumlar, belirgin fiziksel, sosyal, duygusal, ruhsal olarak tezahür eder (Coetzee ve Klopper, 2010).

Pehlivan ve Güner (2018)'in yapmış oldukları çalışmada, merhamet yorgunluğu oluşum sürecini; acıya maruz kalan hastaya bakım sağlayan sağlık hizmeti sağlayıcılarının hastaya yardımcı olabilme istekleri, empati kurabilme becerileri ve merhamet duyma yetisi ile başlamaktadır. Fakat uzun süreli ve yoğun bir şekilde bakım sağlama STS (travma belirtileri) ve tükenmişliğe (duygusal, zihinsel ve fiziksel tükenme) neden olmaktadır. Bahsi geçen yazarlar, sağlık hizmeti sağlayıcılarının bakım becerilerinde, empati yetenekleri ve merhamet duygularında azalmayla sonuçlandığını vurgulamıştır.

Sağlık hizmeti sağlayıcıları, hastalara karşı sorumluluklarını yerine getirme adına oldukça fazla efor harcayabilir. Bu efor sadece beden iş gücüne bağlı bir tüketimle kalmayıp zihnen de kendini gösterince stres ve strese bağlı olarak çeşitli problemler ile karşı karşıya kalınabilir. Birbirine bağlı zincirin birer halkası gibi düşüneceğimiz bu durumun sadece sağlık hizmeti sağlayıcılarına değil hastalara da yansımaları kaçınılmaz bir gerçektir. Bu zincirin halkalarını birbirine bağımlı olarak bir süreç halinde Figley 2002 yılında yapmış olduğu çalışmada bir model geliştirmiştir. Hepsinin oluşum sırası ile birlikte modelde belirten Figley'e göre 11 adımdan oluşan modelin 11. Basamağı merhamet yorgunluğu olmuştur (Figley, 2002), (Şekil 2).

Şekil 1: Merhamet Yorgunluğu Süreci

Kaynak: Figley, 2002: 1437

Bu model, empati ve duygusal enerjinin, genel olarak acı çekenlerle etkili bir şekilde çalışmak, etkili bir terapötik (tedavi edici) ittifak kurmak ve empatik bir yanıt dahil olmak üzere etkili hizmetler sunmak için itici güç olduğu varsayımına dayanmaktadır. Ancak şefkatli ve empatik olmak, bu hizmetleri sağlamak için gereken enerjiye ek olarak maliyetleri de içerir. Merhamet yorgunluğunu öngören sıradan bir model oluşturan 11 (on bir) değişken yer almaktadır. Burada hem şefkat yorgunluğuna neyin sebep

olduğu hem de onu önlemek ve tedavi etmek için neyin gerekli olduğu konusunda bir takdir yatmaktadır (Figley, 2002: 1436).

Araştırmacılar, olgunun sağlık hizmeti sağlayıcısı ile hasta arasındaki terapötik ilişkiye bağlı olduğunu, çünkü hastanın travmatik veya acı verici deneyiminin, sağlayıcıda birden çok düzeyde bir yanıt tetiklediğini öne sürmüşlerdir. Özellikle, bir bireyin empati kapasitesi ve terapötik bir ilişkiye girme veya bu ilişkiye girme yeteneği, merhamet yorgunluğunun merkezi olarak kabul edilir. Kuramcılar, bir hastanın acısına, ızdırabına veya yaşadığı travmatik olaylara yoğun bir şekilde empatik tepki gösteren bireylerin, merhamet yorgunluğu yaşamalarının daha olası olduklarını iddia etmişlerdir (Sabo, 2011).

2.1.3. Merhamet Yorgunluğu Belirtileri

Merhamet yorgunluğu oluşumuna maruz kalan sağlık çalışanları çeşitli şekillerde bu maruziyeti göstermektedir. Merhamet yorgunluğu, zamanla gelişen ilerleyici ve nihai bir süreçtir. Hastalara bakım sağlayanların uzun süre, sürekli ve yoğun bir şekilde hastalarla temas kurmasından sonra, hem zihinsel hem de fiziksel olarak birçok problem ile karşı karşıya kalınacağı düşünülmektedir. Zihinsel belirtiler arasında tükenmişlik hissi, enerji yokluğu, kazaya yatkınlık ve duygusal çöküş duyguları yer alır iken, duygusal olarak, merhamet yorgunluğu çeken kişi, duyarsızlaşma ve hasta bakımı için isteksizlikten dolayı sinirli, duygusal olarak bunalmış olur. Fiziksel semptomlar arasında kilo kaybı / artışı, güç kaybı, randımanın azalması, performansın düşmesi, dayanıklılığın azalması ve mide ağrıları ve baş ağrısı gibi fiziksel şikayetlerde artış olabilir. Ruhsal olarak, merhamet yorgunluğu olan kişi, ruhsal farkındalık veya uyumsuzluk eksikliği yaşamaya olası bir hale geleceği düşünülmektedir (Jenkins ve Warren, 2012). İlgili yazında bu konu üzerine farklı açıklamalar yapan araştırmacıların çalışmalarını şu şekildedir.

Day ve Anderson (2011) çalışmalarında, merhamet yorgunluğu belirtilerini; umutsuzluk, çaresizlik, ilgisizlik, duygusal bağlantının kesilmesi veya izolasyon olarak literatüre kazandırmışlardır. Bu çalışmada vurgulanan belirtiler sağlık profesyonelinin hasta karşısında göstermiş olduğu reaksiyon sonucunda oluşan belirtileri kapsamaktadır. Ayrıca bu çalışma daha spesifik olarak demans rahatsızlığı ve aile üyelerini konu alan ve onlara bakım sağlayan sağlık çalışanlarının göstermiş olduğu belirtiler üzerinde durmuştur.

Lombardo ve Eyre (2011) çalışmalarında merhamet yorgunluğu belirtilerini, işle alakalı, fiziksel ve duygusal olmak üzere üç bölümde ele almışlardır. **İşle ilgili belirtiler**; belirli hastalarla çalışmaktan kaçınma veya korku, hastalara veya hasta yakınlarına karşı empati yeteneğinde azalmanın görülmesi, hastalık günlerinin sık kullanımı, neşe eksikliği, **Fiziksel belirtiler**, sindirim problemleri: ishal, mide rahatsızlığı, kaslarda gerilme, uyku sorunları: uyuyamama, uykusuzluk, aşırı uyku, yorgun hissi, kardiyolojik semptomlar: göğüs ve baş ağrısı / basıncı, kalp çarpıntısı, **Duygusal belirtiler**; ruh hali bozuklukları, duyarlılık, kaygı, madde kullanımı: alkol ve sigara, yasadışı uyuşturucular, depresif duygular, öfke hali ve sinirlilik, nesnellik kaybı, bellek sorunları, konsantrasyon eksikliği, odaklanma ve muhakeme.

Yukarıda araştırmacılar tarafından açıklanmış olan semptomların her biri merhamet yorgunluğu oluştuğunu gösterebilir. Ayrıca, bir sağlık çalışanında merhamet yorgunluğundan bahsedebilmek için çoğunlukla birden fazla belirtinin var olması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Bunun nedeni merhamet yorgunluğu, bireysel olarak farklılaştığından dolayı bu semptomlar üzerinde genelleme yapmak oldukça zordur (Dikmen ve Aydın, 2016: 15).

2.2. HASTA GÜVENLİĞİ

2.2.1. Hasta Güvenliği Kavramı

Hasta güvenliği kavramının temelini Latince “Primum non nocere” olarak bilinen ve Türkçe’ye “Öncelikle zarar verme” olarak geçen temel etik kural oluşturmaktadır. 19.Yüzyılla birlikte kullanımına başlanan kavram bugün de tartışılmaya devam edilen ve önemini koruyan bir konudur. Modern hemşireliğin kurucusu olarak bilinen Florence Nightingale “Garip gelebilir ama bir hastanenin öncelikle

hastaya zarar vermemesi gerekiyor. Bir hastanenin yapmaması gereken ilk şey mikrop saçmaktır.” sözleri ile hasta güvenliği konusunda fikrini ortaya koymuştur (Barluk, 2019: 9).

Sağlık hizmeti arz edilirken bütün safhalarında hasta güvenliği göz ardı edilmeksizin tıbbi hataların önüne geçilmesi olmazsa olmaz bir durum haline gelmiştir. Sağlık hizmetlerinin en önemli bileşenleri arasındaki “güvenli” sıfatı, hastaya verilen hizmetin fayda yerine zarar getirmesinin, herhangi bir yaralanma, olası sakatlık ve ölüme sebebiyet vermesinin hataya karşı tedbirinin alınması durumudur (Vural vd., 2014: 153). Hasta güvenliği karşılıklı olarak sağlanan bir sistem olarak düşünülebilir. Sadece sağlık profesyonelinin değil aynı zamanda hastanın tutumu ve yaklaşımının da ön planda olduğu bir kavramdır. Literatürde hasta güvenliği üzerine farklı tanımların yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlardan bazıları şu şekilde yapılmıştır;

Emanuel vd., (2009) hasta güvenliğini, sağlık hizmeti sunumunda güvenilir bir sistem elde etme hedefine doğru güvenlik bilimi yöntemlerini uygulayan sağlık sektöründe bir disiplin olarak tanımlamışlardır. Akalın’a (2005: 142) göre hasta güvenliği, sağlık hizmetine bağlı hataların önlenmesi ve sağlık hizmetine bağlı hataların neden olduğu hasta hasarlarının eliminasyonu veya azaltılması olarak tanımlanmıştır. Korkmazer vd. (2016: 143) ise kavramı, hastaya gereksiz zarar vermeme ya da hastanın olası risklerden uzak olması anlamına gelmekte, sağlık hizmetlerinin bireye vereceği zararı önlemek için sağlık kuruluşları ve bu kuruluşlarda çalışanlar tarafından alınan tedbirleri olarak açıklamışlardır. Altındış (2014: 68), hasta güvenliğini, sağlık hizmetine bağlı hataların önlenmesi ve hataların neden olduğu hasta hasarlarının ortadan kaldırılması veya rehabilitasyonu olarak yorumlamıştır. Bir anlamda, sağlık hizmetine bağlı hataların önlenmesi ve bu hataların neden olduğu yaralanma ve ölümlerin ortadan kaldırılması için tüm sistemin yeniden tasarlanması, güvenli çevre oluşturma süreci olarak tanımlamıştır. Filiz (2009: 2) hasta güvenliğini, sağlık bakımı ile ilişkili olarak hastanın gereksiz zarar veya olası zarar görme durumundan uzak olması şeklinde tanımlamıştır. Mitchell (2008), hasta güvenliği için daha somut temel bileşenlerle ve çeşitli yaklaşımlarla sağlık hizmetleri kalite hareketinden bir tanım ortaya koymuştur. Bakım sunumu sistemindeki bileşenler; Hataları önlemek, Oluşan hatalardan ders çıkarmak; Sağlık uzmanlarını, kuruluşları ve hastaları içeren bir güvenlik kültürü üzerine inşa etmek, olarak üç temel bileşen üzerinden tanımlanmıştır. Ercan (2019: 5-6) hasta güvenliğini tanımlarken, sağlık hizmetlerindeki hataların, hastalara karşı oluşabilecek zararı önlemek için sağlık kuruluşları tarafından alınan önlemler olduğunu ve temel hedefin, hizmet sunumu sırasında oluşabilecek hatalar yüzünden kişileri olası bir zarara karşı koruyacak ve hata ihtimalini en aza indireyecek bir sistemin kurulması gerekliliğinden söz etmiştir.

Son olarak, Barsbay vd. (2019: 68) hasta güvenliğini, güvenilir ve kaliteli bir sağlık hizmetini; hizmet gerekliliklerini karşılayacak asgari çalışma ve hizmet sunum ortamının varlığını; yeterli bilişsel, duyuşsal ve psikomotor düzeyde donanıma sahip sağlık personeline hizmet sunumunu; sağlık hizmetinin bileşenlerinin etkili ve amaca uygun şekilde kombine edilmesi için gereken örgütsel kültür düzeyini, üst yönetimin suçlayıcı kültürü benimsemeyen etkili iletişime olanak vermesini ve bunu teşvik etmesini, en nihayetinde personelin kendi sunduğu hizmete güvenebilmesini ifadesi olarak tanımlamıştır.

2.2.2. Hasta Güvenliği ve Tıbbi Hatalar

2.2.2.1. Tıbbi Hatalar

Tıbbi hata, planlanan bir işin amaçlandığı şekilde tamamlanamaması veya amaca ulaşmak için yanlış plan yapılması ve uygulanması olarak tanımlanmıştır (Akalın, 2005: 142). McFadden, Stock ve Gowen (2006) tarafından tıbbi hatayı, planı yapılan bir eylemin amacı dışına çıkması (yani bir yürütme hatası) veya bir amaç doğrultusunda hatalı bir planın kullanımı (yani bir planlama hatası) şeklinde ifade edilmiştir. Çakmak vd. (2018: 426) yine aynı doğrultuda tıbbi hata kavramını; planlama ya da uygulama sırasında istenmeyen neticelere katkı sağlayan veya ihtimali olan herhangi bir ihmali, eylem olarak belirtmiştir. Karataş ve Yakıncı (2010: 233) ise hastalara sağlık hizmeti verilirken tıbbi müdahalenin amaçlandığı şekilde tamamlanamamasını tıbbi hata olarak tanımlamıştır..

Herhangi bir tıbbi hatanın ortaya çıkmasıyla bu durumun hastaya, hasta yakınlarına, hekimlere, dahası sağlık sistemlerine, başta ekonomik açıdan olmak üzere birçok açıdan olumsuz etki bırakmaktadır. Tıbbi hataların ekonomik yansımaları, uygulanan tedavi süresindeki artış, oluşan sakatlanma ve yaralanmaların iyileştirilme durumu, ilaç tüketimindeki artış gibi hataların gider kalemlerine yazılması, maliyetlerde artışa neden olmaktadır. Bunun yanında tıbbi hatanın, getirmiş olduğu eksiler ve toplum içerisinde oluşturduğu manevi problemlerin gün yüzüne çıkmasına zemin hazırladığına değinilmektedir (Macit vd., 2021: 243).

Etkilenen hastaların ve ailelerin kapasite ve üretkenlik kaybıyla sonuçlanan yaşam kaybı veya kalıcı sakatlıkla ilişkili zararın maliyetinin her yıl trilyonlarca ABD doları olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, hastaya ve ailesine, sevdiği birini kaybetme veya kalıcı sakatlıkla başa çıkma ile ilişkili psikolojik maliyet, ölçülmesi daha zor olsa da önemlidir. Yetersiz bakımla ilişkili doğrudan tıbbi maliyetler üzerine araştırmalar, ek hastaneye yatış, dava masrafları, hastanelerde edinilen enfeksiyonlar, gelir kaybı, engellilik ve tıbbi harcamaların bazı ülkelere yılda 6 milyar ABD Doları ile 29 milyar ABD Doları arasında bir maliyete sahip olduğunu göstermektedir. Sisteme olan güven kaybı ve sağlık hizmetlerinde itibar kaybı, güvenli olmayan sağlık hizmetlerinin neden olduğu ilave hasar biçimleridir (Who, 2017).

Tıp Enstitüsü (IOM) dönüm noktası raporu, To Err is Human, ABD’de önlenmesi mümkün olan tıbbi hatalar ötürü her sene 98 bin kadar hastanın öldüğünü ve 1 milyondan fazla hastanın yaralandığını tahmin etmektedir. Aynı derecede endişe verici olan Kanada Sağlık Bilgi Enstitüsü (CIHI), 2014-2015 yılları arasında Kanada’da 138.000’den fazla hastaneye yatışta yaklaşık 30.000’in veya her 18 hastadan birinin bakımlarını tehlikeye atacak şekilde önlenemez zarar gördüğünü tahmin etmektedir. Araştırmalar, olumsuz olayların ekonomik maliyetlerinin de önemli olduğunu ve gelişmiş ülkelerdeki yükün hala yüksek olduğunu göstermiştir. Örneğin, olumsuz olayların Kanada sağlık sistemi için maliyetinin 2009-2010 yılları arasında 1,1 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde de benzer maliyetler bildirilmiştir (Boamah vd., 2018).

Almanya’da her yıl, 25.000 kişi tıbbi hatalar nedeniyle yaşamını yitirmektedir. Der Allgemeine Patientenverband’ın (Genel Hasta Derneği) 2006 yılında “tıbbi hatalar” adlı araştırmanın verileri; 10 bin hasta servislerde hijyen eksikliği kaynaklı, 6000 hasta yanlış ilaç uygulamasından, 2000 hasta gereksiz veya ilgisiz radyoloji sevkinin ortaya çıkardığı zararlı etkilerden, 7000 hasta çoğunlukla cerrahi, anestezi, ortopedi ve kadın doğum uzmanlık alanlarında gerçekleşen tıbbi yanlış uygulama hatalarından ötürü yaşamını yitirmektedir (Cengiz, 2014: 8).

Yapılan başka bir araştırma verilerine göre ABD’de her sene 250.000 kişi sağlık kuruluşlarında tedavi altındayken 'tıp tepmesinden, başka deyişle 'tıbbi-hatalar' sebebi ile yaşamını yitirmektedir. Bu durum, ABD’de her sene 250.000 bin kişi hastaneye gitmese yaşayacak iken, gittiğinden dolayı yaşamını yitirmektedir, şeklinde yorumlanabilir. Buna göre, 250.000 hastanın (Yetginlioğlu, 2009: 56);

- 12.000’i 'Tedavisinin farklı yollarla yapılması mümkün iken gereksiz bir şekilde ameliyat edildiğinden yaşamını yitiriyor.'
- 7.000’i 'Tedavi altındayken hastanede yanlış ilaç uygulamalarından yaşamını yitiriyor.'
- 31.000’i 'Hastanedeki diğer yanlışlardan yaşamını yitiriyor.'
- 80.000’i Hastane enfeksiyonlarından yaşamını yitiriyor '
- 120.000’i ise 'Tedavide kullanılan ilaçların yan etkileri sebebiyle yaşamını yitiriyor.'

Tıbbi hata kaynaklı ölümleri, diğer nedenlerden kaynaklı ölümlerle karşılaştırdığımızda ortaya çıkan tablo oldukça korkunçtur. Örneğin; uçak seyahatini tercih eden bir kişinin olası bir uçak kazasında ölüm riski 1/ 1 000 000 iken, herhangi bir hastanede tedavi gören bir kişinin tıbbi bir hata nedeniyle zarar görme riski: 1/ 300’dür. Kıyaslanacak olursa, bunge jumping sporcusunun ölüm riski 1/100, dağcılık yapan bir sporcunun 1/300, araç kullanırken ki risk 1/ 20 000’dir. Seyahat için Avrupa tren yolunu tercih eden bir kişinin ölüm riski ise 1/ 10 000 000’dur (Ovalı, 2010: 35).

İlgili yazında ana hatları ile tıbbi hata türlerinin farklı yazarlara göre çeşitli kategorilerde değerlendirilmesi şu şekildedir;

Who (2017)'de yayınlamış olduğu raporda; Tıbbi hatalar, tüm yelpazede meydana gelir ve hem sisteme hem de insan faktörlerine atfedilebilir. En yaygın istenmeyen güvenlik olayları, cerrahi prosedürler (% 27), ilaç hataları (% 18,3) ve sağlık bakımı ile ilintili enfeksiyonlar (% 12,2) ile ilgilidir. Birçok sağlık kuruluşunda, hataların rapor edilmesiyle ilgili korku sağlık hizmeti kültürlerinde kendini gösterir, ilerleme, iyileştirme ve hataların önlenmesi için rapor edilememesi sonucunda öğrenmeye engel olabileceği düşüncesi vurgulanmıştır.

Yenice, Esenay ve Sezer (2021: 76) tarafından yapılan çalışmada; hasta güvenliğinin sağlanması, hizmet sunumu esnasında meydana gelebilecek hataları (yanlış taraf cerrahi uygulamaları, ilaç uygulama hataları, hastanın düşmesi ve yanlış kimliklendirilmesi) azaltarak, hastaları oluşabilecek zararlardan koruyabileceği ifade edilmiştir.

Akçay (2019: 4) tarafından en sık tıbbi hataların; kimlik tanımlama, düşme riskinin değerlendirilmesi ve önlenmesi, acil durum kodları, hasta transferi, engelli hastalara yönelik uygulamalar, hastanın bilgilendirilmesi, tıbbi cihaz güvenliği, iletişim kaynaklı hatalar, güvenlik raporlama sistemi (olay bildirimleri), yanlış malzeme kullanımı, enfeksiyonların kontrolü ve önlenmesi olarak belirtilmiştir.

Yazın incelendiğinde en sık karşılaşılan hataların; ilaç hataları, sisteme bağlı hatalar ve hastane enfeksiyonları, tanı hataları, yanlış kan transfüzyonları, cerrahi hatalar, kimlik doğrulama hataları gibi diğer hatalar olduğu görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerinde; her 10 hastadan biri tıbbi hataya karşı karşıya gelmekte, her 100 hastanın 14'ünde hastane mikrobiyolojisi görülmekte, bunun sonucunda bakım kalitesi zarar görmekte ayrıca sağlık bakım harcamalarında %20-40 oranında artışa sebep olduğundan bahsedilmiştir (Çınar ve Karadakovan, 2016: 117).

2.2.2.2. Hasta Güvenliğini Tehdit Eden Tıbbi Hatalar

Yazında hasta güvenliğini tehdit eden tıbbi hatalar incelendiğinde farklı sınıflandırmalar ile değerlendirildiği görülmüştür. Bu sınıflandırmalardan bazıları aşağıda alt başlıklar halinde açıklanmıştır.

2.2.2.2.1. Tedavi Hataları

Tıbbi hata türleri arasında ilk sırada tedavi hatalarının ve yanlış tedavi yönteminin seçilmesinin geldiğini ve bu hataların tıbbi hataların kök nedenleri arasında olduğunu ortaya koymaktadır. Ameliyat, prosedür veya testlerde yapılan hatalar, tedavinin uygulanmasında (tedaviye veya ameliyata hazırlık dahil), ilaç dozunun ayarlanması veya ilacın uygulanmasında yanlış yöntemin seçilmesi, tedaviye başlamada gecikme veya normal olmayan bir teste yönelik işlem yapmada gecikme, uygun olmayan sağlık bakım hizmeti sunma (hastanın hastalığı, hastalık şiddeti, eşlik eden hastalık, tedaviden beklenen faydanın riskleri aşmaması durumu, alternatif tedavi yönteminin varlığı gibi durumların göz önüne alınması gerekir) gibi hata türleri tedavi hatası kapsamında değerlendirilmektedir (Çakmak vd., 2018: 427-428).

Tedavi hataları değişik şekillerde ortaya çıkabilir; hekimin hastaya koyduğu tanı doğru olabilir, fakat uygulanan tedavi yetersiz veya uygunsuz olabilir. Bir başka hata, tedavi seçimi tamamen yanlış olabilir. Bir diğer hata, hastanın tedavisi, seçeneklerden biri olabilir ama bu güncel bir tedavi uygulaması değildir. Bunun yerine modern tıbbın son getirdiği yenilikler kullanılarak hasta hem doğru hem de daha rahat bir şekilde tedavi edilebilir. (Polat ve Pakiş, 2011: 121-122). Bu kombinasyona bağlı herhangi bir sebepten, tedavi hataları morbidite ve mortalitede artışa neden olmaları sebebi ile önemli olup, tıbbi hataların %78'ini oluşturmakta olduğu gerçeğini değiştirmemektedir (Karabıyık, 2012: 44).

2.2.2.2.2. İlaç Hataları

İlaç hatası; ABD'de İlaç Hatalarını Rapor Etme ve Önleme Koordinasyon Konseyi (NCC MERP) tarafından "ilacın sağlık çalışanının, hastanın veya üreticinin kontrolünde olmasına rağmen, hastanın

ilaçtan zarar görmesine ya da uygun olmayan ilacı almasına sebep olan önlenebilir bir olay'' olarak tanımlanmıştır (Aygin ve Cengiz, 2011: 110)Yapılan ilaç hatalarının hasta güvenliğini olumsuz yönde etkileyen hem maddi hem de manevi olarak birçok etken bulunmaktadır. Bu hataların en asgariye indirilmesi hem hastaya hem de hastanenin işleyişine çok büyük katkısı olabileceği düşünülmektedir. O halde hasta güvenliğini zora soka etmenlerin belirlenip, mücadele edilmesinin büyük katkısı olabileceği düşünülmektedir.

DSÖ, ilaç güvenliğiyle ilgili bir dizi sorunu ele almak için Üçüncü Küresel Hasta Güvenliği Sorunu: Zararsız İlaç Tedavisi başlatmıştır. Küresel olarak, ilaç hatalarının maliyeti her yıl 42 milyar ABD dolarıdır, bu da küresel sağlık harcamalarının neredeyse yüzde 1'dir. İlaçlarla ilgili ciddi, önlenebilir zarar düzeyini 5 yıl içinde küresel olarak yüzde 50 azaltmayı amaçlamaktadır (Who, 2017). Bu denli büyük maliyetleri içeren ve hastaların sağlıklı yaşama haklarını kısıtlayan bu hata türünün çözülmesi oldukça önemli bir hale gelmiştir.

2.2.2.2.3. Cerrahi Hatalar

Sağlık bakım sistemi içinde önlenebilir tıbbi hataların yaklaşık olarak yarısını oluşturan ve en çok rapor edilen hata cerrahi işlem hatalarıdır. Cerrahi işlem hataları: yanlış taraf, yanlış ameliyat, yanlış hasta, yanlış nakil, yanlış organ, cerrahi alanda yabancı cisim unutulması şeklinde görülmektedir. Cerrahi işlem hataları sonucunda fiziksel veya psikolojik yaralanmalar ile birlikte ölüm gelişebilmektedir (Manav ve Karademirler, 2018: 108). Hasta güvenliğine sadece cerrahi prosedür olarak baktığımızda, "Güvenli Cerrahi Hayat Kurtarır" oluşumu, cerrahi işlemlerden kaynaklanan ölümleri azaltma çabalarının bir parçası olarak görülmektedir. Bu durum içinde yetersiz anesteziye ait güvenlik uygulamaları, önlenebilir cerrahi enfeksiyonları ve çalışma ekibi arasındaki yetersiz iletişim de dâhil olmak üzere önemli güvenlik sorunlarını barındırmaktadır (Onganer vd., 2014: 172).

JCI (Joint Commission International) verilerinde, 1995-2006 dönemlerinde rapor edilen 4064 adet beklenmedik durumun 531 tanesini (%13,1) yanlış taraf cerrahisi oluşturmuştur. Yine JCI'nin 2006 yılındaki raporunda, istenmeyen durumların ortaya çıkmasının kök nedeni olarak ilk sırada % 65 ile 'iletişim' olmuştur. Raporda altı çizilen sonuçların, öncelikleri ortaya koyması açısından büyük bir öneme sahiptir (Sayek, 2010).

2.2.2.2.4. Tanı Hataları

Tanı hataları, yapılan tetkikler ve sonuçların gözlemlenmesi sonucu saptanan, ilgili sağlık çalışanının hastaya yanlış tanı koyması veya var olan verinin gözden kaçırılması olarak tanımlanabilir. Tanı hatalarında en sık karşılaşılan hata türleri, yanlış veya gözden kaçırılmış/geç kalınmış tanılar, akabinde istenmeyen olaylar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanı hatalarının ilginç olan kısımlarından biri de her zaman hastaya zarar vermez, koyulan tanıyı irdelemek için bir takım görüntü teknikleri ve tetkikler kullanılır kimi durumlarda bu tetkikler sonucu bilinmeyen hastalıklardan haberdar olunmuş olur (Tanrıöver vd., 2016 :11).

2.2.2.2.5. Sistem Yetersizliklerine Bağlı Hatalar

Hizmet sunumu için kullanılması gereken teknoloji, cihaz ve sarf malzemelerin olmaması veya arızalı olması, iletişim problemleri, çalışan sayısının yeterli olmaması, hizmet sunumu ve planlanmasında eksiklikler, hastane hizmetlerinin yetersizliği gibi sistemsel unsurlar nedeniyle hasta güvenliğini tehdit edici sistemsel sorunlar yaşanabilmektedir (Aslan, 2019: 21). Sistem yetersizliği kaynaklı hatalar, sağlık hizmeti verilme esnasında sistemsel olarak yaşanan problem ve tespiti oldukça güç olan hatalardır. Bunlar arasında sağlık hizmeti sunumu sırasında kullanılan ekipmanlar (defibrilatör, ventilatör, intravenöz sıvı pompaları vb.) yer almaktadır (Uçar vd., 2013: 95).

İdari bir hata olarak kabul edilen sistem hatasına bağlı olarak hastaların zarar görmesi günümüz teknoloji çağında en asgariye indirilebilir. Sık sık kontrollerin yapılması, alanında uzman ekipler ile çalışılması

ve sorunların basite indirgenmeden ciddiye alınması ile önemli bir yol kat edilebileceği düşünülmektedir.

2.2.2.2.6. Diğer Hatalar: Sağlık hizmeti ilintili enfeksiyonlar, kan transfüzyon komplikasyonları, sedyeden düşmeler, sıra beklemeye bağlı ölümler, hatalı gaz / gaz karışımı verilmesi, hastanede intihar, yatak yaraları, hastanın kaçması, bebeğin yanlış aileye verilmesi, tehlikeli kısaltmalar vb. gibi benzeri konular da tıbbi hatalar arasında yer almaktadır (Altındış, 2014).

3. SAĞLIK KURUMLARINDA MERHAMET YORGUNLUĞU VE HASTA GÜVENLİĞİNİN ÖNEMİ

Merhamet, özellikle sağlık bakım hizmetlerinin verildiği sağlık sektörü için oldukça önemlidir. Sağlık sektöründe görev yapan sağlık profesyonelleri için sağlık bakımının sunulmasında merhametin ya da başka bir söylemle merhametli bakımın olmazsa olmaz bir nitelik gösterdiği belirtilmektedir. Gittikçe yaşlanan dünya nüfusu, kanser gibi ölümcül nitelikteki hastalıkların artışı ile birlikte yoğun bakım ve hospis bakım gibi özel nitelikli bakıma duyulan ihtiyacın artmasına paralel olarak merhametli bakıma duyulan ihtiyaç da artmıştır (Özen, 2020: 29).

Tablo 1. Merhamet Yorgunluğunun Sağlık Çalışanları Üzerinde Bıraktığı Etkiler

Fiziksel etkiler	Duygusal etkiler	Sosyal etkiler	Ruhsal etkiler	Entelektüel etkiler
Yorgunluk	Azalan coşku	Hastaların acı çekmesine yardım edememeyi ve paylaşamamayı	Ayırt etmede bir azalma	Zayıflayan dikkati
Güç kaybı	Duyarsızlaşma		Ruhsal farkındalık eksikliği	Can sıkıntısını
Azalan çıktı	Azalan yetenek			Konsantre olma becerisinin bozulmasını
Düşük performans	Sinirlilik hali			
Dayanıklılık kaybı	Bunalım			
Artan fiziksel şikayetler				

Kaynak: Coetzee ve Klopper, 2010

Sağlık profesyonellerinin merhamet yorgunluğuna maruz kalmalarından ötürü birden fazla etki bıraktığı yukarıda Tablo 1’de açıklanmıştır. Bu etkiler kişinin fiziksel, duygusal, sosyal, ruhsal hatta entelektüel açıdan yaşamını kısıtlamaktadır. Merhamet yorgunluğu her çalışmada aynı etkiyi bırakmayıp bunu da kişinin doğuştan gelen empati yeteneği ile doğru orantılı olduğu düşünülmektedir.

Sağlık sektörü, sağlığını kaybeden, hastalıktan kendini korumak isteyen kişilere sağlık çalışanları tarafından hizmet veren bir işletme türüdür. Sağlık sektöründe çalışan sağlık profesyonelleri için merhamet duygusu, hastaların bakım ve tedavi başarısı için olmazsa olmaz bir histir (Kışmır ve İrge, 2020: 2). Hasta bakımında merhamet duygusunu ön planda tutan ve en nihayetinde insan olan sağlık profesyonelinin duygusal çöküntü ve tükenmişlik yaşadığı ve sonucunda merhamet yorgunluğu

oluştugu bunun da hem sağlık çalışanında hem de hasta bakımında negatif bir etki bıraktığı düşünölmektedir.

Çalışma alanı insan sağlığı ve hayatı olan sağlık sektörünün temel hedefi, hizmet sunumu sırasında zarar vermeden iyileştirmektir. Bu noktada sağlık hizmetlerinin sunumu sırasında tıbbi hatalar gibi istenmeyen durumların önüne geçilerek hasta güvenliğinin sağlanması ve korunması, sağlık hizmetlerinin en temel amaçlarıdır. Bu esnada karşılaşılabilecek olası tıbbi hataların büyük bir kısmı ise kişisel olarak yapılan hatalara değil; örgütün yapısı, personel sayısı ve kurumun sahip olduğu teknik alt yapı eksiklikleri gibi nedenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir (Seçer, 2019: 12).

Hasta güvenliği, sağlık hizmetinin temel ilkesidir. Bazı yüksek gelirli ölkeler, sağlık bakımı sırasında önemli sayıda hastanın zarar gördüğünü gösteren çalışmalar yayınlamıştır, bu çalışmalar incelendiğinde, yapılan ihlaller; birçok kalıcı yaralanmalara, sağlık tesislerinde kalış süresinin uzamasına ve hatta ölümlere yol atığı görölmüştür. Yeni araştırma verileri göstermektedir ki, tıbbi hata kaynaklı ölümler ABD’de üçüncü sırada yer almaktadır. Birleşik Krallıkta son tahminler, ortalama olarak her 35 saniyede bir hastaya zarar verme vakasının rapor edildiğini göstermektedir. Benzer şekilde, düşük ve orta gelirli ölkelerde, personel yetersizliği, yetersiz yapılar ve aşırı kalabalık, sağlık bakım mallarının eksikliği, alet, ekipman ve hijyen koşullarının yetersizliği gibi çok sayıda negatif faktörün bir kombinasyonu, güvenli olmayan hasta bakımına katkıda bulunduğu ortaya koyulmuştur. Zayıf bir güvenlik ve kalite kültürü, kusurlu bakım süreçleri ve ilgisiz liderlik ekipleri, sağlık hizmetleri sistemlerinin ve kuruluşlarının güvenli sağlık hizmeti sunma becerisini daha da zayıflatır (Who, 2017).

Hasta güvenliğinin sağlanamaması ve tıbbi hatalara bağlı ölümlerin birçok hastalıktan daha fazla can alması, konunun vehametini gözler önüne sermektedir. Amerikan CDC verilerine göre 2000 yılındaki ölüm nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır (Ovalı,2010: 35) :

- Kalp hastalıkları 716 974
- Kanser 539 577
- Serebrovasküler hast. 159 791
- Koah 109 029
- **TIBBİ HATALAR** 98 000
- Kazalar 95 644
- Pnömoni 86 449
- Diyabet 62 636
- İntihar 30 535
- Böbrek hastalıkları 25 331

Nihayetinde insan olan sağlık çalışanları hastalara bakım sağlarken sık sık hata yapabilmektedir. Hatalar bazen çok küçük çapta olmakla birlikte bazen de çok büyük sonuçlar doğurmaktadır. Bundan dolayı hasta güvenliği göz ardı edilmeden kurumsal bir kültür haline getirilmelidir. Bu kültürü oturtabilmek adına, sağlık kurumları riski yüksek olan uygulamaları tespit etmeli, oluşan tıbbi hataların rapor edilmesinin önü açılmalı ve hasta güvenliği sağlamak için yeterli düzeyde kaynak yaratılmalıdır. Bu kaynakların sağlık profesyonellerinin niteliği yönünde kullanılması hasta güvenliği açısından oldukça önemlidir (ırpı vd., 2009: 27).

Hasta güvenliği sağlık bakımı verenlerin tüm dünyada önemle takip ettiği bir konu olmuştur. Çünkü güvenin göz ardı edildiği durumlarda, hastaya, hasta yakınlarına, sağlık çalışanlarına ve sağlık kurumuna zarar vermektedir. Önce güvenliği gözetip daha sonra tedavi aşamalarında sağlıklı bir şekilde

kişi ve kişilere hizmet etmek küresel sağlık hizmetinin başlıca görevlerinden biri olmuştur. Bunun için sağlık personeline sürekli eğitimlerin sağlanması, hasta güvenliği farkındalıklarının oluşturulması her yıl tüm dünya da raporların yenilenmesi ve hasta güvenliğini zedeleyecek en küçük noktasına da kadar yeni programların uygulanması bu konunun ne kadar önemli olduğunu altını çizmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma, merhamet yorgunluğu ve hasta güvenliği açısından önemli bilgiler vermektedir. Hasta güvenliği günümüzde oldukça önemli bir kavram haline gelmiştir. Hastaneye başvuran hasta ve yakınları doğal olarak teşhis ve akabinde tedavi ister, fakat beklenmeyen hataların getirmiş olduğu sorunların izahı ve geri dönülmesi bazen mümkün olmayabilir. Bu yüzden hasta güvenliğini tehdit edici unsurlar belirlenerek en başta insan sağlığı felsefesinin yerine getirilmesi gerekmektedir.

Merhamet yorgunluğunun hem hastaya hem sağlık hizmeti sağlayıcısına zarar verdiği aşikardır. O halde hastalara bakım veren sağlık çalışanlarına merhamet yorgunluğu ile alakalı testler yapıp, merhamet yorgunluğu içinde olan sağlık çalışanına gerekli sosyal ve psikolojik tedavinin sağlanması kaçınılmaz bir hale gelmiştir.

Merhamet yorgunluğu ve hasta güvenliği birbirini etkileyen iki unsur olarak düşünülmelidir. Onun için, hem hasta güvenliğini riske sokacak tutumları hem de merhamet yorgunluğuna maruz kalacak çalışanları motive edecek davranışların belirlenmesi de gerekir. Çalışmanın teorik olarak ele alınmasını göz önüne alırsak, hastanelerde uygulamalı olarak sağlık hizmeti sağlayıcılarına ölçme tekniklerinden herhangi birini kullanarak daha geniş ve detaylı bilgiye ulaşılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKALIN, H. E. (2005). Yoğun Bakım Ünitelerinde Hasta Güvenliği. *Yoğun Bakım Dergisi*, 5(3), 141-146.
- AKÇAY, G. (2019). Acil Servislerde Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Hasta Güvenliğine İlişkin Tutumları Ve Hasta Güvenliğinde Etkili Faktörler. *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.*
- AKMAN, A.B.(2010). Hasta Güvenliği Kültürü Ve Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Hasta Güvenliği Kültürü İle İlgili Algılarını Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hastane ve Sağlık Kuruluşlarında Yönetim Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.*
- ALTINDIŞ, M. (2014). Hasta Güvenliği ve Komplikasyonlar. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, 32, 68-73.
- ASLAN, H., ERCİ, B. ve PEKİNCE, H. (2021). Relationship Between Compassion Fatigue in Nurses, and Work-Related Stress and the Meaning of Life. *Journal of Religion and Health*, 1-13.
- ASLAN, Y. (2019). Bir Üniversite Hastanesinde Bildirimi Yapılan Tıbbi Hata / Olayların “Dünya Sağlık Örgütü Hasta Güvenliği Uluslararası Sınıflandırmasına Göre Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.*
- AVŞAROĞLU, S. (2019). Merhamet Eğitimi Programının Üniversite Öğrencilerinin Merhametli Olma Düzeylerine Etkisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (3), 2484-2500.

- AYGİN, D. VE CENGİZ, H. (2011). İlaç uygulama hataları ve hemşirenin sorumluluğu. Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni, 45(3), 110-114.
- BAĞCIVAN, E. (2019). Çocuk Hemşirelerinde Merhamet Yorgunluğunun Mesleki Yaşam Kalitesi İle İlişkisi. Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- BARLUK, E. (2019). Cerrahi Hemşirelerinin Mesleğe Bağlılık Düzeylerinin Hasta Güvenliğine İlişkin Bilgi, Tutum ve Davranışlarına Etkisi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- BARSBAY, S., PARILTI, N. ve BARSBAY, Ç. M. (2018). Healthcare Professionals' Attitudes Regarding Patient Safety in Clinics. Journal of Current Researches on Health Sector, 8 (2), 67-78.
- BOAMAH, S. A., LASCHINGER, H. K. S., WONG, C. and CLARKE, S. (2018). Effect of transformational leadership on job satisfaction and patient safety outcomes. Nursing outlook, 66(2), 180-189.
- BRANCH, C.,and KLİNKENBERG, D. (2015). Compassion fatigue among pediatric healthcare providers. MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing, 40(3), 160-166.
- CENGİZ, C. (2014). Hasta Güvenliğinde Kimlik Doğrulama, Hastaların Doğru Tanımlanmasının Önemi, Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri Ve Bir Üniversite Hastanesi Uygulama. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Anabilim Dalı, Hastane İşletmeciliği Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- COETZEE, S. K., and KLOPPER, H. C. (2010). Compassion fatigue within nursing practice: A concept analysis. Nursing & health sciences, 12(2), 235-243.
- ÇAKMAK, C., KONCA, M. ve TELEŞ, M. (2018). Türkiye Ulusal Güvenlik Raporlama Sistemi (GRS) Üzerinden Tıbbi Hataların Değerlendirilmesi. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 21 (3), 423-448.
- ÇINAR, D. ve KARADAKOVAN, A. (2016). Yoğun Bakım Ünitelerinde Hasta ve Çalışan Güvenliği. Yoğun bakım hemşireliği dergisi, 20(2), 116-122.
- ÇIRPI, F., DOĞAN M, Y. ve KOCABEY, Y.M. (2009). Hasta güvenliğine yönelik hemşirelik uygulamalarının ve hemşirelerin bu konudaki görüşlerinin belirlenmesi. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim Ve Sanatı Dergisi.2(3), 26-34.
- ÇİNGÖL, N., ÇELEBİ, E., ZENGİN, S., ve KARAKAŞ, M. (2018). Bir Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Merhamet Düzeylerinin İncelenmesi. Klinik Psikiyatri Dergisi, 21(1), 61-67.
- DAY, J. R. and ANDERSON, R. A. (2011). Compassion fatigue: an application of the concept to informal caregivers of family members with dementia. Nursing Research and Practice. 1-10.
- DİKMEN, Y. ve AYDIN, Y. (2016). Hemşirelerde Merhamet Yorgunluğu: Ne? Nasıl? Ne Yapmalı?. Journal of Human Rhythm, 2(1), 14-21.
- EMANUEL, L., BERWICK, D., CONWAY, J., COMBES, J., HATLİE, M., LEAPE, L., ... & WALTON, M. (2009). What exactly is patient safety?. Journal of Medical Regulation, 95(1), 13-24.
- ER, Ş.N. (2019). Sağlık Çalışanlarının Ve Hastaların Hasta Güvenliği Algısı Ve Tutumu: Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Örneği. İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- ERCAN, B. (2019). Hemşirelerin Ekip Çalışması Tutumu Ve Bazı Mesleki Özelliklerinin Hasta Güvenliği Kültürüne Etkisi. Koç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ERTÜMER, A.G (2019). Sağlık Profesyonellerinin Merhamet Yorgunluğu Düzeyinin Hasta Güvenliğine Etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- FİGLE, C. R. (2002). Compassion fatigue: Psychotherapists' chronic lack of self care. *Journal of clinical psychology*, 58(11), 1433-1441.
- FİLİZ, E. (2009). Hastanede hasta güvenliği kültürü algılamasının ve sağlık çalışanları ile toplumun hasta güvenliği hakkındaki tutumunun belirlenmesi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- HARROWING, J. (2011) "Compassion Practice by Ugandan Nurses Who Provide HIV Care" OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing. 16(1), Manuscript 5.
- JENKINS, B. and WARREN, N. A. (2012). Concept analysis: Compassion fatigue and effects upon critical care nurses. *Critical Care Nursing Quarterly*, 35(4), 388-395.
- KARABIYIK, L. (2012). Yoğun Bakımda Sık Yapılan Tıbbi Hatalar. *Yoğun Bakım Dergisi*, 10(1): 40-49.
- KARATAŞ, M. ve YAKINCI, C. (2010). Tıbbi Hata Nedenleri ve Çözüm Yolları. *Journal of Turgut Ozal Medical Center*, 17 (3) , 233-236.
- KIŞMİR, Ş. ve İRGE, N. T. (2020). Merhamet Yorgunluğu Düzeyinin Çalışanların Motivasyonu Ve İş Doyumlarına Etkisi: Sağlık Çalışanları Üzerinde Bir Uygulama. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 3(1), 1-18.
- KORKMAZER, F., YILDIZ, A. ve EKİNGEN, E. (2016). Sağlık Personeli Hasta Güvenliği Kültürü Algılarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma . *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 141-154.
- LOMBARDO, B., and EYRE, C., (2011) "Compassion Fatigue: A Nurse's Primer" OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing 16(1), Manuscript 3.
- MACİT, M., ORHAN, S. ve GÜMÜŞ, M. (2021). Türkiye’de Sağlık Kurumlarında Uygulan Tıbbi Hatalar Üzerine Yapılan Araştırmalar: Ulusal Makaleler Ve Lisansüstü Tezler Üzerine Bir Derleme. *Pearson Journal Of Social Sciences & Humanities*. 6(11), 241-256.
- MANAV, G. ve KARADEMİRLER, Y. (2018). Hasta Güvenliği Kültürü. *Güncel Pediatri*, 16 (3), 103-116.
- McFADDEN, K. L., STOCK, G. N. and GOWEN, C. R. (2006). Implementation of patient safety initiatives in US hospitals. *International Journal of Operations & Production Management*. 26(3), 326-347.
- McHOLM, F. (2006). Rx for compassion fatigue. *Journal of Christian Nursing*, 23(4), 12-19.
- MİTCHELL, P. H. (2008). *Defining Patient Safety and Quality Care*. Edit: Ronda G Hughes, Patient Safety and Quality: An Evidence-Based Handbook for Nurses. HRQ Publication No. 08-0043. Rockville.
- ONGANER, E., BOZKURT, B. ve KILIÇ, M. (2014). Hastalar için hasta güvenliği. *J Kartal TR*, 25(2), 171-174.
- OVALI, F. (2010). Hasta Güvenliği Yaklaşımları. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 1(1), 33-43.

- ÖZCAN, T.H. (2018). Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Bir Özel Hastanede Hasta Güvenliği Kültürü. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, ANKARA.
- ÖZEN, Y., M (2020) Sağlık Çalışanlarının Duygusal Zekâ Düzeyinin Merhamet Yorgunluğuna Etkisinde Bireysel Ve Örgütsel Değişkenlerin Aracı Rolü. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- PEHLİVAN, T. (2019). Onkoloji-Hematoloji Hemşirelerine Uygulanan Kısa Ve Uzun Süreli Merhamet Yorgunluğu Dayanıklılık Programı'nın Yaşam Kalitesi, Algılanan Stres Ve Psikolojik Dayanıklılık Üzerine Etkisi. Koç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programı, Doktora Tezi, İstanbul.
- PEHLİVAN, T., ve GÜNER, P. (2018). Merhamet yorgunluğu: Bilinenler, bilinmeyenler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 9(2), 129-134.
- POLAT, F. N., ve ERDEM, R. (2017). Merhamet Yorgunluğu Düzeyinin Çalışma Yaşam Kalitesi İle İlişkisi: Sağlık Profesyonelleri Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 291-312.
- POLAT, O. ve PAKIŞ, I. (2011). Tıbbi uygulama hatalarında hekim sorumluluğu. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 119-125.
- SABO, B. (2011) "Reflecting on the Concept of Compassion Fatigue" *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing* 16(1), Manuscript 1.
- SALUR, H. (2019). Bir Eğitim Araştırma Hastanesinde Çalışan Hekim Ve Hemşirelerde Psikolojik Sermaye İle Merhamet Yorgunluğu Arasındaki İlişki. İstanbul Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- SAYEK, F. (2010). Hasta Güvenliği: Türkiye ve Dünya. TTB Raporları /Kitapları.
- SEÇER, B. (2019). Sağlık Çalışanlarının Hasta Güvenliği Kültürüne Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- SLATTEN, L. A., CARSON, K. D. and CARSON, P. P. (2011). Compassion Fatigue And Burnout: What Managers Should Know. *The Health Care Manager*, 30(4), 325-333.
- ŞEREMET, G. G., ve EKİNCİ, N. (2021). Sağlık Çalışanlarında Merhamet Yorgunluğu, Merhamet Memnuniyeti Ve Merhamet Korkusu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(29). 330-344.
- TANRIÖVER, M. D. , SERTESER, M., ÜNSAL, İ., ve AKALIN, H. E. (2016). Tanı Hataları: Güvenli ve Yüksek Kaliteli bir Sağlık Sistemi için Öncelikli bir İyileştirme Alanı. Acıbadem Üniversitesi, Sağlık politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 1. Basım.
- UÇAR, N., YILDIRIM, G., ESER, D., ÖZÇELİK, Z., AYHAN, B., GÜLSÜN PAMUK, A., ... ve AYPAR, Ü. (2013). Gece ve Gündüz Şiftlerinde, Sağlık Çalışanlarının Hata Bildirimlerinin Değerlendirilmesi. *Türk Yogun Bakım Derneği Dergisi*, 11. 93-100.
- VURAL, F., ÇİFTÇİ, S., FİL, Ş., AYDIN, A. ve VURAL, B. (2014). Sağlık Çalışanlarının Hasta Güvenliği İklimi Algıları ve Tıbbi Hataların Raporlanmasını. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 152-157.
- WORLD HEALTH ORGANİZATİON. (2017). Patient safety: making health care safer (No. WHO/HIS/SDS/2017.11). World Health Organization.

- YENİCE, G. K., ESENAY, F. I. ve SEZER, T. A. (2021). Çocuk Cerrahisi Hemşirelerinin Hasta Güvenliği Kültürünün Belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24(1), 76-83.
- YETGİNLİOĞLU, Ö. (2009). Sağlık Kurumlarında Hasta Güvenliğinin Sağlanmasında Kalite Ve Akreditasyon Çalışmalarının Önemi: Ankara İlindeki İki Hastanede Hasta Güvenliği Çalışmalarının Değerlendirilmesine Yönelik Mukayeseli Bir Uygulama. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yönetim Organizasyon Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

<https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 12.02.2021

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

ARAÇ KASKOSU FARKINDALIĞI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: ISPARTA İLİ ÖRNEĞİ¹

A STUDY ON PURCHASING COMPREHENSIVE CAR INSURANCE AWARENESS: AN EXAMPLE OF ISPARTA PROVINCE

Seyfettin Alper YAMAN²
Prof. Dr. Selim Adem HATIRLI³

ÖZ

Ekonomik büyüme, gelir dağılımı adaletinin tesis edilmesiyle birlikte toplumda refahın artmasına neden olmaktadır. Bu artışa bağlı olarak bireylerin varlıklarını koruma çabaları, kasko sektörünün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Süleyman Demirel Üniversitesi'nde çalışan bireylerin kasko yaptırma farkındalığının belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışma sonucunda, analize dahil edilen 233 kişinin %56,2'sinin düzenli olarak kasko yaptırdığı belirlenmiştir. Çalışmaya katılan katılımcıların sosyo-ekonomik ve demografik dağılımlarının özelliklerine bakıldığında, ankete katılan 233 kişiden 100'ünün kadın (%43), 133'ünün erkek (%57) olduğu, düzenli olarak kasko yaptıranların, 131 kişiden 53'ünün kadın (%40) ve 78'inin erkek (%60) olduğu, düzenli kasko yaptıranların yaklaşık %66'sının 26 ile 45 yaşları arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yaklaşık %89'unun lisans ve lisansüstü eğitime sahipken 5'inin işçi, 49'unun idari ve 77'sinin akademik personel olduğu tespit edilmiştir. Yine tablo 1'e bakıldığında düzenli olarak kasko yaptıran katılımcıların risk durumları değerlendirildiğinde ise yaklaşık %23'ünün (30 kişi) risk alanlar, %43'ünün (56 kişi) risk almayı sevmeyen ve %34'ünün ise (45 kişi) kararsız olduğu tespit edilmiştir.

Oluşturulan hipotezler, anket analiz sonuçlarına göre, kasko yaptırırken kasko poliçe değerinin etkili oluşunun cinsiyete göre değişmediği, eğitim durumuna göre farklı olduğu, kasko mecburiyeti olmasa da kasko yaptırma düşüncesinin, gelire bağlı değişiklik gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kasko, Otomotiv, Sigorta, Tüketici Davranışı

JEL Kodları: C10, D12, G22, L62

ABSTRACT

Economic growth, together with the establishment of fairness in income distribution causes an increase in welfare in the society. Consequently, the efforts of individuals to protect their assets gave rise to the insurance industry.

This study aims to determine the awareness of individuals working at Suleyman Demirel University about obtaining automobile insurance. The findings show that 56.2% of the 233 people included in the analysis renewed automobile insurance regularly. Considering the characteristics of the socio-economic and demographic distribution of the participants in the study, of the 233 respondents, 100 (43%) were female and 133 (57%) were male. Of those who regularly have automobile insurance, 53 out of 131 are women (40%) and 78 are men (60%), about 66% of regular automobile insurers were between the ages of 26 and 45. In addition, it was determined that about 89% of them have undergraduate and graduate education, 5 of them are workers, 49 of them are administrative and 77 of them are academic staff. Again, when looking at table 1, when assessing the risk situations

¹ Bu makale Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Seyfettin Alper Yaman tarafından yazılan "Araç Kaskosu Yaptırma Seçimini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Isparta İli Üniversite Personeli Örneği" başlıklı tezinden türetilmiştir.

² Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, alperyaman34@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6929-1705

³ Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, selimhatirli@sdu.edu.tr ORCID ID: 0000-0001-9632-3071

of participants who regularly have automobile insurance, it was found that about 23% (30 people) are risk takers, 43% (56 people) do not like to take risks, and 34% (45 people) were determined to be undecided.

According to the results of the hypotheses created by the analysis of the survey, it was determined that the effectiveness of the automobile insurance policy does not change according to gender, it differs according to the educational status, although there is no obligation to have automobile insurance, although there is no obligation to take out automobile insurance, it has been determined that the idea of taking out automobile insurance varies depending on income.

Keywords: Automobile Insurance, Automotive, Insurance, Consumer Behavior

Gel Codes: C10, D12, G22, L62

1.GİRİŞ

Sigorta, risk yönetiminden sorumlu kurumlar tarafından, aynı riskle karşı karşıya kalabilecek kişi ve işletmelerin, meydana gelebilecek zarar olasılıklarını karşılamak için oluşturulmuş bir organizasyondur (Akmüt Özdemir, 1980:9). Yıllık olarak düzenlenen kasko sigortası, bu süre zarfında sigortalıyı tüm yıl boyunca tehlikelere karşı mali olarak güvence altına alır. İsteğe bağlı olarak düzenlenen kasko poliçesindeki temel amaç, araçta oluşan hasarın tespiti ile poliçede yer alan maddeler çerçevesinde hasar maliyetlerini kısmen ya da tamamen karşılamaktır.

Kasko sigortası, araç sigortalarından biridir ve amacı; hasar, yangın, hırsızlık, dış etkenler, vb. gibi sigortalının iradesinin dışında oluşan durumlarda meydana gelecek maddi ve manevi zararların giderilmesi için yapılan bir güvence olmasıdır. Sigorta türlerinden zorunlu trafik sigortası kaskodan ayrılmaktadır. Zorunlu trafik sigortası, araca sahip bireylerin yaptırmasının zorunlu olduğu bir sigorta türüdür. Meydana gelen kazaların sonucunda oluşan hasar ve zararların giderilmesini sağlamaktadır (Uluğ, 2001:3). Araç sahibi kişilerin sigorta satın alma kararlarını etkileyen faktörleri incelemek ve bu faktörlerin sigorta satın alma kararlarını nasıl, hangi oranda etkilediğini belirlemek büyük önem taşır.

Ulusal literatürde sigorta ve kasko konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Durmuş (2011) çalışmasında; sigorta sektörünün tarihi ve gelişimini inceleyerek, Tokat ilindeki bireylerin araç kaskosu tercihlerindeki seçimlerini araştırmıştır. Farklı bir çalışmada Tokat ilindeki bireylerin kasko sigortası tercihlerini etkileyen faktörler Logit modeliyle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda; gelir, ehliyet kullanım süresi, geçirilen maddi hasarlı trafik kazasının olup olmadığı, otomobilin değeri gibi değişkenlerin istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde kasko sahipliğini pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Eygü ve Soğukpınar (2012), araç sahiplerinin araç kasko sigorta poliçesi sahiplik oranlarını, poliçe sahipliğinde etkili olabilecek faktörleri, kasko sigorta poliçesine sahip olanların poliçeyi satın aldıkları şirket hakkındaki düşüncelerini, kasko sigorta poliçesine sahip olmayanların kasko yaptırmamalarında etkili olan faktörler incelenmiş, analizde katılımcıların %93,2'si erkek %6,8'i bayandır. Yaş gruplarına göre katılımcıların %10,9'u 18-25, %38'i 26-33, %26,1'i 34-41, %14,5'i 42-49, %10,6'ı 50 ve üstü yaş grubunda yer aldığı bulgularına ulaşmışlardır. Başka bir araştırmada ise Demiray ve Alma (2016), kasko sigortacılığında müşteri davranışları ve satın alma tercihlerinin belirlenmesinde; demografik, psikolojik, ekonomik ve sosyokültürel özelliklerin etkisinin varlığını, Celal Bayar Üniversitesi personeline uygulanan bir çalışmayla lojistik regresyon modeli kullanılarak araştırmıştır. Araştırmaya %59,7'si erkek ve %40,3'ü kadın katılmış, katılımcıların %45,1'i 18-35, %30,6'sı 36-45 ve %24,3'ü 46 ve üzeri yaş aralığında olduğu, ayrıca %5,1'inin ilköğretim, %8'inin ortaöğretim, %39,2'sinin lisans ve %47,7'sinin lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduğu analizine ulaşılmıştır. Bu araştırmalara benzer olarak Tayyar ve Dinçer (2017) çalışmalarında; ilk olarak kişilerin kasko poliçesi yaptırırken dikkat etmesi gereken alanların şirket faktörü, poliçe fiyatları ve teminat

olduğunu belirlemiştir. Ardından, çok kriterli karar destek yöntemlerinden TOPSIS ve VIKOR yöntemleri kullanılarak kasko poliçe önerileri değerlendirilmiştir. Gümüş ve Özdemir (2018), sigortalanabilir risklerin belirlenmesi, ölçülmesi ve fiyatlandırılması amacıyla Aydın ilinde yaşayan araç sahiplerinin kasko sigorta tercih nedenlerini araştırmışlardır. Bu çalışmalarında Ki-kare analizi kullanmışlardır. Başka bir çalışma olan Yayar ve Daşçı (2019), Kars ilindeki tüketici davranışlarının kasko tercihleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada Logit regresyon analiz yöntemi kullanılmıştır. Modelde yer alan açıklayıcı değişkenler arasından, hane halkı geliri, bireyin risk tutumu, hasarlı kaza varlığı, farklı kullanıcı varlığı ve otomobilin piyasa değeri gibi değişkenlerin kasko sigortası tercihinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bu çalışmanın temel amacı, bireylerin kasko sigortası seçiminde etkili olan faktörlerin araştırılmasıdır. Bu amaçla, çalışmanın bulguları Süleyman Demirel Üniversitesi personeline ilişkin hazırlanan anket ile belirli bir örnekleme uygulanmıştır. Gelir, yaş, eğitim durumu, aracın piyasa değeri, kişilerin riski sevmeleri gibi önemli değişkenlerin bireylerin kasko yaptırmasında etkili faktörler olup olmadıkları incelenmiştir. Ayrıca bireylerin araçlarına kasko yaptırma kararlarında kasko hizmeti sunan şirketlerin kasko poliçe değeri, verdikleri poliçe indirimleri veya kampanyalar vb. gibi faktörlerin etkisi de araştırılmıştır.

2.Sigorta, Kasko ve Risk Kavramları

2.1. Sigorta Kavramı

İnsanlar refah seviyelerini artırmaya başladıktan sonra hem gelişmiş hem de gelişmekte olan bütün ülkelerin birincil amacı, riskli durumları ortadan kaldırmak istemeleri olmuştur. Bireylerin yaşadıkları olayların, kazaların, zararların sonucunda oluşan maddi ve manevi durumların üstesinden gelebilme ihtiyacı, sigortanın doğmasına yol açmıştır. Yaşam boyu karşılaşılan tehlikelerin önüne geçilmesinin mümkün olmaması ile birlikte, tehlike sonucu oluşacak hasarın karşılanmasına ihtiyaç duyulması, sigorta kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Uğur, 2004:4). Sigorta, aynı duruma sahip kişi ve şirketlerin yaşayabilecekleri risk olasılıklarının vurgulanması ve bu olasılıkların farkına varıldığında meydana gelebilecek kayıpları karşılamak için risk yönetiminden sorumlu bir kuruluştur (Akmüt Özdemir, 1980:9).

Sigortacılık faaliyetlerinden bireylerin tam anlamıyla faydalanabilmesi için, sigorta poliçesini yaptırmak ve olası riskler oluştuğunda bu riskleri ortadan kaldırmak ve ortaya çıkacak ekonomik ihtiyacı karşılamak, sigorta bilincini yaymak ve memnuniyetini oluşturmak önemlidir. Sigortacılığın temel mantığı, olası zararları sigortalılar arasında tahsis etmek ve onu ekonomik olarak katlanılabilir kılmaktır (Bıkmaz, 1991:2). Sigorta, ekonomik ve sosyal işlevlere sahip bir faaliyettir. Bu faaliyetlerin tamamlanması ile genelleştirilmiş belirli bir algının oluşması bir güven ilişkisi ile gerçekleştirilir. Sigortacılıkta faaliyet gösteren kişi ve kuruluşların işlemlerini kurallara bağlaması ve işlemlerin bu kurallara uygun olarak yürütülüp yürütülemediğinin izlenmesi, sigorta ilişkilerinin kurulması ve ilkelerinin belirlenmesi, güvenilirlik ve düzen açısından önemlidir.

2.2 Kasko Kavramı

Kasko sigortası, araç sigortalarından biridir ve amacı; hasar, yangın, hırsızlık, dış etkenler, vb. gibi sigortalının iradesinin dışında oluşan durumlarda meydana gelecek maddi ve manevi zararların giderilmesi için yapılan bir güvence olmasıdır (Demiray vd.,2016:151). Araçları ve ekonomik

durumumuzu nasıl koruyacağınızı bilmek, herhangi bir araç sahibi için bir zorunluluk haline gelmektedir. Çünkü kasko sigortasının avantajlarını bilmeden, sigortasız trafiğe çıkma riskleri her geçen gün artmaktadır.

Kasko sigortasının sigorta türleri içerisinde önemi büyüktür. Kasko sigortası ile sürücüler sadece kaza riskine karşı değil, hırsızlık, sel, yangın, doğal afet gibi kişinin kontrolü dışında gelişen etkenlere karşı da kendilerini korurlar. Kasko isteğe bağlı bir sigorta türüdür. Sigortacının talebi doğrultusunda teminatlar, ek ilavelerle uzatılabilir, sigorta poliçeleri, ihtiyaca göre belirlenip, teminat kapsamı genişletilebilir. Sigorta şirketleri kasko poliçelerinde kişilerin sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri gibi birçok veriyi dikkate alarak oluşabilecek risk durumlarına karşı kasko fiyatlarını belirlemektedirler (Demir vd., 2018:262-263). Bunlar poliçedeki teminatların bir veya birkaçını kapsayan Klasik Kasko, ek teminatlar eklenebilen Ek Özellikli Kasko, kasko sigortası güvencesinin tamamını kapsayan Tam (Full) Kasko gibi çeşitleri alternatif olarak sunmaktadırlar. Bu fark ile sürücüler ihtiyaçlarına göre ve uygun fiyata istedikleri kaskoya sahip olabilmeyi elde edebilmektedirler. Sürücülerin en uygun kasko sigortasından maksimum faydayı elde etmeleri, kaskoyu etkileyen faktörleri anlamaları ve bu faktörleri kasko yaptırırken değerlendirmeleri önemlidir. Bu nedenle, kasko yaptırırken kasko poliçesi kapsamını incelemek önemlidir. Bu nedenle kasko satın alırken tüm olasılıkları göz önünde bulundurularak, aracın teminatı dikkatli bir şekilde belirlenmelidir.

Araç kaskosu yaptırmak isteyen kişiler düşük maliyetli hizmet ve uygun ödeme koşulları istemektedirler. Bu iki faktör, sigorta şirketlerini kişisel bir bakış açısıyla değerlendirirken, ilk sıralarda tercih edilmelerinde etkili olmaktadır (Demiray vd., 2016:152). Tüm bunlara ek olarak kasko sadece maddi açıdan yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda kasko primlerini düşürerek ve araçların güvenli kalmasını sağlamak amaçlı hasarsızlık indiriminden yararlanılmasını ve böylece tasarruf edilmesini de sağlar.

2.3 Risk Kavramı

Risk, olası neden, yani tehlike anlamında kullanılır. Riskler, bir kişinin ölçülebilir parasal kazancını tehdit eden tehlikeler olarak da tanımlanabilir. Riskin yüksek veya düşük olması, finansal kuruluşların ve sigorta şirketlerinin risk oranını belirlemede önemlidir.

“Riski belirlemeye yarayan aşağıdaki sorular ise bu yargıyı güçlendirmektedir (Haller Matthias, 1975:25).”

- Hangi tehlikeler insanları gerçekten tehdit etmektedir?
- Bu tehlikelerin gerçekleşme olasılığı nedir?
- Bu tehlikelerin gerçekleşmesi ne gibi sonuçlara yol açar?
- Bu tehlikelerle nasıl karşılaşılmaktadır?

“Bir sigorta şirketinin gelecekteki zarar tahmini ile fiili zarar arasında farklar görülebilir. Bu farkın olası değerinden küçük veya ona eşit olması durumunda, sigortacı için bir sorun yoktur. Ancak farkın beklenen değerden büyük olması durumunda "Sorumlulukların Eşitliği İlkesi" gereği elinde bulundurduğu ödentiler gerçekleşen kayıpları karşılayamaz (Akmüt Özdemir, 1980:81).” Bu durum, sigorta işletmesini "sigortacılık riski" denilen bir risk ile karşı karşıya bırakır. Sigortacı bu riskin şiddetini azaltmak amacı ile yeterli sayıda sigorta işlemi yapmaya çalışır. Böylece tahmin edilen değerle, gerçekleşen değer arasındaki belirsizliği azaltmayı amaçlar (Kılıçkaptan, 1988:1-2). Buna karşın tüm

riskler sigortalanamaz. Bir riskin sigortalanabilmesi için önce hasarın rastgele gerçekleşmesi gerekir. Diğer bir gereklilik ise hasarın tespit edilip ölçülmesidir.

3. Materyal ve Metot

Araştırmada veri ve bilgi toplamak amacı ile anket yöntemi kullanılmıştır. Çalışma için hazırlanan anket; tüm dünyada olduğu gibi ülkemizi de etkisi altına alan pandemi nedeniyle, google. docs programı kullanılarak web (İnternet) ortamında Süleyman Demirel Üniversitesi'nde görev yapmakta olan akademik personel, idari personel ve sözleşmeli personele uygulanmıştır. Bu anlamda analiz sonucunda elde edilen bulgular 276 birimlik örneklemin görüşleri üzerinden dikkate alınmıştır. Araştırmada veri ve bilgilerin toplanması için geliştirilen ankette; bireylerin sosyo-ekonomik karakteristikleri, araç ve kasko bilgileri, ekonomik kriterler, psikolojik kriterler ve diğer kriterlerden oluşan bilgiler yer almıştır.

Anket, Süleyman Demirel Üniversitesi'nde çalışan 276 kişiye uygulanmıştır. Ankete katılan 276 kişiden 43'ünün bir aracının olmadığı bilgisine ulaşıldığından, geriye kalan 233 kişinin bilgileriyle analizler yapılmıştır. Anket yolu ile elde edilen veriler, demografik bilgilerle (cinsiyet, yaş grubu, gelir, eğitim düzeyi, vb.) çaprazlanmıştır. Bu çaprazlamalar sonucunda, Ki-kare test istatistiği kullanılmıştır. "Ki-Kare Testi genellikle gözlemlenen değerlerin teorik değerlerle uygun olup olmadığını, iki farklı özelliğe sahip olan örneklemin birbirinden bağımsız olup olmadığını ve örneklemin dağılımının bilinen bir dağılıma uygun olup olmadığını test etmek amacıyla uygulanmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2015:242)." Ayrıca, Mann Whitney-U testi de uygulanarak bireylerin araçlarına kasko yaptırma tercihlerine göre, gruplar arası (özellikle ikili gruplar) farklılıkların var olup olmadığı ortaya konmuştur. "Mann-Whitney U Testi: Bu test bağımsız örnekler için uygulanan T-testinin parametrik olmayan alternatifidir. T-testinde olduğu gibi iki grup ortalamalarının karşılaştırılması yerine, Mann-Whitney U testi grupların medyanlarını karşılaştırır. Sürekli değişkenlerin, iki grup içerisinde değerlerini sıralı hale dönüştürür. Böylece, iki grup arasındaki sıralamanın farklı olup olmadığını değerlendirir. Değerler sıralı hale dönüştürüldüğü için, değerlerin asıl dağılımları önemli değildir (Kalaycı vd. 2006: 99) ."

Araştırmada gerçekleştirilen analizler SPSS istatistiksel paket programı ile yapılmıştır. Güvenirlilik analizinin sonucunda Cronbach's Alpha güvenirlilik katsayısı 0,98 olarak elde edilmiştir. Bu değer, uygulanan anketin güvenirliliğinin yüksek olduğunu belirtmektedir.

Araştırmanın Bulguları

Çalışmaya katılan katılımcılarının sosyo-ekonomik ve demografik dağılımlarının, özelliklerine bakıldığında, ankete katılan 233 kişiden 100'ünün kadın (%42,9), 133'ünün erkek (%57,1) olduğu, düzenli olarak kasko yaptıranların ise 131 kişiden 53'ünün kadın (%40,5), 78'inin erkek olduğu (%59,5), düzenli kasko yaptıranların yaklaşık %66'sının 26 ile 45 yaşları arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yaklaşık %89'unun lisans ve lisansüstü eğitime sahipken 5'inin işçi, 49'unun idari ve 77'sinin akademik personel olduğu ve kasko yaptıranlardan yaklaşık %70'inin 2011- 2020 model yılları arasındaki araca sahip oldukları tespit edilmiştir. Yine tablo 1'e bakıldığında düzenli olarak kasko yaptıran katılımcıların risk durumları değerlendirildiğinde ise yaklaşık %23'ünün (30 kişi) risk alanlar, %42,7'sinin (56 kişi) risk almayı sevmeyen ve %34,4'ünün ise (45 kişi) kararsız olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre bireylerin %56,2 sinin düzenli olarak kasko yaptırdığı belirlenmiştir. Tablo 1'de

bireylerin sosyo-ekonomik özelliklerine göre düzenli olarak kasko yaptırıp yaptırmama durumları ortaya konmuştur.

Aracına düzenli olarak kasko yaptıran araç sahiplerinin anketin uygulandığı dönemde de araçlarında kaskolarının var olduğu belirlenmiştir. Ancak, araç sahiplerinin araçlarına düzenli olarak kasko yaptırmama isteklerinin olduğu düşünülse de kasko poliçelerinin fiyatlarının bu düşüncede etkili olduğu gözlenebilir. Ekonomik sebeplerden dolayı, değeri yüksek araçlara sahip olan kişiler, değeri düşük araca sahip olanlara göre, araçlarına kasko yaptırmayı daha çok tercih etmektedirler.

Tablo 1: Sosyo-Ekonomik Karakteristiklere Göre Düzenli Kasko Yaptırma ve Yaptırmama

ÖZELLİKLER	Düzenli Kasko Yaptıranlar		Düzenli Kasko Yaptırmayanlar	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Cinsiyet				
Kadın	53	40,50%	47	46,10%
Erkek	78	59,50%	55	53,90%
Yaş				
18-25	8	6,10%	7	6,90%
26-35	48	36,60%	44	43,10%
36-45	39	29,80%	33	32,40%
46-55	21	16,00%	15	14,70%
56 ve üzeri	15	11,50%	3	2,90%
Medeni Durum				
Evli	72	55,00%	39	47,60%
Bekar	59	45,00%	63	52,40%
Eğitim Durumu				
Lise	4	3,10%	3	2,90%
Ön Lisans	10	7,60%	10	9,80%
Lisans	35	26,70%	33	32,40%
Yüksek Lisans	31	23,70%	37	36,30%
Doktora	51	38,90%	19	18,60%
Görevi				
İşçi	5	3,80%	15	14,70%
İdari Personel	49	37,40%	50	49,00%
Akademik Personel	77	58,80%	37	36,30%
Aylık Hane Halkı Geliri				
<3000	0	0	2	2,20%
3001-5000	11	8,40%	14	13,70%
5001-7000	25	19,10%	44	43,10%
7001-8000	30	22,90%	18	17,60%
8001-9000	17	13,00%	8	7,80%
9001-10000	10	7,60%	8	7,80%
>10000	38	29,00%	8	7,80%
Araç Model Yılı				
2005 ve Altı	4	3,10%	9	8,80%

2006-2010	30	22,90%	50	0,49%
2011-2015	52	39,60%	33	32,40%
2016-2020	41	31,30%	10	9,80%
2021	4	3,10%	0	0
Risk Alanlar				
Kesinlikle Katılmıyorum	19	14,50%	10	9,80%
Katılmıyorum	37	28,20%	32	31,40%
Kararsızım	45	34,40%	37	36,30%
Katılıyorum	11	8,40%	15	14,70%
Kesinlikle Katılıyorum	19	14,50%	8	7,80%

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, normallik testi sonuçları dikkate alınarak analiz edilmiş, normallik testi sonuçlarının değerlendirilmesi ile tablo'2 de görüldüğü üzere Shapiro Wilk ve Kolmogorov Smirnov testlerinde p değerleri 0,05 değerinden küçük olmasından dolayı dağılım normal değildir.

Tablo 2: Normallik Analizi Sonuçları

Normallik Testi		
	Kolmogorov-Smirnov ^a	Shapiro-Wilk
	P-Değeri	P-Değeri
Kasko yaptırmamda kasko poliçesinin fiyatı etkilidir.	0,00	0,00
Aracımın değeri yüksek ise kasko yaptırım.	0,00	0,00
Aracımın değeri düşük ise kasko yaptırım.	0,00	0,00
Kasko yaptırmamda, malvarlığımı güvence altına alma isteğim etkilidir.	0,00	0,00
Ekonomik durumum kasko yaptırmama engel değildir.	0,00	0,00
Aracım için trafik sigortasının yeterli olduğunu düşünürüm.	0,00	0,00
Kasko şirketlerinin yapacağı indirimler ve kampanyalar kasko yaptırmamda etkilidir.	0,00	0,00
Aracımın yaşı kasko yaptırmama engel değildir.	0,00	0,00
İkinci el bir araç alımdan sonra da kasko yaptırım.	0,00	0,00
Aracım için kasko mecburiyeti olmasa bile kasko yaptırmayı düşünürüm.	0,00	0,00
Risk almayı severim	0,00	0,00
Duyduğum kaza haberleri kasko yaptırmamda etkilidir.	0,00	0,00
Aracım kaskolu ise kendimi güvende hissederim.	0,00	0,00
Aracım hayatımda önemli bir yer tuttuğundan kasko yaptırım.	0,00	0,00
Kasko yaptırmamda yaşadığım kazalar ve/veya olumsuz olaylar etkilidir.	0,00	0,00
Kaza sonrası oluşabilecek manevi hasarlar kasko yaptırmamda etkilidir.	0,00	0,00
Ağır maddi hasarlı bir kaza yaşayabilme düşüncesi kasko yaptırmamda etkilidir.	0,00	0,00

Kaskomu güvendiğim tanınmış bir firmaya yaptırım.	0,00	0,00
Kasko hakkında bilgi eksikliğim kasko yaptırmamda tereddüt etmeme neden olur.	0,00	0,00
Çevremdekilerin tavsiyesi kasko yaptırmamda etkilidir.	0,00	0,00
Diğer sürücülere güvensizliğim kasko yaptırmamda etkilidir.	0,00	0,00
Kasko firmaların yapmış oldukları reklamlar kasko tercihimde etkilidir.	0,00	0,00
Yaşadığım bölgedeki trafik yoğunluğu kasko yaptırmamda etkilidir.	0,00	0,00
Yaşadığım bölgedeki kaza yoğunluğu kasko yaptırmamda etkilidir.	0,00	0,00
Araç sahibi yakın akraba ve arkadaşlarımla yaşadığı tecrübeler kasko yaptırmamda etkilidir	0,00	0,00
Çevremdeki insanların kasko yaptırması benim de kasko yaptırmamda etkilidir.	0,00	0,00
Kasko yaptırmamda yaşadığım bölgenin iklim şartları etkilidir.	0,00	0,00

Anketten elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda, bireylerin araçlarına kasko yaptırmaya tercihlerine göre, gruplar arası (özellikle ikili gruplar) farklılıkların var olup olmadığını incelemek üzere hipotezler oluşturulmuştur. Tablo 3’de hipotezlerin Ki-Kare sonuçlarından elde edilen istatistikler verilmiştir. Bilinen bir dağılıma uygun olup olmadığını test etmek adına önemlidir. Hipotezler hakkında yorum yapabilmek için p değerinin 0,05 ve 0,10 değerinin altında ya da üzerinde olması gerekmektedir. Bu bağlamda Kasko yaptırmamda kasko poliçe değerinin etkili oluşu cinsiyete göre değişmemektedir.

Tablo 3: Ki-Kare Testi Hipotez Sonuçları

HİPOTEZLER	Kİ-KARE İSTATİSTİĞİ	P-Değeri
H0: Araç kaskosu yaptırmamda cinsiyete göre belirgin bir fark yoktur	0,73	0,39
H0: Araç kaskosu yaptırmaya fikri, yaş gruplarında farklılık göstermemektedir.	6,23	0,18
H0: Araç kaskosu yaptırmamda eğitim durumuna göre belirgin bir fark yoktur.	11,94	0,01*
H1: Araç kaskosu yaptırmamda, gelir dağılımına bağlı farklılık gözlenmiştir.	30,48	0,00*
H0: Kasko yaptırmamda kasko poliçe değerinin etkili oluşu cinsiyete göre değişmemektedir.	5,49	0,24
H0: Kasko yaptırmamda kasko poliçe değerinin etkili oluşu yaş dağılımına göre değişim göstermemektedir.	23,51	0,10***
H1 Kasko yaptırmamda, kasko poliçe değerinin etkili oluşu, eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.	33,02	0,00*
H0: Kasko yaptırmamda kasko poliçe değerinin etkili oluşu gelir dağılımına göre değişmemektedir.	31,30	0,14
H1: Kasko mecburiyeti olmasa da kasko yaptırmaya düşüncesi cinsiyete göre farklılık göstermektedir.	11,09	0,02**
H1: Kasko mecburiyeti olmasa da kasko yaptırmaya düşüncesi yaş gruplarında değişiklik göstermektedir.	43,50	0,00*
H1: Kasko mecburiyeti olmasa da kasko yaptırmaya düşüncesi eğitim düzeyinde değişiklik göstermektedir.	35,26	0,00*

H1: Kasko mecburiyeti olmasa da kasko yaptırma düşüncesi gelire bağlı olarak değişiklik göstermektedir.	58,24	0,00*
H0: Araç kaskosu yaptırmada şirketlerin yapacağı indirim ve kampanyaların etkili oluşu cinsiyete göre farklılık göstermemektedir.	0,99	0,91
H0: Araç kaskosu yaptırmada şirketlerin yapacağı indirim ve kampanyaların etkili oluşu yaş gruplarında farklılık göstermemektedir.	6,65	0,97
H0: Araç kaskosu yaptırmada şirketlerin yapacağı indirim ve kampanyaların etkili oluşunun eğitim düzeyinde farklılığı yoktur.	23,15	0,11
H0: Araç kaskosu yaptırmada şirketlerin yapacağı indirim ve kampanyaların etkili oluşu gelir dağılımında farklılık göstermez.	30,71	0,16

*, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeylerinde hipotezlerin anlamlılığını ifade etmektedir.

Tablo 3’de verilen hipotez verileri değerlendirildiğinde, kasko yaptırma üzerine cinsiyet, yaş ve gelir değişkenleri istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmış olup pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. İstatistiksel olarak %0,05 önem düzeyinde kasko yaptırma eğilimi ise eğitim ve gelir değişkenlerinin kasko yaptırma eğilimi üzerinde istatistiksel olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada cinsiyet farklılıklarının kasko sahipliği üzerindeki etkisi de Mann-Whitney U testi ile araştırılmış ve sonuçlar Tablo 4’te gösterilmiştir. Buna bağlı olarak hipotezlerde yer alan durumlara göre cinsiyetin anlamlılık düzeyinde farklılığının olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 4: Mann-Whitney U Testi Hipotez Sonuçları

HİPOTEZLER		p-değeri	Sonuç
1	H0: Araç kaskosu yaptırmakta ekonomik durum ile cinsiyet arasında farklılık yoktur.	0,41	Reddedilemez
2	H0: Kasko şirketlerinin yapacağı indirimler ve kampanyalar ile cinsiyet arasında farklılık yoktur.	0,85	Reddedilemez
3	H0: Araçlar için kasko mecburiyeti olmasa bile kasko yaptırmak ile cinsiyet arasında farklılık yoktur.	0,90	Reddedilemez

SONUÇ

Sigorta, bireylerin iradeleri dışında meydana gelebilecek farklı risk durumlarından ve oluşabilecek zararlardan kendilerini koruma amacıyla ortaya çıkmıştır.

Kasko poliçesinin belirlenmesinde, sosyo-ekonomik faktörlerin etkisi önemlidir. Demografik, sosyal ve ekonomik faktörlerin yanı sıra, kasko poliçesinin özellikleri ve poliçe sahibinin aldığı hizmetten memnuniyet de poliçe sahipliğini belirlemektedir.

Bu çalışmada, Süleyman Demirel Üniversitesi’nde çalışan personelin kasko tercihini etkileyen faktörlerde önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Kasko poliçesi yaptırmayı etkileyen faktörlerin demografik bilgilerle (cinsiyet, yaş grubu, gelir, eğitim düzeyi, vb.) çaprazlanmasıyla, Ki-kare testi istatistikleri kullanılarak elde edilen sonuçlardan, araç sahiplerinin kasko yaptırırken meydana gelen sosyo-ekonomik ve demografik faktörlerin çok önemli oldukları söylenebilir. Cinsiyet, yaş, gelir ve eğitim düzeyi gibi demografik özelliklerden, gelir ve eğitim düzeyinin, cinsiyet ve yaş gibi değişkenlere göre, kasko yaptırmada daha etkili faktörler oldukları gözlemlenmiştir. Araştırmada cinsiyet farklılığının kasko sahipliği üzerine etkisi de Mann-Whitney U testi ile araştırılmış buna bağlı olarak farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmaların sonuçları literatürdeki çalışmalarla genel olarak örtüşmektedir. Nitekim, Gümüş ve Özdemir (2018), Demiray ve Alma (2016), çalışmalarından ulaşılan; kasko sahipliğinin, cinsiyet, yaş grubu değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını, kasko sahipliğinin, eğitim düzeyinin ve hane halkı geliri değişkenlerinin arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Araç sahiplerinin kasko ile ilgili konular hakkında bilgili olması, kasko yaptırmada ve böylece olası risklerin aza indirilmesinde önemli olacaktır. Bireyler, sigorta bilinçlerini artırmak ve buna bağlı olarak araçlarının zararlarını daha pratik bir şekilde çözmeyi öğrenebilmek için kasko poliçelerinde meydana gelen değişiklikleri takip edebilirler. Bu bilinç ise, belirli bir eğitim düzeyine sahip olmak ile gerçekleştirilebilir. Bu sebeple, araç sahiplerinin kasko yaptırmada eğitim düzeylerinin etkili olduğu düşünüldüğünde, sigorta şirketlerinin herkesin ilgisini çekebilecek bilgilendirici reklamların sayısını artırması beklenebilir. Ayrıca bireylerin istedikleri konular ya da yaşadıkları sorunlar hakkında bilgi alabilecekleri yardım masaları ve çevrimiçi iletişim kanallarının artırılması faydalı olacaktır. Kasko poliçesi yaptıranların sigorta şirketlerinden memnuniyetlerine bağlı olarak, sigorta şirketlerinin yapacakları araştırmalar, teşvikler, kampanyalar, online etkinliklerin sayıları artırılabilir.

5. KAYNAKÇA

- Akmut, Ö. (1980), Hayat sigortası: teori ve Türkiye'deki uygulama. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Asunakutlu, T. (2001), Sigorta Açısından Güvenlik ve Risk. *Mevzuat Dergisi* Yıl: 4, Sayı:43
- Bıkmaz, K. (1991), Akademik Sigortacılık. İzmir, s, 2.
- Cahit, Nomer. ve Hüseyin, Y. (2000), Sigortanın Genel Prensipleri. Ceyma Matbaacılık, İstanbul.
- Çakıroğlu, F. (2007), Kasko Sigortaları Fiyatlandırması, Avrupa Ülkeleri ile Karşılaştırması ve Bir Model Uygulaması.
- Demir, M., Bardakçı, S., ve Günel, Y. (2018), Cumhuriyet Üniversitesi Personelinin Araç Kaskosu İçin Sigorta Şirketi Seçimini Etkileyen Faktörlerin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1), 259-279.
- Demiray Erol, E. ve Alma, D. (2016), Kasko Sigorta Tercihini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Celal Bayar Üniversitesi Personeline Uygulama. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (32), 148-167.
- Durmuş, H. (2011), Türkiye’de Sigorta Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve Kasko Sigorta Tercihi Üzerine Tokat İli Uygulaması. *Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.*
- Eygü, H. ve Soğukpınar, F. (2012), Araç Sahiplerinin Kasko Sigorta Poliçesi Edinmesinde Etkili Olan Faktörlerin Araştırılması. *İşletme Araştırmaları Dergisi (İAD)*, 4(3), 148-163.
- Gümüş, U. T., ve Özdemir, S. (2018), Sigortacılıkta Risk ve Kasko Sigortası: Kasko Sigortasını Tercih Edilmesi Üzerine Aydın İlinde Bir Uygulama. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28(1), 1-29.
- Haller, M. (1975), Sicherheit durch Versicherung? Gedanken zur künftigen Rolle der Versicherung (No. 1, p. 196). Bern.

- Kalaycı, Ş. (2010), SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri (Vol. 5): Asil Yayın Dağıtım Ankara.
- Kalaycı, Ş. (2006), Faktör Analizi. İçinde: Şeref Kalaycı (Editör). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri.
- Kılıçkaptan, Serdar (1988), "Sigortanın Yapısı ve Sigortacılıkta Riskin Dağıtımı", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1-2.
- Özdamar, K. (2004), Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi Kaan Kitabevi. Baskı, İstanbul.
- Pekiner, K. (1981), Sigorta işletmeciliği: prensipleri, hesap bünyesi. İstanbul Üniversitesi.
- Semra Oral Erbaş (2018), Problemler ve Çözümleri ile, Gazi Kitabevi ilim Dergisi, 28:1.
- Şahin, F., ve Gürbüz, S. (2015), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe Yöntem-Analiz.
- Tayyar, N. ve Dinçer, Ö (2017), Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Kasko Sigorta Poliçesi Seçimi, 3rd SCF International Conference on "Economic and Social Impacts of Globalization", October 5-7, Antalya-Türkiye.
- Uğur, S. (2004), Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Sistemlerinin Yeri ve Gelişimi. An ara: TİSK Yayını.
- Uluğ, İ. (2001), Kasko Sigortası Kapsamındaki Rizikolar. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yayar, R., ve Daşcı, A. (2019), Kasko Sigortası Tercihini Etkileyen Faktörler: Kars İli Örneği. Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi, (13), 8-21.